

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LITERATŪROS ISTORIJOS IR TEORIJOS KATEDRA

SKAISTĖ BARKUTĖ

Studijų programos Literatūrologija II kurso studentė

Krikščioniškosios mistikos tradicija Onės Baliukonės kūryboje

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
doc. dr. Dalia Jakaitė

Šiauliai 2014

TURINYS

I. ĮVADAS.....	3
II. KRIKŠČIONIŠKOSIOS MISTIKOS SAMPRATA RELIGINĖS PATIRTIES KONTEKSTE.....	7
2.1. Religinė patirtis kaip pirmapradiškas patyrimas	7
2.1.1. Metafizinis kelias į krikščioniškąją mistiką – Dievo Būties suvokimas	7
2.1.2. Mistinė patirtis Šventajame Rašte ir žmogaus kasdienybėje.....	9
2.1.3. Dievo potyris krikščioniškos mistikos požiūriu	12
2.2. Mistinės patirties ir kalbos santykis.....	13
2.3. Gnozės įtaka krikščioniškajai minčiai – sinkretizmo pavojus.....	15
III. MISTINĖ PATIRTIS ONĖS BALIUKONĖS KŪRYBOJE.....	18
3.1. Mistinės patirtys kaip kitoniškumo saviprata poezijoje ir esė.....	18
3.2. Egzistencinis nerimas Onės Baliukonės lyrikoje: Šiapus ir Anapus	23
3.3. Sakralumo ilgesys sekuliarioje kasdienybėje	27
3.4. Nuodėmės skverbimasis ir slėpiningos Dievo malonės raiška.....	31
3.5. Onė Baliukonė: „Pradedant mylimiausia mano seserimi Hildegarda von Bingen“	36
3.6. Vidinė celė ir Sielos pilis Kotrynos Sienietės, Teresės Avilietės ir Onės Baliukonės mistinės patirties kelionėje.....	39
3.7. Krikščioniškojo tikėjimo ir ezoterikos santykio problema.....	43
3.8. Onės Baliukonės ir Gražinos Cieškaitės kūrybinis pasaulėvaizdis: dvi vienos kartos „mistikės“	48
IV. IŠVADOS.....	51
V. SANTRAUKA.....	54
VI. SUMMARY	56
VII. LITERATŪRA	58
VIII. ANOTACIJA.....	63
IX. ANNOTATION	64
X. PRIEDAI	65

I. ĮVADAS

Mistinė patirtis – tai ribinė patirtis anapus laiko ir erdvės, nekasdienis fenomenas, priklausantis dvasinei-religinei dimensijai. Literatūrologas Marijus Šidlauskas pastebi, jog literatūroje ir poezijoje subjektas išreiškia intymųjų savo dvasingumą¹. Dažno rašytojo kūrinys jaučiamas susirūpinimas metafizine žmogaus lemtimi, ribinės egzistencinės būsenos bei bandymas įprasminti ar įvardyti savąjį ryšį su Dievu. Josephas Ratzingeris labai taikliai pastebi, jog tikintįjį labai dažnai lydi abejonės ir egzistenciniai išbandymai, jis „dažnai kabo virš tuštumos bedugnės“ (Ratzinger 1991, 20). Ir tai nestebina, nes kaip sakoma Šventajame Rašte: „Tikrai Tu paslėptas Dievas, Izraelio Dievas, gelbėtojas“ (Iz 45, 15). Dievas yra nematomas, o žmogus sukurtas taip, jog „jo akys mato vien tai, kas nėra Dievas“ (Ratzinger 1991, 23), todėl krikščionis tikrovėje gyvena tikėdamas bei pripažindamas neregimybės realumą.

Darbo tema – *Krikščioniškosios mistikos tradicija Onės Baliukonės kūryboje*. Krikščioniškojo tikėjimo idėjos bendrame metafizinių problemų ir klausimų kontekste poetės kūryboje susipina su baltų egzistencinio sakralumo išgyvenimais, Rytų išmintimi, kartais įsiliejant ezoteriniam pažinimui būdingiems vaizdiniais.

Temos naujumas ir aktualumas. Mistinės patirties gelmiškumas ir ribiškumas suponuoja, viena vertus, jos perteikimo sudėtingumą, kitą vertus, kalbos, kaip priemonės mistiniam susivienijimui su Dievu nusakyti, įtraukimą. Paulis Tillichas pastebėjo, jog literatūros įtaka religijos situacijai žymiai stipresnė bei visuotinesnė nei kitų meno rūšių (Tillich 1958, 93). Mistinė patirtis labai skiriasi nuo juslinės patirties, todėl yra pakankamai sunku ją atgaminti, tiksliau aprašyti, pritaikyti tinkamas definicijas. Mistinės sąmonės būsenoje mistikas tiesiogiai išgyvena transcendenciją, todėl konceptualizuoti patirtį gali dažniausiai tik paradoksų kalba ir tik sugrįžęs į „*jutimiškai intelektualią sąmoningumo būseną*“ (Stončienė, Žilionis 2010, 125). Nepaisant šio proceso sudėtingumo ir antgamtiškumo, mes kalbame apie žmogaus išgyvenamą patirtį, kuri aiškiausiai pasireiškia per kalbą (apie mistinės patirties ir kalbos santykį bus kalbama šio magistro darbo teorinės dalies skyriuje „Mistinės patirties ir kalbos santykis“). Mistinė patirtis tampa estetinio išgyvenimo objektu (Merton 2012, 66). Tyrimui pasirinkta O. Baliukonės kaip neordinarios asmenybės daugiasluoksnė kūryba. Nepaisant poetės itin savito požiūrio į žmogaus būtį, gyvenimo prasmę ir Dievo slėpinių atvertį, taip pat užimamos išskirtinės vietos lietuvių literatūros lauke, jos polifoninės mistinės patirties kūryboje raiška išsamiau analizuojama nebuvo. Temos naujumą išryškina aptinkamos taip pat dar nenagrinėtos

¹ Marijus Šidlauskas, „Dievoieškos formos nūdienos Lietuvių poezijoje“, *Biblija ir literatūra*, Tiltai. Priedas: Mokslo darbai, 2005, Nr. 27, Sudarytoja Roma Bončkutė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005, p. 242.

itin įdomios O. Baliukonės antgamtinių patirčių kūryboje ir krikščionių mistikų – šv. Teresės Avilietės, šv. Kotrynos Sienietės, šv. Hildegardos Bingenietės – išminties paralelės.

Darbo objektas – idėjinė ir poetinė mistinių išgyvenimų raiška Onės Baliukonės poezijoje, esė bei publicistikoje. Pamatiniai tyrimo šaltiniai – O. Baliukonės (1948-2007) eilėraščių rinkiniai – „Vaduok“ (1992), „Elgetaujanti saulė“ (1998) ir „Neregio sodai“ (2001), eseistinė knyga – „Ant sapnų tilto“ (2003). Šiuose rinkiniuose kūrinių semantika geriausiai atskleidžia poetės metafizinio mąstymo principus bei mistinių patirčių išgyvenimus. Objektu pasirinkta O. Baliukonės kūryba, nes šioji semantinių aspektu daugiabriaunė, vietomis dramatiškai maksimalistinė ir kontraversiška, tačiau kartu itin savitai susieta su krikščioniškąja Tradicija. Tiriamojoje darbo dalyje (skyrius „Onės Baliukonės ir Gražinos Cieškaitės kūrybinis pasaulėvaizdis: dvi vienos kartos „mistikės“) lyginamuoju aspektu apibendrintai bus aptarta O. Baliukonės pamėgtos poetės Gražinos Cieškaitės lyrika, kurioje taip pat gausu metafizinių patirčių ir mistinę tradiciją atliepiančių išgyvenimų. Tačiau šios poetės kūryba detaliau nagrinėjama nebus dėl atskleistos patirties filosofinio abstraktumo bei ryškesnės metafizinės plotmės. Religinėje G. Cieškaitės patirtyje pasigendama intymių išgyvenimų bei subjektyvumo atspalvio turinčių potyrių.

Darbo tikslas – remiantis krikščionių mistikų bei šios srities tyrinėtojų darbais, išanalizuoti pasirinktuose O. Baliukonės kūriniuose (eilėraščiuose, esė) autentiškai išgyvenamas mistines patirtis bei jų raiškos būdus.

Darbo problema - mistikos ir literatūros diskursų santykio ambivalentiškumas. Paminėtina, jog ir pati mistikos fenomeno samprata dažnam kelia klausimą: mistinis kelias skirtas tik išrinktiesiems ar yra esminis krikščionio gyvenimo dėmuo? Karlas Rahneris linkęs mistiką priskirti kiekvieno krikščionio svarbiausiam tikėjimo momentui. Jo teigimu, dabarties žmogui galima tokia patirtis, nes jų dėka išgyvenamas dvasinis patyrimas, kuomet Dievas žmogaus sąmonėje yra „ne tik dėl to, kad egzistuoja iš lauko indoktrinuojamas verbalinis Dievo žodis, bet ir dėl to, kad joje yra dar ir kitų – pirm pradžių dalykų“². Dėl kritikoje bei publicistikoje pasirodančių netikslių transcendentinių potyrių apibrėžčių, pasitaiko ne vienas poeto autentiškos dvasinės patirties įvardijimo netikslumo atvejis. Norint išvengti painiavos bus atidžiai gilinamasi į mistinių išgyvenimų bei regėjimų atvertis O. Baliukonės kūryboje, bandant įvertinti jų autentiškumą, išryškinti gelmės matmenį bei adekvatumą krikščioniškajai Tradicijai. Objekto problemiškas atsiveria ir dėl krikščioniškos mistikos idėjų poezijoje raiškos itin savitomis poetinėmis priemonėmis: sudėtingomis metaforomis, prieštaromis, paradokais, simboliais.

² Karl Rahner, *Mistika – tikėjimo kelias Dievop*, iš vokiečių kalbos vertė G. Sodeikienė, Naujasis židinys-Aidai, 1992, Nr. 6, p. 16.

Darbo uždaviniai. Tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai:

1. Aptarti mistikos sampratą krikščioniškosios tradicijos kontekste.
2. Įvertinti mistinės patirties ir kalbos santykio problematiką, išryškinant optimaliausias mistinės patirties raiškos galimybes.
3. Atskleisti krikščioniškosios tradicijos ir ezoterikos skirtį.
4. Išanalizuoti O. Baliukonės kūrybą – pasirinktus eilėraščius, esė, straipsnius – atskleidžiant poetinėmis priemonėmis užkoduotą mistinę patirtį.
5. Apžvelgti O. Baliukonės antgamtinę patirtį kūryboje Hildegardos Bingenietės, Kotrynos Sienietės ir Teresės Avilietės mistinės patirties ir išminties kontekste.
6. Atrasti vienos kartos „poečių-mistikų“ – Onės Baliukonė ir Gražinos Cieškaitės – pasaulėjautos bei mistinių patirčių raiškos kūryboje sąlyčio taškus bei skirtynes.

Tyrimo metodologija. Tyrimo atlikimui pasitelkiami hermeneutinės metodologijos bei literatūros teologijos principai. Hermeneutinis O. Baliukonės tekstų skaitymas literatūros teologijos lauke padės atverti dialogo tarp apreikšto Dievo žodžio ir literatūros diskurso galimybę. Hermeneutinė O. Baliukonės krikščioniškosios mistinės patirties poezijoje analizė be teologijos ir literatūros dialogo sunkiai suvokiama, nes lemiamas vaidmuo tenka kalbėjimui apie susitikimą ir susiliejamą su Dievu. Kalbėjimas apie Dievą, Būtį, absoliutaus Gėrio ir Grožio paieškas vyksta kaip veržimasis prie išorinių kalbos galimybių ribų, suvokiant, kad nežinojimas yra visų kalbėjimų apie Dievą priežastis ir rezultatas, vykstantis suvokiant kalbėjimo ir tylėjimo dialektiką³. Kalbos vaidmuo krikščioniškoje mistikoje yra labai svarbus, nes atrodytų neapsakomos patirtys, turi būti atpasakotos būtent kalbinėmis raiškos priemonėmis. Skaitant krikščionių mistikų raštus, pastebimas poetinės kalbos dominavimas, kurios pagalba jie išreiškia augančios meilės Dievui džiaugsmą, taip tirpdydami ir taip neryškias ribas tarp maldos ir poezijos. Poezija skaitytoją nuneša į dvasinį – tiek poeto, tiek savo paties – pasaulį. Tam nemažai įtakos turi individuali vidinė patirtis. Mistinę ir poetinę kalbą sieja slėpiningumo nusakymui reikalingos meninės raškos priemonės: prieštaros, paradoksai, analogijos, simboliai bei metaforos. Darbe atramine literatūra pasirinkti krikščionių mistikų – Teresės Avilietės, Kotrynos Sienietės, Hildegardos Bingenietės darbai (užrašyta patirtis. pamokymai), pamatiniai šv. Kryžiaus Jono, Tomo Akviniečio, šv. Bonaventūros teiginiai, taip pat krikščionių filosofų ir teologų – Juozo Girniaus, Antano Maceinos, Martino Buberio, Karlo Rahnerio, Josefo Ratzingerio, Kurto Wuchterlio, Peterio Wusto – įžvalgos. Į minėtus autorius bus žiūrima kaip į dialogo dalyvius, padedančius surasti analogijų

³ Karl Joseph Kuschel, „Kelyje į teopoetiką“, iš vokiečių kalbos išvertė Violeta Jociuvienė, Dalia Jakaitė, Juldita Nagliuvienė, Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai, Šiaulių universiteto leidykla, 2008, p. 28 [žiūrėta 2013-06-08]. prieiga internetu: <http://su.lt/bylos/fakultetai/humanitarinis/litk/jakaite_nagliuviene_literatura_ir_teologija_2008.pdf>.

tarp krikščioniškosios tradicijos paradigmoje pateikiamos mistikos sampratos ir O. Baliukonės kūryboje užfiksuotų autentiškų patirčių bei išgyvenimų. Hermeneutinis O. Baliukonės tekstų skaitymas literatūros teologijos perspektyvoje ne tik suteikia galimybę atskleisti Dievo žodžio ir literatūros diskurso santykį, bet pasitarnauja žvalgant diskursų bendrumus bei skirtumus: kur eilėraštis virsta malda, o malda tampa tikru esė formos kūrinium. Lietuvoje literatūros ir teologijos dialogo galimybes bei jas aktualizuojančias koncepcijas gana išsamiai aptarė Dalia Čiočytė, Gediminas Mikelaitis, Dalia Jakaitė, o iš užsienio autorių galima paminėti, Paulį Tillichą, Karlą Josefą Kuschelį, Dietmarą Miethą.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dvi dalys – teorinė ir tiriamoji, išvados, naudotos literatūros sąrašas, santrauka ir anotacija lietuvių bei anglų kalbomis, priedas. *Teorinėje darbo dalyje* pristatoma mistikos fenomeno samprata religijos filosofijos ir krikščioniškosios Tradicijos kontekste. Aptariami krikščioniško tikėjimo ir ezoterikos sankirtos taškai bei pamatinių idėjų skirtumai. *Tiriamąjoje darbo dalyje* hermeneutinės metodologijos bei literatūros teologijos principų pagalba analizuojamos O. Baliukonės kūryboje užfiksuotos mistinės patirtys. Darbo tyrimo rezultatai apibendrinami *Išvadų* skyriuje.

Žvelgiant retrospektyviai, moters pastangos ir veikla ne visuomet buvo adekvačiai vertinamos ir aktualizuojamos. Tačiau aptinkame nemažai tekstų, kuriuose atsiskleidžia ypatingas moterų kaip visuomenės veikėjų, menininkių ar mokslininkų vaidmuo ir indėlis. Antanas Maceina, Šventajame Rašte aprašytos žmogaus sukūrimo istorijos prasminiame lauke, psichologiniu bei filosofiniu aspektais aptardamas ontologinio vyro ir moters skirtumo sampratą, teigia, jog jie abu turi tas pačias psichines ir dvasines galias, tačiau skiriasi tų galių veikimas. Anot filosofo, moters savitumas atsiskleidžia pačioje jos būtyje: moters būtis – vientisa, organiškai suaugusi su idėja, vieninga su gyvenimu. Aprašytoju dvasios bruožu, kuris suponuoja, anot A. Maceinos, moters norą savo kūryba „apimti visą gyvenimą ir visą būtį josios pilnatvėje“ (Maceina 2006, 217, 221) pasižymėjo ir šiame darbe analizuojama poetė – Onė Baliukonė.

II. KRIKŠČIONIŠKOSIOS MISTIKOS SAMPRATA RELIGINĖS PATIRTIES KONTEKSTE

2.1. Religinė patirtis kaip pirmapradiškas patyrimas

2.1.1. Metafizinis kelias į krikščioniškąją mistiką – Dievo Būties suvokimas

Ieškant O. Baliukonės kūryboje krikščioniškosios mistikos tradicijos apraiškų, pirmiausia pravartu būtų pažvelgti į mistikos fenomeno sampratos raidą religijos filosofijos perspektyvoje. Lietuvių poetės kūryboje metafizinis mąstymas akivaizdžiai persipina su religine patirtimi, todėl O. Baliukonės kaip *homo religiosus*⁴ ieškojimai kūryboje virsta filosofinės-religinės pasaulėžiūros kūrimu. Metafizinis susidomėjimas savo būtimi implikuoja ne tik egzistencinio klausimo esmiškumą, bet ir *tą*, kuriam klausimas yra adresuojamas. Taip susiduriame su būties ir būtybės conceptais, jų konstituojama erdve ir sąveikomis. Žmogaus prigimčiai nesvetimas metafizinis mąstymas ne tik iškelia klausimus apie pirmąjį aukščiausios būtybės ir savojo *aš* santykį, bet ir paskatina gilintis į transcendentines patirtis bei antgamtinius išgyvenimus, kurie religiniam žmogui tarnauja kaip anapusinį pasaulį reprezentuojantys ženklai. Taip per religiją reiškiasi šventybė, kuri įprasmina religinio žmogaus kasdienį gyvenimą ir supančią aplinką.

Kaip pastebėjos vokiečių filosofas Nicolai‘us Hartmannas, jau nuo antikos laikų „svarbiausi filosofijos klausimai savo esme yra metafiziniai“ (Hartmann 2001, 7). Apžvelgdamas filosofijos istorijos eigą, N. Hartmannas teigia, jog senovėje nutolusios fizinės gamtos sritys, dievybė, žmogus, jo pažinimas, siela ir dvasia būdavo priskiriama metafizikai, nes jau vien metafizikos termino kilmė tam teikia išorinę dingstį (*metà tà physiká* – kas eina po fizikos) (Ibid., 8). Bendrąja prasme metafizika įvardijamas mokslas apie būtį arba buvimą apskritai. Juozas Girnius, komentuodamas Ch. Wolffą, metafizikos teorijoje įžiūri skirstymą į bendrąją metafiziką arba ontologiją, kuri nagrinėja „būtį kaip būtį“ ir specialiąją metafiziką, tiriančią atskiras būties formas: kosmologiją (gamtos metafizika), filosofinę psichologiją (žmogaus metafizika), teodicėją (Dievo kaip Absoliutinės Būties pažinimas) (Girnius 1991, 488, 536). Viduramžių epochoje antikinės metafizikos idėjos ir teorijos, stipriai paveiktos krikščionybės virsta Dievo metafizika, kur jau kalbama ne tik apie dieviškąjį intelektą, bet ir apie supriešintą baigtinį žmogaus ir begalinį Dievo intelektą (Hartmann 2001, 17). Tačiau krikščioniškosios metafizikos kontekste Dievo metafizika filosofo Antano Maceinos kritikuojama kaip ribota ir neatskleidžianti visos prasmės. Panašiai J. Girniaus kritikuojama ir Hartmanno metafizika, kuri

⁴ Religinis žmogus (lot.)

neranda „galimybės nei Dievo klausimui kelti, nei jam atsakyti“ (Girnius 1991, 491). Egzistencinės filosofijos kūrėjo Martino Heideggerio metafizikos koncepcija neretai buvo prilyginama postmetafiziniam mąstymui. Jo teigimu, metafizika iš principo mąsto apie esinį kaip esinį, o Būtis yra absoliuti transcendencija (Heidegeris 1992, 98). Pačią būtį Heideggeris nusako kaip švytėjimą, kurio dėka atsiveria esinys, o esinį pristato kaip įvairiomis prasmėmis besireiškiantį daiktą, vaizdą, tapsmą, valią, energiją arba tiesiog patį gyvenimą. Ir, pasak Heideggerio, visi šie esiniai, kad ir kokie jie būtų, pasirodo, skleidžiasi tik būties pagalba, būties švytėjime (Ibid., 98-99). Šiame kontekste esinio ir būties santykio interpretacijoje galime išvelgti nemažai paralelių su A. Maceinos filosofijoje sutinkamu „būties ir būtybės“ arba „Kūrėjo ir kūrinio“ santykio svarstymu. Suprantama, ši koncepcija apie būtybės (esinio) ir būties sąveikavimą nėra tapati minėtų filosofų teorijoms. Metafizikos kaip žmogaus egzistencinio rūpesčio problematikoje bandoma atpažinti būties ir jos švytėjime besiskleidžiančios būtybės apraiškas, taip, kaip krikščioniškoje mistikoje regime Kūrėjo ir Jo šviesoje atsiveriančios žmogaus-kūrinio meilės Dievui idėja.

Antano Maceinos religijos filosofijoje išplėtotą būties ir būtybės santykio sampratą viena artimiausių krikščioniškajai metafizikai. Anot jo, „vidinė metafizikos slinktis savaime eina Dievo kaip pradmens linkui“ (Maceina 1991, 13). Filosofas akcentuoja Dievo ir žmogaus santykio svarbą, gretindamas šį santykį su „būties“ ir „būtybės“ ontologiniu ryšiu. A. Maceinos aktualizuojamas Dievo ir žmogaus santykis, randa paralelių krikščionių mistikų, Bažnyčios tėvų, teologų darbuose. Krikščioniškoje mistikos tradicijoje Dievo santykio su žmogumi idėja laikoma pamatine. Anot A. Maceinos, be santykio su žmogumi Dievas būtų svarstomas tik kaip transcendentus, todėl visai nesuvokiamas. O Dievo ir žmogaus santykį tiek filosofškai, tiek religiškai jis aiškina taip: „Dievas taip santykiauja su žmogumi, kaip būtis su būtybe. Tai reiškia: Dievas yra žmogaus buvimo pagrindas, o žmogus Dievo atžvilgiu yra pagrįstasis buvimas“ (Ibid., 34). Tad, į šį Dievo ir žmogaus santykį žiūrima kaip į ontologinio pobūdžio santykį, nes jame pagrindas susitinka su pagrįstuoju; būtis susitinka su būtybe kaip Kūrėjas su kuriamuoju (Ibid.). Tai santykis – Dievo ir žmogaus, kur pats žmogaus buvimas yra santykis. Apie Dievą kaip Būtį konceptualiai kalba ir šv. Bonaventūra. Jis ragina neregimųjų Dievo ypatybių „esybės vienumo požiūriu“ pirmiausia ieškoti Būtyje, kuri reiškia grynąjį esančiojo veikimą ir yra „už visų rūšių esanti Būtis“ (Bonaventūra 2009, 97). Šv. Bonaventūra Būties ir visų esybių santykyje Dievo Būtį apibūdina kaip visuotinai veikiančia, tikslinė ir visuotiniausia absoliučia visų dalykų priežastimi. Cituodamas Naująjį Testamentą, šv. Bonaventūra apibendrina, jog Dievas kaip Būtis ir kaip suvokimo pagrindas yra „viskas visame⁵“ ir „iš jos, per ją ir joje yra

⁵ 1 Kor 15, 28.

visa⁶“ (Ibid., 103). Šiame darbe hermeneutiškai analizuojami O. Baliukonės kūryboje per Dievo esmę nusakančias savybes ir per būtiškąjį santykį su Dievu atsiveriantys mistiniai išgyvenimai.

2.1.2. Mistinė patirtis Šventajame Rašte ir žmogaus kasdienybėje

Bet kokie bandymai nusakyti ar paaiškinti mistinės patirties sampratą neišvengiamai susiduria su komplikacijomis. Todėl žmogui, ieškančiam tiesos bei būties prasmės reikia peržengti sąmonės, žmogiškosios patirties ribas, atsitolinti nuo regimosios baigtinės tikrovės. Kūryboje besiskleidžiančios išgyventos antgamtinės patirtys atveria žmogaus troškimą suvokti dvasinę pasaulio struktūrą. Šis tiesos ieškojimas tampa egzistenciniu rūpesčiu giliaja metafizine prasme. Atlikęs „patirties“ koncepto fenomenologinę-hermeneutinę analizę italų filosofas ir teologas Alfredo Jacopozzi taikliai apibūdino patirties sudėtingumą. Jo teigimu, patirties ir patiriančio asmens santykis, vyksta per patirties įgijimo procesą – betarpiškai susipažįstant, gyvenant, kenčiant ir naudojant laiką. Patirtis vyksta integruojantis kitoms patirtims. Būtent patirties išgyvenimas „anapus bet kokio tarpininkavimo“ atskleidžia jos intuityvumą ir paslaptinę (Jacopozzi 1998, 113-114). Kiekviena žmogiška patirtis, nors ir išgyvenama ne vieną kartą, yra nepakartojama konkretumu, tačiau kartu ir universali. Egzistenciją struktūruoja ne vien gyvenimu įgyjamos patirtys, bet ir transcendencijos dimensijai priskiriami išgyvenimai. Daugelis mistikos srities tyrinėtojų bei pačių krikščionių mistikų tvirtina, jog mistinės patirties poveikis yra kolosalus išgyvenančiojo kasdienybei. Nepaisant šios patirties svarbos, nustatyti jos modusą bei autentiškumą yra pakankamai sudėtinga. A. Jacopozzi pastebi, jog patirtis paprastai visada būna „įtarpinta“. Tai leidžia manyti, jog antgamtiniai potyriai kartu yra anapus bet kokios žmogiškos patirties, tačiau kartu jie integruojasi su tuo, kas išgyventa, kas universaliai žmogiška. Patirties atvirumas suponuoja subjekto ir *kitos* tikrovės santykių galimumą, kai įvykęs lūžis leidžia atsiverti *sacrum* dimensijai ir žmogui patirti tam tikrus pokyčius jo gyvenime. A. Jacopozzi religinį santykį su dieviškumu nusako kaip kažką labai asmenišką, kaip paslaptį, kai „bet kuris mėginimas kalbėti nugrimzta į tylą“ (Ibid., 119). Be to, dieviškumo patyrimas turi ir ambivalentišką pobūdį: žmogus jaučia jį apgaubiantį ir pripildantį *buvimą* ir tuo pat metu ieško Dievo, pajutęs Jo *stoką*. Apie panašius potyrius (Dievo buvimo ir stokos, apleistumo) mistinės kontempliacijos kelionėje kalba tiek mistikai (šv. Teresė Avilietė, šv. Kryžiaus Jonas), tiek filosofai-mistikos tyrinėtojai (Peteris Wustas).

Žodis „mistika“ ne vieną priverčia suklusti ir daryti išvadą, jog susidurta su reiškiniu, kurio neįmanoma paaiškinti įprasta mokslo kalba. Kitaip tariant, susiduriama su paslaptimi. *Religijotyros žodyne* (1991) „mistika“ (gr. *mystikos* – paslaptingas) pristatoma kaip „<...> religinė praktika, kuria siekiama ekstazės būsenoje išgyventi susiliejamą su absoliutu, dievybe <...>“ ir „<...> tikroji mistika

⁶ Rom 11, 36.

atsiranda tik tada, kai susiformuoja transcendentinio absoliuto sąvoka, o logikos išsivystimo lygis leidžia sąmoningai žengti nuo logikos į mistiką⁷. Viduramžiais mistikai liudydavo autentišką Dievo patyrimą bei skelbdavo patirties metu įgytas mesianistines ateities vizijas (Stončienė, Žilionis 2010, p. 124). Alvydas Jokubaitis straipsnyje *Moralės mistika* išskiria meilės, proto bei moralės mistiką. Apie meilės mistiką jis rašo: „Mokslininkai nepajėgia pateikti priežastinių šio reiškinių aiškinimų. <...> Meilė yra metafizinis principas, peržengiantis empirinių faktų pasaulį⁸. Sunkiausia turbūt suvokti, kaip pasireiškia mistinė patirtis, kas ją sukelia. Tačiau visų sunkiausia gali būti ją perduoti kalba. Neapčiuopiama tikrovė mistikų būna išgyvenama ir pripažįstama jauslėmis. *Religijotyros žodyne* buvo paminėta, kad mistinės patirtys išgyvenamos ekstazės būsenoje. Marija Oniščik straipsnyje apie šv. Tomą Akvinietį rašo, jog Tomo raštuose jos aptikta mistinė terminologija susideda iš trijų konceptų, kurie tarpusavyje labai susiję. Tai – ekstazė (*extasis*), pagavimas (*raptus*) ir meilė (*amor*). Pasiremdama Tomo Akviniečio raštuose dėstomomis mintimis, M. Oniščik aiškina, jog ekstazė yra meilės pasekmė, o pagavimas (*raptus*) – ekstazės papildymas⁹. Apibrėžti mistinio potyrio mechanizmą gana sudėtinga (jei tai iš viso įmanoma), tačiau Šventojo Rašto kontekste pagal Oniščik pateiktas sąvokas galima būtų pabandyti rekonstruoti šį dvasinės patirties veikimo principą. Meilė – viena iš svarbiausių Naujajame Testamente nurodytų teologinių dorybių (kitos dvi – tikėjimas ir viltis). Tai Dievo meilė žmonėms: „– Dievas taip pamilo pasaulį, jog atidavė savo viengimį Sūnų, kad kiekvienas, kuris jį tiki, nepažūtų, bet turėtų amžiną gyvenimą“ (Jn 3, 16). Dievas mus pamilo pirmas, tačiau mistines patirtis išgyvenantys žmonės taip pat dega nepaprastai stipria meile Dievui. Dėl šio stipraus ryšio mistikas Dievo malone ekstazės būsenoje patiria transcendentines, sunkiai žodžiais nusakomas ir sunkiai suvokiamas būsenas, kurių metu Dievas apreiškia jiems savo valią (pranešimą, pranašystę, paliepimą ir kt.). Žodyne žodžiu „ekstazė“ (lot. *ek* – iš, už (ribų) + *stasis* – ramybė) apibūdinama ypatinga psichikos būseną (itin stiprus susijaudinimas, pakilumas, užsimiršimas), būdinga mistiniams išgyvenimams. Šioje būsenoje „matomi regėjimai, girdimi žodžiai net ir tomis kalbomis, kurių ekstazės apimtis nemoka. Ekstazės apimtam tikinčiajam atrodo, kad jis pasiekė tiesioginį ryšį su Dievu, susilieja su Juo.“ Kaip viena iš ekstazės atsiradimo priežasčių įvardijama kontempliacija ir speciali Dievo dovana¹⁰.

Krikščioniškai mistikai suprasti geriausiai iliustruoja šie šv. Pauliaus korintiečiams pasakyti žodžiai Naujajame Testamente: „Dabar mes regime lyg veidrodyje, mįslingu pavidalu, o tuomet

⁷ *Religijotyros žodynas*, sudarytojas Romualdas Petraitis, Vilnius: Mintis, 1991, p. 252.

⁸ Alvydas Jokubaitis, *Moralės mistika*, p. 9 [žiūrėta 2013-08-13], prieiga internetu: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Problemos/Problemos_79/7-14.pdf>.

⁹ Marija Oniščik, *Mistika ir metafizika: onto-teo-loginės šv. Tomo Akviniečio interpretacijos apgynimas*, p. 35 [žiūrėta 2013-08-08]. prieiga internetu: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2010~ISSN_1392-7450.N_35_63.PG_33-46/DS.002.0.01.ARTIC.>

¹⁰ *Religijotyros žodynas*, p. 112.

regėsime akis į akį. Dabar pažįstu iš dalies, o tuomet pažinsiu, kaip pats esu pažintas“ (1 Kor 13, 12) ir „Mes čia gyvename tikėjimu, o ne regėjimu“ (2 Kor 5, 7). Šiais žodžiais apaštalas Paulius nori pasakyti, jog neregimasis pasaulis yra realesnis už regimąjį. Kaip rašo J. Ratzingeris, „tikėti – tai atiduoti pirmenybę nematomai tikrovei, kuri funduoja mus ir, priimta kaip tikroji visų daiktų priežastis, leidžia ramiai ir tvirtai atsiskirti į matomąjį pasaulį. <...> Krikščioniškai tikėti, tai pasitikėti mane ir pasaulį laikančia prasme, priimti ją kaip tvirtą pagrindą, ant kurio galima be baimės stovėti“ (Ratzinger 1991, 37). Taigi mistikams suteikiama stebuklui prilygstanti galimybė – J. Ratzingerio nurodytos pasaulį laikančią prasmės pajauta ir nematomos tikrovės regėjimas. Naujajame Testamente tokie ekstazės būsenoje patiriami mistiniai regėjimai minimi Apaštalų darbuose, 2 Laiške korintiečiams ir Apreiškime Jonui. Apaštalų darbuose aprašomos apaštalų Petro ir Pauliaus ekstazės: „Jis (Petras – S.B.) pasijuto išalkęs ir norėjo užkąsti. Kol jam buvo tiekiamas valgis, jį ištiko *dvasios pagava*. Jis išvydo atsivėrusį dangų, iš kurio leidosi kažkoks rykas, it didelė marška, už keturių kampų nuleidžiama žemėn.“ (Apd 10, 10-11), „Vėliau, sugrįžęs į Jeruzalę ir meldamasis šventykloje, aš patyriau *dvasios pagavą* (išskirta – S.B.). Išvydau Jėzų, ir jis pasakė: „Skubiai pasitrauk iš Jeruzalės, nes jie nepriims tavojo liudijimo apie mane“, (Apd 22, 17-18). Šventajame Rašte žodžiai „pagava“ ir „ekstazė“ tampa beveik sinonimais, kur pirmoji sąvoka lyg ir paaiškina mistinį regėjimą patiriančio būseną: jis yra tartum pagautas ir išsviestas į kitą pasaulį, t.y. jis yra ekstazėje. Teologų plačiai komentuojamoje dar vienoje Šventojo Rašto citatoje, kur Paulius savo potyrius aprašo trečiuoju asmeniu, ekstazės būseną atsiskleidžia dar ryškiau:

Pažįstu žmogų Kristuje, kuris prieš keturiolika metų, – ar kūne, ar be kūno, – nežinau, Dievas žino, – buvo pagautas ir iškeltas iki trečiojo dangaus. Ir žinau, kad šitas žmogus, – ar kūne, ar be kūno, – nežinau, Dievas žino, – buvo paimtas į rojų ir girdėjo slaptingus žodžius, kurių nevalia žmogui ištarti“ (2 Kor 12, 2-4).

Viena vertus, Paulius pasako, jog būseną, kurioje buvo, įprastinėmis jausmėmis adekvačiai nebesuvokiama. Kita vertus, apaštalas tarytum aiškiai įvardija savo būseną (ekstazės) ir suvoktą regėjimo turinį (jog tai nebe žemiškas pasaulis).

Viduramžių ortodoksinėje filosofijoje mistika buvo vertinama kaip praktiškas dalykas, padedantis keisti žmogaus asmeninį gyvenimą. Esminis pokytis įvykdavo transcendentinėje būsenoje pakitus žmogaus visuminei psichikos sanklodai, pažinimo ir pasaulio matymo perspektyvai (Stončienė, Žilionis 2010, 124). Aptariant Dievo ir žmogaus santykį krikščioniškosios mistikos aspektu, ir kaip tas santykis valdo žmogaus intelektą, valią bei emocijas, derėtų pažvelgti į mistinių išgyvenimų sukeliama giluminių asmenybės procesų dinamiką.

2.1.3. Dievo potyris krikščioniškos mistikos požiūriu

Šiuolaikiniame postmoderniame pasaulyje itin pastebimas žmonių tarpusavio santykių atšalimas, susvetimėjimas. Žmogus tampa svetimas net pats sau: jis išgyvena dvasinį troškulį, nerimą dėl rytdienos, dėl savo egzistencijos, kasdieniniame šurmulyje jam nebepavyksta atrasti ramybės, neretai tiesa jam atrodo tuščia sąvoka ar tiesiog abstrakcija. Ši krizė tik parodo, jog žmogaus visi troškimai dažnai tėra iliuzijos. Pasak amerikiečių trapistų vienuolio Thomas'o Merton, žmogaus tikslas yra antgamtinis (Merton 2012, 13) ir harmoniją bei dvasios ramybę žmogus gali pasiekti tik pasišventęs Dievui ir gyvendamas ne troškimų ir aistrų pilną išorinį, bet vidinį gyvenimą. Krikščioniškoji mistikos tradicija implikuoja tiek Dievo apreiškimą ir jo veikimą, tiek ir žmogaus – krikščionio – sugebėjimą išreikšti religinį instinktą, priimti teikiamas Dievo malones bei gebėjimą atsiriboti nuo išorinės įtakos, kuri dažnai žmogų atitraukia nuo antgamtinio tikslo.

Karlas Rahneris teigia, jog Dievo potyris neturi būti mažomas kaip dalinis potyris greta kitų, nes Dievo potyris yra „bet kokio dvasinio potyrio (meilės, ištikimybės, vilties ir t.t.) paskutinė gelmė ir radikalybė <...>“ (Rahner 2012, 25). Pasak vokiečių teologo, kai Dievo potyris bando kuo artimiau paliesti žmogaus dvasią ir širdį būtent konkrečioje ir savitoje jo situacijoje, tuomet šis potyris gali pasireikšti itin subjektyviai ir net poetiškai, perteikdamas sunkiai paaiškinamą nuotaiką. Turbūt ne vienas pritaris teiginiui, jog žmogaus gyvenime visada yra vietos paslapčiai. K. Rahnerio teigimu, ši paslaptis – „ne likutis to, kas dar neįžvelgta ar dar nenuveikta ir nerealizuota, bet visa ko prielaida ir visa laikantis pamatas“ (Ibid., 27). Išgyvendamas Dievo potyrį ir jausdamas savo ribotumą žmogus peržengia šią ribą link begalybės, kuri ir yra K. Rahnerio vadinama paslaptis. Jis taip pat pripažįsta, jog šis potyris nutinka žmogaus gyvenime kaip labai konkretus išgyvenimas, kai žmogus tartum „nubloškiamas atgal pats į save ir nebegali nepastebėti savęs per tai, kuo jis paprastai užsiėmęs“ (Ibid., 30). Ribinis potyris (pvz. mirtis) žmogų išlaisvina; žmogus priverčiamas persikeisti, išsivaduoti nuo aistrų ir troškimų pančių, pasinėrus į šurpią nesuvokiamybės paslaptį pamatyti savo gyvenimą tarytum iš šalies.

Th. Mertonas teigia, jog tikintis žmogus jau gyvendamas Žemėje per mistinę kontempliaciją turi galimybę patirti dangų; nesvarbu ar jis pajaučia ar ne, „dėl savo tikėjimo jis jau gyvena danguje“ (Merton 2012, 15). Aišku, patikslina jis, mistinės kontempliacijos būsenas patirti pasiseka tik nedaugeliui, nes kontempliacija kaip vienas iš dvasinės brandos požymių, yra Dievo malonės veikimas. Jau vien pavadinimas – krikščioniškoji mistika – yra lyg nuoroda, jog šioje patirtyje svarbiausias yra Kristus ir santykis su Kristumi-Dievu, kuris įsikūnijo, kad žmonija būtų mistiškai perkeista. Th. Mertonas, kaip ir J. Ratzingeris, akcentuoja tikėjimo svarbą, aiškindamas jog žmogaus persikeitimo pradžia yra būtent su tikėjimu priimtas Dievo žodis. Priėmęs Kristaus mokymą, žmogus „pakyla virš

šio pasaulio ir savo paties prigimties, jo mintys ir troškimai persikelia į aukštesnį – antgamtišką – lygmenį“ (Merton 2012, 19). Išskeldamas tikėjimo reikšmingumą šiame mistiniame persikeitime, Th. Mertonas akcentuoja ypatingą meilės svarbą. Meilę jis prilygina ryškią šviesą skleidžiančiai ugnies liepsnai, kuri apšviečia tamsiausioje sielos gelmėje glūdintį dvasinį nesupratimą ir nežinojimą. Meilės reikšmingumas Dievo pažinime toks pat svarbus kaip ir ekstazės sukultoje mistinėje patirtyje, nes „iš esmės kontempliacijos nebūna be meilės“ (Ibid., 20). Tiesos kaip transcendentinės tikrovės pažinimas bei žengimas misticizmo keliu link antgamtinio tikslo yra suponuojamas kontempliatyvaus gyvenimo. Toks gyvenimas reikalauja atsižadėti prisirišimo prie juslinių objektų, tačiau, Th. Mertono teigimu, visiškas proto vaidmens ignoravimas vidinėje askezėje, valios dalyvavimo ir jutiminių potyrių atmetimas būtų klaida. Katalikiško misticizmo esmė Th. Mertonas įvardija Dievo suvokimą ne kaip abstrakciją, svetimą Esybę, bet kaip artimai ir tiesiogiai esantį „sielai savo begaline Tikrove ir Esme“ (Ibid., 23).

2.2. Mistinės patirties ir kalbos santykis

Nagrinėjant literatūros kūrinį literatūros teologijos aspektu, atsiremama į dialoginį pagrindą. Dėl šios priežasties kalbai skiriamas lemiamas vaidmuo. Dialogo samprata svarbi ir hermeneutikai, nes „aiškinti tekstą reiškia pradėti su juo pokalbį“ (Grondin 2003, 134). Taigi, giliausios mistinės tikrovės patirties kalbinė raiška ir jos suvokimas skatina užmegzti net ne vieną dialogą: vieną – tarp dviejų diskursų, antrą – tarp teksto bei suvokiančiojo. Aušros Jurgutienės teigimu, hermeneutiškai literatūros kūrinys „suprantamas kaip intersubjektyvi komunikavimo priemonė“ (Jurgutienė 2013, 16). Taigi, autorius (mistikas) poetinėmis kalbos priemonėmis bando išsakyti ir pasidalinti su suvokėjais tuo, kas, rodos, plevena anapus apčiuopiamos ir ribiškai suvokiamos tikrovės. Išvokinti mistinę patirtį yra gana sudėtinga, nes tai – ypatinga transcendentinė patirtis. Th. Merton pažymi, jog neegzistuoja Dievo realybę sutalpinantys žodžiai ar idėjos. Kita vertus, žmogus negali apibrėžti tai, kas jam nepažinu, o tikrovės dalykus supranta tik sutalpintus į kokią nors idėją (Merton 2012, 92). Ispanų mistikė Teresė Avilietė apie vieną regėjimą rašė: „Tačiau negaliu to išsamiau aprašyti. Palaima, kurią pajuto mano dvasia, išvydusi tokią garbę, buvo pernelyg didelė <...>“ (Holböck 2003, 264). Šv. Teresė prisipažįsta: „Dvasiniai dalykai taip sunkiai paaiškinami, jog tam, kuris nežino tiek mažai kaip aš, tenka daug nereikalingo pasakyti“ (Avilietė 2008, 35). Nepaisant raiškos problemiškumo, kalba galbūt yra efektyviausia priemonė įkūnyti ir įpavidalinti Dvasią bei pažinimą. A. Jurgutienės supratimu (parafrazuojant šv. Pauliaus laišką korintiečiams), mintis, jog „raidė Dvasią užmuša, todėl ją būtina iššifruoti, tapo fundamentine ne tik teologijos, bet ir literatūros hermeneutikai“ (Jurgutienė 2013, 14). Tekste svarbi tampa kiekviena detalė: žodis, skiriamasis ženklas ir net pauzė. Poetinė mistikų kalba

išsiskiria ne tik kaip fenomenas, bet ir kaip mistinės teologijos bei literatūros sąlyčio erdvė. Mistinės patirtis išgyvenantis asmuo įgauna laisvės poetinei-estetinei minties raiškai teologijos perspektyvoje. Taip veriasi galimybės neįprastiems dialogams, kuriuose, anot Th. Merton, Dievą ir Jo teisingumą apibūdinti galima tik analogijomis, „tarsi jos būtų“ apibrėžti įmanomos būtybės atributai“ (Merton 2012, 93). Ir nors subtiliausius potyrius akivaizdžiai paaiškinti įmanoma tik palyginimais, tačiau ir jie „pernelyg gremėzdiški, šiam tikslui netgi labai gremėzdiški <...> Kas neturi tokio patyrimo, tas negali jų suvokti...“ (Holböck 2003, 264).

Kaip kalba išreikšti tai, kas gryniausia ir slapčiausia, o dar tiksliau, kas mistiška ir kartais tiesiog nenusakoma mūsų kasdienybėje sutinkamais žodžiais, susiduria ne tik filosofai, mistikai, bet ir kūrėjai, o būtent poetai, kurie kalbos priemonėmis turi išreikšti sielos gelmėse glūdinčias transcendentines būsenas bei patirtis. A. Jacopozzi pripažįsta, jog „kalba apie Dievą yra sunki kalba“ ir kaip diskursas įmanomas tik religinės patirties viduje, t.y.

viduje tokio lingvistinio universumo, kuris susidaro laikantis tam tikrų taisyklių. Šitokioje patirtyje Dievas lieka transcendentiškas, ir diskursas apie Dievą gali įvykti tik tarpininkaujant ženklams, simboliams, mitams, kurie sudaro religinės patirties gyvenimišką branduolį, tekstą ir kontekstą“ (Jacopozzi 1998, 125).

Reflektuodamas A. Rizzi mintis¹¹, jis simboliui priskiria keturias ypatybes, kurių pagalba atskleidžiama žmogiškosios egzistencijos gelmė ir atvirumas. Šios ypatybės – rezistentiškumas, ambivalentiškumas, perteklius ir prasminis nukreiptumas. A. Jacopozzi šiomis ypatybėmis simbolį apibūdina kaip besipriešinantį sistematizacijai, turintį daug reikšmių bei prasmų, parodantį istorinių pasikeitimų pagrinde slypinčią kūrybinę galią. Simboliui dėl jo daugiaprasmiškumo negalima priskirti išraiškos „tai yra“, tačiau simboliu galima atskleisti pasaulio gelmę bei transcendentinę prasmę (Jacopozzi 1998, 133-134, 139). Kalbant apie religinę arba mistinę patirtį, jei norima įžvelgti ir surasti joje prasmę, anot Jacopozzi, reikia „išsižadėti valios pažinti daiktus, jais disponuojant ir naudojantis“ (Ibid., 140).

Viktorija Daujotytė užsimena, kad, nors eilėraštis yra kalbėjimo aktas, savyje turintis pradžios, vyksmo ir pabaigos intencijas, kalbėjimas neįmanomas be tylėjimo, tylėjimas – be kalbėjimo. Tyla dalyvauja kalbėjime kaip būtinieji pertrūkiai, kaip pauzės (Daujotytė 2005, 159). Tyla, viena vertus, reikalinga, kad savo vidine klausa būtų įsiklausoma į Dievo kreipimąsi, į sielos šnabždesius. Anot Jacopozzi, „tyla virsta nuščiuvimu ir įsiklausymu“ nepasiekiamos prasmės paieškose (Jacopozzi 1998, 141). Kita vertus, tylą, kaip poetinę išraiškos priemonę, kad ir kaip paradoksaliai skambėtų, galima geriausiai „pasakyti“ tai, kam kartais pritrūksta žodžių ir būtent tylą tampa efektyviausia išraiškos priemone. Ypatinę būseną, pavadintą „bežodė erdvė“, Martinas Buberis apibūdina prilygindamas ją

¹¹ Kalbėdamas apie kalbą ir simbolius A. Jacopozzi remiasi (kaip pats nurodė išnašose p. 129) A. Rizzi knyga *Differeza e responsabilità*.

nugrimzdimui į „nebylią Vienybę“: šioje gelmėje „Atrodo, jog nukrito mus varžę asmeniškumo pančiai ir išgyvename tam tikrą nedalomą vienybę“ (Buber 2001, 78). Pasaulis pilnas įvairiausio triukšmo, daugelis kasdienių mūsų gyvenimo dalykų vyksta tartum slysdami paviršiumi. Todėl tik panirę į šią dvasinės tikrovės gelmę tyloje galime išgirsti tuos mūsų sielai skirtus balsus, kuriuos būnant paviršiuje užgožia sekuliarios kasdienybės triukšmas. Todėl tyla, kontempliacija, susitelkimas itin reikalingi tobuliausiam pažinimui, dalykų esmės įžvelgimui, o taip pat ir mistinių išgyvenimų potyrių suvokimui bei jų pateikimui kalba. Šventojo Rašto vertėjas, profesorius Antanas Rubšys komentuodamas teksto ir pasaulio teologinį dialogą, pastebi, jog „*pasaulis tekste ir pasaulis šiapus teksto* <...> sukuria galimybę skaitant ar klausantis pažadinti vaizduotėje autentišką *novum – tai, kas nauja* – naują įžvalgą“ (Rubšys 2011, 10).

2.3. Gnozės įtaka krikščioniškajai minčiai – sinkretizmo pavojus

Kasdienėje aplinkoje ir literatūriniame diskurse neretai susiduriame su gana sudėtinga dviejų skirtingų dvasingumo dėmenų – krikščioniškos tradicijos ir ezoterikos – santykio raiška. Nepaisant kokybinių skirtumų tarp šių sričių, įvairiose interpretacijose jos dažnai klaidingai suliejamos į viena, bandant suderinti jų pasaulėžiūrinius principus bei skelbiamas pamatines tiesas. Krikščioniškosios *mistikos* sąvokos samprata implikuoja Dievo apreiškimą ir krikščionio sugebėjimą išgirsti Dievo kvietimą. *Ezoterikos* sąvoka (iš gr. *esoterós* – tai, kas yra viduje), paprastai žymi senovines ir paslėptas žinias, kurios prieinamos tiktai inicijuotiesiems arba pašvęstiesiems¹². Religijotyryninko Gintaro Beresnevičiaus teigimu, „sąvoka ezoterizmas vartojama slaptųjų doktrinų prasme, tačiau dažniausiai ezoterinis mokymas tėra prastas kelių tradicijų mišinys <...>“ (Beresnevičius 2003, 41), nes ezoteriniais vadinami teosofinių srovių mokymai grindžiami, iš gnosticizmo bei įvairių kitų religijų perimtomis idėjomis.. Verta pažymėti, jog gnozės kaip religinio ezoterizmo atmainos idėjos, pateiktos krikščioniškame kontekste gali apsunkinti adekvačią reiškinio percepciją. Slapto pažinimo žadamas išganymas išrinktiesiems (esantiems dieviškos prigimties) gali patraukliai nuskambėti nenorintiems priklausyti kuriai nors tradicinės religijos bendruomenei arba tikintiems, jog visos religijos gali unifikotis į vieną, o Dievą galima aptikti savyje. Šv. Jono Evangelijoje rašoma: „Jėzus jam (vyriausiajam kunigui – S.B.) atsakė: „Aš viešai kalbėjau pasauliui. Aš visuomet mokiau sinagogose ir šventykloje, kur susirenka visi žydai, ir nieko nesu kalbėjęs slapčia.“ (Jn 18, 19-20). Profesorius Rémi Brague teigė, jog „Dievas lieka paslaptingas <...> todėl, kad Jis yra asmuo, o visi asmenys – kaip mes

¹² „Jėzus Kristus – gyvojo vandens nešėjas: „Naujojo amžiaus“ (*New Age*) krikščioniškasis apmąstymas“, *Popiežiškoji kultūros taryba. Popiežiškoji tarpreliginio dialogo taryba*, 2003 [žiūrėta 2014-02-08] prieiga internetu: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/jezus-kristus-gyvojo-vandens.html>.

ir jūs – esame be galo paslaptingi <...>. Krikščioniškoji teologija remiasi tuo, kad Dievas yra slėpiningas, tačiau parodė, atskleidė save per Apreiškimą¹³. Tai leistų daryti išvadą, jog krikščioniškos tiesos labiau egzoteriškos nei ezoterikos, todėl, kad jose kalbama apie slėpinius, tačiau ne apie slaptus mokymus ar doktrinas. Kitas svarbus šių paradigimų skirties momentas – Jėzaus asmens istoriškumas bei įsikūnijimo dogma: „Tas Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų“ (Jn 1, 14). Tokie krikščionių mistikai kaip šv. Teresė Avilietė, šv. Kryžiaus Jonas ir šv. Ignacas Lojola teigė, jog būtent „Jėzaus žmogiškumas“ yra krikščioniškosios kontempliacijos objektas¹⁴. Kadangi ezoterikoje Dievas suprantamas ne kaip transcendentinis asmuo, bet kaip pulsuojančios beasmenės energijos vandenynas, susiduriame su diametraliai priešingais krikščioniško tikėjimo ir ezoterikos paradigmos suvokiamais bei skelbiamais teiginiais. Ezoterinių srovių propaguojamas „susitelkimo į save pagimdytas potyris, svaiginanti vienybės su visata, panirimo į didįjį būties vandenyną pajauta“¹⁵ iš esmės skiriasi nuo krikščioniškos mistinės patirties, kuri įvardijama kaip asmeninis „susitikimas su transcendentiniu Dievu meilės pilnatvėje“¹⁶. Kaip rašė vienas iškiliausių praėjusio amžiaus religijotyrininkų Mircea Eliade, dangaus Dievas yra asmuo, kosmoso Kūrėjas, o ne dangoraiška (Eliade 1997, 84). Gnosticizme analogiškai Rytų pasaulio religijoms remiamasi dievoraiška, kurios esmė, pasak M. Eliade‘s, „šventosios energijos apytaka Kosmose (dievybė → gamta → žmogus → auka → dievybė)“ (Eliade 1996, 97). Būtent Abraomo akto metu prasideda naujas religinis matmuo – Dievo kaip istoriniuose įvykiuose dalyvaujančios asmenybės, kaip atskiros būties atsiskleidimas (Ibid.).

Ezoterikos marginalumas neretai iškraipo autentiško misticizmo sampratą. Painiame ezoteriniame labirinte ypač klaidina ezoterinių srovių skelbiami mokymai, kurie „sąmoningai trina realias kūrėjo ir kūrinijos, žmonijos ir gamtos, religijos ir psichologijos, subjektyvios ir objektyvios tikrovės skirtis“, dėl ko kultūriniame lauke vyksta aiškiai skirtingų elementų sistemingas susilieėjimas ir supainiojimas¹⁷. Galima būtų manyti, jog pasireiškiantis religinis sinkretizmas literatūriniame diskurse, kritikoje bei publicistikoje yra Lietuvoje pastaruoju metu populiariais tapusių įvairių ezoterinių mokymų sklaidos pasekmė. Aušra Kristina Pažėraitė ištyrusi XXI a. pradžios Lietuvos viešąjį diskursą, susijusi su ezoteriniais reiškiniais, praktikomis bei šios srities tyrinėtojų apibrėžimais, daro išvadą, jog šių laikų ezoterizmas „beveik prarado sąsajas su ankstesniąja tradicija ir virto visu pluoštu naujų mokymų, judėjimų, praktikų, įvairiais laipsniais perimančių įvairius rytietiškų

¹³ Rémi Brague, *Teologija ir filosofijos „irankių dėžė“*, 2013-02-09 [2014-04-20]. Prieiga internetu:

<<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-02-09-remi-brague-teologija-ir-filosofijos-irankiu-deze/95139>>.

¹⁴ Robert Faricy, Luciana Pecraio, *Maldos gelmėje: šv. Ignaco, šv. Teresės Avilietės ir šv. Kryžiaus Jono vedami*, iš italų kalbos vertė Vytautas Langas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012, p. 19.

¹⁵ „Jėzus Kristus – gyvojo vandens nešėjas“.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

mokymus ir praktikas, kurie leidžia susikurti holistinę žmogaus sampratą“, terminui „<...> priskiriant tokias grupes kaip parapsichologija ir apskritai paranormalių reiškinių teorijos ir praktikos“¹⁸. Tėvas Clemens Pilar, kuris daugiau nei dvidešimt metų gilinasi į ezoteriką, pastebi, jog ezoterikos idėjos per kultūros reiškinius prasiskverbė beveik į visas kasdienio gyvenimo sferas (Pilar 2013, 12). Dėl nepastovių ir neryškių autentiško krikščionių tikėjimo ir magiškų įvaizdžių ribų, krikščionys neretai pasiima ezoterinėmis idėjomis (Ibid., 14). Ezoterinėms idėjoms plisti padeda didėjanti pasirinkimo laisvė bei sekuliarizuoto žmogaus nebepajėgimas suvokti prasmės. Bandydamas atkurti sakralinį pasaulio matmenį ir susigražinti prasmę žmogus desperatiškai ima domėtis viskuo, kas tik nors šiek tiek sumažina jo dvasinį alkį. Todėl religinė ir kultūrinė eklektika tampa patraukliu vienos religijos pakaitalu, nes ezoteriniuose mokymuose pasiūlomas visas spektras technikų „dvasiniam nušvitimui“ pasiekti.

Literatūros tyrimų lauke dažnai spekuliuojama ezoterinei dimensijai priskiriamomis sąvokomis. Iš principo, ezoterikos ir krikščioniškojo tikėjimo konceptai neturėtų būti jungiami ar kaip nors tarpusavyje derinami dėl ezoterinio mąstymo atmetamų Apreiškimo tiesų. Tačiau literatūriniame diskurse kartais galima jų koreliacija. Vertinant poezijoje užkoduotą mistinę patirtį – krikščioniška ji ar inspiruota ezoterinių teorijų, patikimiausiu orientyru visgi galėtų tapti įvairių mistikos tyrinėtojų ir pačių mistikų autentiško religinio misticizmo samprata. Agnė Budriūnaitė išanalizavusi nemažai krikščionių mistikų tekstų bei atsižvelgusi į tyrinėtojų pastebėjimus apie tikros ir netikros mistinės patirties skirties pagrindo paieškas, priėjo prie išvados, jog esminė skirtis glūdi mistinės patirties sklaidoje bei jos poveikyje mistiko kasdienybei. Tai suponuoja mintį, jog svarbus yra pats mistinio potyrio turinys, antraip „mistikai savo potyriais be turinio meta iššūkį tradicijos apibrėžtai Dievo sampratai“¹⁹. Tikro mistinio potyrio skleidimasis kasdienybėje sustiprina religinį jausmą ir tradiciją²⁰.

¹⁸ Aušra Kristina Pažėraitė, „Ezoterinė kasdienybė: okultizmo, parapsichologijos, ezoterizmo, magijos diskurso problema Lietuvoje“, p. 42 [žiūrėta 2014-02-16]. Prieiga internetu: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Religija_ir_kultura/2011_9/21-44.pdf>.

¹⁹ Agnė Budriūnaitė, „Mistinės patirties tyrinėjimo galimybės“, *Logos* Nr. 58, 2008, p. 71 [žiūrėta 2014-02-17]. Prieiga internetu: <http://litlogos.eu/L58/logos58_063_075budriunaite.pdf>.

²⁰ *Ibid.*, p. 72.

III. MISTINĖ PATIRTIS ONĖS BALIUKONĖS KŪRYBOJE

3.1. Mistinės patirtys kaip kitoniškumo saviprata poezijoje ir esė

Kardinolas Audrys Juozas Bačkis rašė, jog „Dievo meilė moters širdyje yra pats gražiausias dalykas pasaulyje, kuris pasireiškia nuostabiu kūrybingumu, atjauta, gailestingumu, ugdymu ir atsidavimu“²¹. Sokratas apie poetus kalbėjo: „<...> tai, ką jie kuria, ne iš jų išminties eina, bet iš kažin kokio įgimto gabumo, iš dieviško įkvėpimo, to paties, kaip burtininkų ir pranašų. Juk ir pastarieji daug gražių daiktų pripasakoja, patys nesuprasdami, ką sako“ (Platonas 1968, 93). Th. Mertonas pastebi, jog antgamtniuose dalykuose mums paprastai neaišku tai, kas labiausiai tikra; o taip yra todėl, kad antgamtinė sfera yra svetima žmogiškajai prigimčiai bei supratimui (Merton 2012, 240). Tačiau žmogaus jausena, kai prigimčiai svetimesnis atrodo jį supantis regimasis pasaulis, o antgamtinis, atvirkščiai, tampa artimesniu, demonstruoja kūrėjo išgyvenamo egzistencinio nerimo priežastis. „Nuo pat gimimo kitokia“ – O. Baliukonė žodžius Viktorija Daujotytė cituoja biografinėje knygoje „Šokėja virš liepto per prarają“. Toliau kitoniškumas detalizuojamas fizinių ypatybių aprašymu:

Ankstyviausios atskirties kūdikis, gimusi su didžiu apgamu, dengiančiu pusę veido, akį, galvą (pačiame paviršiuje pulsuojančios kraujagyslės), kentėjusi dėl motinos sielvarto, dėl bendraamžių patyčių, vaikystėje ir paauglystėje troškusi <...> būti kaip visi, kuo mažiau atkreipti kitų dėmesį“ (Daujotytė 2008, 34).

Kitoniškumo savipratą rašytoja akcentuoja ir atsakydama į žurnalisto klausimus: „Gyvenimas iš tikrųjų buvo dosnus nuo pat gimimo, ypač to **kitokumo**. Ir iš to kylančių dramatiškų ar net tragiškų išgyvenimų. Jų visuma turbūt ir vadintina likimu...“²² O. Baliukonė kitoniškumo kvintesencija atsiskleidžia ne per išorinius ženklus, o ryškiais vidiniais sielos žybsniais. Poetės kitoniškumas išsiskyrė ne tiek fizinėmis savybėmis, kiek egzistencinės problematikos kūryba, drąsiais visuomeniškais pasisakymais, skvarbiu metafiziniu mąstymu, mistinėmis patirtimis, kurioms darbe ir bus skiriamas didžiausias dėmesys. Autorės išskirtinumas bei charizmatiškumas išryškėja žvelgiant tiek filosofiniu-religiniu, tiek ir socialiniu požiūriu, įsiskaitant į jos eilėraščius bei esė. Atsakydama į Leono Peleckio-Kaktavičiaus klausimą apie supantį pasaulį, O. Baliukonė savo paratopiją – buvimą „nei...nei“ erdvėje – išduoda įsitikinimu, jog „buvau ir esu vieniša“, o suprasti gali tik „veikiausiai ketvirtais gyvenimo metais miręs brolis Jonukas, kurio aš jau neaptikau. Bet kaskart jaučiu vis arčiau. Ir jo

²¹ cit. iš Jo Croissant, *Moteris, arba širdies kunigystė*, iš prancūzų kalbos vertė Irena Eglė Laumenskaitė ir Aistė Masiokaitė, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2004, p. 5.

²² *Dabar*: Svečiuose – poetė, Nacionalinės premijos laureatė Onė Baliukonė, kalbėjosi Leonas Peleckis-Kaktavičius, *Varpai*: Literatūros almanachas, 2006(20), p. 105.

pagalba man vis apčiuopiamesnė“²³. O. Baliukonė gana dažnai ir su pagarbia nuostaba prisimena dar vaikystėje mirusį brolių Jonuką: „Jis jau žinojo, kad niekas negali mums padaryti bloga, nes esame *nemirtingi* (išskirta – S.B.) ir vien todėl – nepažeidžiami. Ir vis primindavo mamai, kad mūsų nameliai ne čia, kad mes tik trumpam ateiname čia pabūti, o tikrieji namai – *ant kapinių*...“²⁴. Anapusių kaip *gimtųjų sielos namų* metafora gana dažna analizuojamuose poetės eilėraščiuose.

Savęs kaip kitokios refleksiją galimai lemia ypatinga dvasinė, neretu atveju – religinė-mistinė patirtis. Viename straipsnyje O. Baliukonė atverdamą antgamtinių pajautų ir prasmų dimensiją, visus poetus pavadina šio pasaulio „svetimšaliais“:

Taip, jiems labai negera, sykais tiesiog nepakeliama, tačiau tai METAFIZINĖ KANČIA, nešama iš gyvenimo į gyvenimą, ir neturėtume jos tapatinti su fizinėmis negaliomis, pairusiais nervais ar šio buvimo nepatogumais <...>²⁵.

Įdomu, jog panašiais išgyvenimais dalijasi ir Teresė Avilietė, bandydama apibūdinti tuštumą sieloje, ilgintis Dievo artumo: „<...> neįmanoma buvo išsivaduoti iš šio skausmo ar pasitenkinti kažkuo menkesniu už Dievą. Tai ne fizinis, o dvasinis skausmas <...>“²⁶. Negalėjimo žemiškame gyvenime regėti Dievo veidas į veidą kančią šv. Teresė prilygina tremčiai, kaip ir Baliukonė jausdamasi svetimšalė Žemėje: „Ak, kaip ilgai, o Viešpatie, kaip ilgai tęsiasi ši tremtis! Kokia kankinanti ji tampa trokštančiam Dievo! <...> trumpas žmogaus gyvenimas <...> labai ilgas sielai, trokštančiai regėti savąjį Dievą“ (Avilietė 2006, 100). Panašių patirčių aptinkame daugelio krikščionių moterų mistikų gyvenime. Kotryna Sienietė Kristaus kvietimą išgirdo būdama šešerių, tačiau savojo kelio ieškojo iki dvidešimties (Plancke, Knockaert 1998, 7, 9). Hildegarda Bingenietė slaptas vizijas regėdavo nuo penkerių (Holböck 2003, 186). Regis, kiekvienas mistikas jau nuo ankstyvo amžiaus ypatingu būdu palytėtas Dievo veikimo, iš karto gal ir nesuvokė savo misijos, tačiau giliai savo sieloje išgyveno šį transcendentinį potyrį. O. Baliukonės vaikystėje skausmingai išgyventas kitoniškumas sąmoningo dvasinio tobulėjimo, kontempliacijos dėka tapo intelekto ir stiprios valios subrandintu transcendentinio dieviškumo siekimo vaisiumi.

Anot Th. Merton, mistinis patyrimas – tai ontologiškai įmanomas sąmoningas sielos dalyvavimas Dievo gyvenime, meilėje ir Jo pažinime (Merton 2012, 23). O. Baliukonės lyrikoje itin savitai atsiskleidžia jos santykis su būtimi. Eilėraščiuose atsiveria sieloje išgyvenamas buitinių rūpesčių išprovokuotas konfliktas, kuris neretai perauga į egzistencinę tuštumą. Rašytoja skausmingai išgyvena tiek asmeninę, tiek viso pasaulio neteisybę, intuityviai nujausdama, jog transcendentinė tikrovė ir yra būtent *ta tikroji realybė*, kurią žmonės dažnai nustumia į antrą planą arba tiesiog iš viso atsisako. Savęs

²³ *Varpai: Literatūros almanachas*, p. 109.

²⁴ *Nangilimos link*, Poetė Onė Baliukonė atsako išsyk į visus „Rubinaičio“ korespondentės Elonos Varnauskienės klausimus, *Rubinaitis*, 2002, Nr. 4 (24), p. 30.

²⁵ Onė Baliukonytė, „Poetas yra svetimšalis“, *Literatūra ir menas*, 1993, vasario 27.

²⁶ Cit. iš F. Holböck „Drauge su angelais ir šventaisiais“, p. 263.

kaip kitokios – žymiai subtiliau pajaučiančios antgamtinio pasaulio virpesius – suvokimo užuominas aptinkame eilėraštyje „Ekstaze...“:

Ekstaze, Sielos gimdytoja,
Jau galiu atvirai
Prisipažinti pasauliui:
Aš – tavo tikroji duktė –
Ir neparausti iš gėdos...
Ir neimt piktžodžiauti,
Kad geri žmonės nepamanytų,
Jog esu sava ir prieinama,
Ir nesektų man įkandin,
Maldaudami pigaus malonumo...
Gaila šių žemės vargetų – Tačiau negaliu padėti,
Nes andai išdygę sparnai,
Nors pajuodę ir aplūžinėję,
Vėl neša mane į Saulę:
Sudegt, bet / Prisikelt... (ES²⁷, 125)

Eilėraštyje netiesiogiai kreipiamasi į mistinių išgyvenimų sukėlėją – dieviškąją Dvasią, kurios įkvėpimai, pasak Th. Merton, yra pačioje sieloje ir „per malonę jau neaiškiai jos atpažįstami“ (Ibid., 23). Eilėraščio prasminę struktūrą atskleidžia ne tik savo kitoniškumo suvokimas, bet ir kategoriškas atsiribojimas nuo vartotojiškos hedonistinės kultūros apraiškų. Poetė savęs neidealizuoja; tiesiog meniniame pasaulyje bando išsakyti savo poziciją, kuri iš dalies sutampa su krikščionių mistikų mintimis: „mūsų laimė turi ateiti iš anapus mūsų <...> Kad būtume laimingi, privalome būti „išimti“ iš savęs pačių ir pakelti virš savęs – <...> į nesukurtą Dievo esmę“ (Merton 2012, 128). Kad O. Baliukonė, kaip ir daugelis krikščionių mistikų, į pasaulį žvelgia iš puolusio žmogaus požiūrio taško, iliustruoja ne vienas poetės eilėraštis. Eilėraštyje „Dėmėtoji...“ atskleidžiamas vidinis konfliktas paryškina egzistencinį dramatiškumą: kaip gyventi transcendentinės būties ženklų pažymėtai prigimčiai svetimame pasaulyje?

Dėmėtoji
Pažymėtoji
Pašauktoji ir atstumtoji
Kiek įdomiausių kaukių ir vaidmenų
Tauriausioje iš tragedijų
Ekstazė transas orgazmas
Stovint nuogai ant mėlyno sniego
Himalajų arba absoliučios vienatvės (NS, 88)

Nepaisant prieštarų jausenų, O. Baliukonė kaip ir daugelis mistikų savo egzistenciniu apsisprendimu pasirenka gyventi savo gyvenimą kad ir koks dramatiškas jis būtų.

²⁷ Šaltinių (O. Baliukonės kūrybos rinkinių) santrumpos paaiškintos p. 65 (PRIEDAI).

Kitas O. Baliukonės eilėraštis (eil. „Baltoji Gylė“, *ES*, 55) kontrastuoja priešingomis reikšmėmis, tačiau panašiomis prasmėmis; subjektas išgyvendamas atskirties jausmo intensyvumą bando pažvelgti į save pasaulio akimis. Prie stereotipų ir nesibaigiančių troškimų prisirišusiam žmogui ji atrodo lyg „kitakalbė“, „kurčnebylė“, „pamišėlė“, „ragana“: „Kitakalbė – pasauliui šiam – kurčnebylė./ Narkomanė, girtuoklė, pamišėlė... Niekas. / Lelijinis alyvinis raganų sniegas / Proto sėklių pridengia... Baltoji Gylė?“

Reprezentatyviai jos jaučiamo ir išgyvenamo anapusinio pasaulio autentiškumas atsiskleidžia eilėraštyje „Tikrovė“:

Jie sako: dvesia jau... Kuždu: saulėti
Šešėliai tiesia man žydriausią rožę –
Ir džiaugsmingiausiai visos jūros ošia,
Manin sulaukę mirksnio įsilieti...
Be galo didelis prilys mažam be galo –
Ir okeanas tilps laše... Tebūna!
O šį eilėraštį – ir šį liguistą kūną
Te ugnimi nematoma nuvalo
Tarnai, kurie žvaigždynuose gyvena...
Tik ši diena, naktų sesuo pilkoji,
Darsyk patikrina, ar viską paaukoji,
Ar atveri ir paskutinę veną – – –
Jie sako: vasarą, kai nežydėjo niekas...
Kuždu: tuomet, kai pumpurą sukrovė,
Išsiskleidė slapčiausioji Tikrovė –
Ir susipynė tobulas Vainikas... (*ES*, 57)

Eilėraštyje susipina Anapusinės tikrovės amžinumo, erdvės didingumo ir kasdienybės netvarumo motyvų gijos. Esaties ir nesaties motyvai konfrontuoja vienas su kitu, sukurdami emocines įtampas egzistencijos lauke dėl vyraujančių pozicijų išsikovojo. Įtampos kuriamos Baliukonės mėgstamomis vaizdais-prieštaromis. Pirmosiose dvejose eilutėse – „Jie sako: dvesia jau... Kuždu: saulėti / Šešėliai tiesia man žydriausią rožę“ – sutinkame net kelias tarpusavyje susipynusias prieštaras (sako-kuždu, dvesia-tiesia) bei oksimoronines metaforas: saulėti šešėliai, žydriausia rožė, kurių pagalba praplečiamos vieno ar kito žodžio semantinės ypatybės, sukuriama tam tikra nuotaika. Ambivalentiškos kalbos poetiniai vaizdai atveria ypatingas jausmines gelmes, dramatiškus išgyvenimus dėl kitoniškumo, nepripažinimo prieš masių. Eilėraštyje subjektas sukyla ne tik prieš pragmatišką mąstymą, bet ir prieš save. Gyvenimo tiesos ieškoma maištaujant, bandant atsiriboti nuo kasdienių ir įprastų paieškos būdų. Poetė kontraversiškais raginimais priverčia suabejoti susikurtomis stereotipinėmis kasdienėmis vertybėmis. Eilėraščio dvasinė erdvė priešpriešinama liguisto kūno varžančiai materijai, kartu juos suliejant lyg okeaną su lašu į visumą, kuri turi būti nuskaistinta visa apvalančia ugnimi. Čia vėl galima būtų sugrįžti prie Th. Mertonio įžvalgų ir akcentuoti O. Baliukonės kaip brandžios krikščioniškos sielos

gebėjimą skirti dvasinės sferos dalykus bei atsiriboti nuo troškimų. Th. Mertonas pažymi, jog toks spontaniškas bjaurėjimasis blogiu bei gėrio, vienybės su Dievo valia ilgesys liudija, kad žmogus, gal dar ir nėra mistikas, bet eina teisingu mistinės kontempliacijos keliu (Merton 2012, 34).

Suvokimas, jog viskas nesibaigia ties regimojo pasaulio riba, jog paraleliai egzistuoja kitas, nematomas, bet daug sudėtingesnis pasaulis, O. Baliukonės buvo primenamas ir net primygtinai teigiamas ne vien poezijoje, bet ir esė, publicistiniuose straipsniuose bei pokalbiuose. Dauguma jų sudėti į eseistikos knygą „Ant sapnų tilto“ (2003). Ne viename interviu rašytoja kūrybą prilygina sakraliam aktui, taip deklaruodama „savojo prasmingo gyvenimo viziją“, kurią žmogus privalo teigti „net per kančią, netektis, tragiškus praradimus“ (AST, 88). Literatūrą, kaip ir kitas kūrybos rūšis (daile, ypač muziką) ji priskiria dieviškajai dimensijai (Ibid., 90). Tačiau užvis svarbiausia poetei – „SIELOS KALBA“, jos žodžiais tariant, „glūdinti anapus žodžių, dvasinėj plotmėj, ir ko beveik neįmanoma įvardinti – net poezijoje...“ (Ibid., 69). Kūrybos akto sakralumas įžvelgiamas ir eilėraščiuose. Eilėraščio „Mėnesienoje šoka...“ (NS, 136) trečiosios strofos paskutinė eilutė – „vien ekstazėje šokančiam žodžiui neleista apakti“ – akumuliuoja kelias prasmes: kūrybos sakralumo, kalbos kaip mistinės patirties ir tiesos reiškėjos.

O. Baliukonės saviprata antgamtinių patirčių, regėjimų bei krikščioniškos Tradicijos kontekste atsiskleidžia visoje literatūrinėje kūryboje ir net tapyboje, bet ryškiausiai pastebima poezijoje. Autorė suvokia save ne kaip pašvęstąjį pranašę, bet kaip apgaubtą Dievo gailestingumu nuodėmingą žmogų, sukurtą nuostabiai antgamatinei tikrovei, kurios poetė labai ilgisi. Ji savo pašaukimą ir likimą priima kaip kančią ir palaimą tuo pačiu metu: „<...> Viešpatie, aš ta/ Pati, kur pašaukei Savęsp ir pažymėjai – / Ir išsviedeį pasaulin vakar pro keistus / Naujus vartus – ozono skylę <...> (eil. „Salve“, V, 87)

Pasak Th. Merton, kelias į tobulumą nelengvas, vingiuotas ir pilnas sumaištis. O. Baliukonė tai suprato. Kaip ir suprato, jog šioje sumaištyje ir chaose jai teks kantriai siekti taip trokštamų dvasinių aukštumų ir Dievo pažinimo. Poetė troško tylos, harmonijos, tobulumo. Galbūt, pakankamai aiškiai suvokiant savo sielos virpesius, jai buvo sunku suprasti, kodėl aplink tiek žmonių subtiliems garsams ir dieviškai išminčiai liko kurti. Pilname kartėlio ir atviros ironijos eilėraštyje „Būk kaip visi...“, pasitelkdama biblinius intertekstus bei simbolius O. Baliukonė išsako tvirtą nuostatą dėl gyvenimo kelio ir būdo pasirinkimo:

Būk kaip visi
Elkis atrodyk kaip žmonės
Nuo pat laimingo gimimo
Su pažymėtais veidais paženklintomis kaktomis
Smurtu ir prievarta patyčiomis ir juokais
Pratino mokė neišsiskirti
Vis tiek neišmokom

Netapom panašesni į nieką
Gal vien į save
Apėję dvokiančiom votimis tartum mažučiai jobai
Karščiuodami ir kliedėdami nesuprantamomis tarmėmis
Mes išsikapstėm
Nors buvo šnabždamasi pakampėse ir kalbama atvirai
Jie neturi teisės gyventi pasaulis jų nepamilo <...> (NS, 74)

Šiose eilėraščio eilutėse vėl suskamba *kitaip mąstančiųjų* skundo aidas: „Jie neturi teisės gyventi pasaulis jų nepamilo“, jie – tik dažnai nepageidautini šio pasaulio svetimšaliai. Laikydama save pašauktą kurti, poetė prisipažįsta, jog kūryba jai lyg nėštumas, kai kūrinys paleidžiamas į pasaulį natūraliai, „išnešiotas“ ir subrandintas²⁸. Nepaisant savitai suprantamos ir suvokiamos skaudžios metafizinės tiesos, tarp aukštų ir žemų dalykų besiblaškančios prigimties, O. Baliukonė ne tik lieka ištikima savo įsitikinimams, bet ir iš visos širdies trokšta prisidėti prie Apvaizdos savo kūryba ir kasdienio gyvenimo pareigų vykdymu.

3.2. Egzistencinis nerimas Onės Baliukonės lyrikoje: Šiapus ir Anapus

„Tuo tarpu mūsų tėvynė danguje“ (Fil 3, 20) – sakoma apaštalo Pauliaus laiške filipiečiams. Analogišką įsitikinimą aptinkame ir O. Baliukonės poezijoje, esė bei straipsniuose: „Žemė nėra tikroji mūsų tėvynė, gimtieji sielos namai“²⁹, „taip norisi kuo greičiau grįžti į Tikruosius Namus“³⁰. Apie dangiškuosius Tėvo namus savo darbuose neretai užsimena ir mistikai, išgyvenę Dievo artumą. O. Baliukonę *šiapus* apėmęs egzistencinis nerimas, regis, ištirpsta transcendentiniuose mąstymuose apie Anapusinį pasaulį: „žemiškoji mirtis kaip gyvenimo pabaiga tėra fikcija; tai veikiau naujas ir kur kas džiaugsmingesnis gyvenimas. Juk ten atsiveria tiek neįtikėtinų galimybių!“³¹

Ir visgi atrodytų, jog eilėraščiuose kankinantis nerimas jaučiamas tik dėl vieno – žmogaus prigimties menkumo ir nuodėmingumo, kuris kliudo sklandžiam grįžimui į taip išsiilgtus Namus: „O aš, Žvaigždžių Žiebėjau ir Gesintojau?.. O aš? / Štai stovių prie šventovės durų – it kalė benamė. /“ (eil. „Jau greit žiema“, V, 72), nes Viešpats nusivylęs: „Jūs – nebe tie... Kurčius nuo žodžių, / Aklus nuo rūpesčių buities, – / Iš tako, andai kur parodžiau, / Pasaulis nuvilios...“ (eil. „Gimei?“, V, 92). Transcendencijos dalyvavimas kūryboje įgalina kūrybos aktą traktuoti kaip lemties galimybę, Dangaus malonę Tikrųjų namų ramybei pelnyti: „Ir tu – iš ubagų ir paukščių giminės gausios: / Lengva

²⁸ *Dabar*: Svečiuose – poetė, Nacionalinės premijos laureatė Onė Baliukonė, kalbėjosi Leonas Peleckis-Kaktavičius, *Varpai*: Literatūros almanachas, 2006(20), p. 104.

²⁹ *Ibid.*, p. 99.

³⁰ *Ibid.*, p. 100.

³¹ *Ibid.*, 102.

sparnuota beprotybė ir kūrybos kryžius... / <...> Tačiau neprijaukinama, prie lovio nepririšama, / Pilna ne šio sveikų žmonių lenktynių karščio.../“ (eil. „Aukštai Pakilti“, V, 84). O. Baliukonės lyrikoje jaučiamas ne tik Anapussybės ilgesys, pilkas gyvenimo nuovargis, bet ir kiekvieno žmogaus natūraliai jaučiama pomirtinės nežinios baimė: „Kažkodėl labiausiai bijodami / Ne mirimo – Būties, / Prasidedančios po gyvenimo – –“ (eil. „Nėra nė vienos sesers...“, ES, 169). Baimė ir nerimas natūraliai kyla įvertinus ir pasvėrus gerų darbų ir suklydimų kraitį: „Apokalipsės pranaše girdžiu tave / gal iš tikrųjų jau neliko laiko / sušildyt žvarbstantį paklydusį pavest / ar šie menki darbai nors kiek prilaiko / sutramdo lemtį <...>“ (eil. „Apokalipsės pranaše“, NS, 140). Tačiau nei nerimas, nei baimė neužgožia poetės lyrikoje veržimosi anapustinės dimensijos link. Prisimenant mistikų troškimą kuo greičiau regėti Dievą veidas į veidą, kuris įmanomas tik labai gilioje mistinėje kontempliacijoje arba iškeliauvus Amžinybėn, galima būtų daryti prielaidą, jog šis tvirtas įsitikinimas, jog tik *ten* atgausime ramybę ir palaimą, yra mistinių ekstatiinių potyrių pasekmė.

Šiapussybės-Anapussybės dichotomija artikuliuoja tiek artimą subjekto santykį su gamta, kultūra, šventybe, tiek viską persmelkiančią frustraciją. Dažnos poetinių žodžių aporijos sukuria maksimalią įtampą eilėraščio žmogaus sieloje. Mistinio regėjimo galimybė atsiveria skausmingo širdies, proto, jausmų bei intuityvių išgyvenimų sankirtoje: „Dabar ir čia / Bet jau visur ir visad / Nors ir kietai supančiota / Klastingo ir lipnaus erdvėlaivio/ <...> Sapnuoju tolimųjų skrydžių laivą / Pakrautą iš vidaus tematomų saulėlydžių / <...> Tyliau žinojimu/ Jog mirštam tik / Tarp kitko/“ (eil. „Tarp kitko...“, NS, 116). Remiantis Peteriu Wustu, egzistencinį nerimą suponuoja saugumo ir nesaugumo dialektiškas santykis. Saugumą metafiziškai svarbiu padaro būtent nesaugumas. P. Wusto teigimu, žmogus gyvenimo iracionalumą dažniausiai iš pradžių priima kaip kažką priešišką prigimčiai ir tik vėliau atpažįsta kaip išmintį (Wust 2000, 10-11). Sekant O. Baliukonės kūrybos genezę ir raidą, pastebimas savotiškas saugumo ir nesaugumo išgyvenimų konkuravimas. Įdomu, jog ankstyvojoje O. Baliukonės kūryboje kritikų įžvelgiamas dramatiškas (kartais drastiškai drąsus) maksimalizmas, vėlesnės kūrybos perspektyvoje atsiskleidžia kaip nesaugios būties išgyvenimas:

Ta ramybė – jau vakarykštė.
Čaižo orą žodžiai lyg rykštės –
Pasiliks pasiliks pasiliks čia...
Jei išdrįsi – eiki viena.
Tarsi nuorūką baimę įmini
Į purvyną. Staiga prisimeni
Savo sunkų žvėrišką įniršį –
Ir dantis sukandus krenti <...> (eil. „Jei išdrįsi“, *Viltis* (1976)³²)

arba

³² eil. iš rinktinės *Akmuva* (2003), p. 25.

Kai nukris, kai sudegs visos žvaigždės,
Kai neliks atminty nė vienos,
Kas tylės, kas raudos ir dainuos
Ištuštėjusių miestų griuvėsius?
Tuoį sutems. Uždarykit duris.
Kyla vėjas ir renkasi akmenys.
Nežiūrėk! Nežiūrėk... Akys
Nepažįstamo keisto žvėries <...> (eil. „Kai nukris...“, *Laukinės vaivorykštės* (1971)³³)

Pirmajame eilėraštyje nesaugumo jausmu alsuoja kiekviena eilutė, o išgyvenamas nerimas atsispindi jau eilėraščio pavadinime. Situacijos dramatiškumas atsiskleidžia suvokiant, jog žmogiškojoje egzistencijoje vyrauja žemiškų tvarkų nepastovumas („ramybė – jau vakarykštė“, „Tarsi nuorūką baimę įmini / Į purvyną. Staiga prisimeni/“), kuris ir sukuria tą nesaugumo jausmą. Antrame cituotame eilėraštyje „akmens“ metafora O. Baliukonės kūryboje pasirodo ne kaip kalbos puošmena, bet greičiau kaip grėsmės, tykančio pavojaus nujautimo raiškos priemonė. Nukritusių ir sudegusių žvaigždžių bei miestų griuvėsių vizijose jaučiamos apokaliptinės nuotaikos. Pacituotieji ankstyvosios poezijos kūriniai pasirinkti *Šiapusybės-Anapusybės* suvokimo ir mistinio išgyvenimo dinamikos atverčiai. Ankstyvuosiuose eilėraščiuose išlieti saviti transcendentiniai potyriai pasiekia skaitytoją lyg audringos ir viską naikinančios vandenyno bangos. Subjektas tarytum laukia artėjančios grėsmės ir jaučiasi įkalintas nesaugumo erdvėje, kur saugumas turi įgyti metafizinę svarbą. Tačiau, ar suprantamos nerimo ištakos? Atrodytų, jog būtent vėlesniuose O. Baliukonės kūrinuose ir atsiskleidžia suvokta susirūpinimo priežastis. Lyg ryškinamoje fotografijoje išnyra nesaugumo priežasties kontūrai – tai mirties kaip ribinės situacijos ir prigimties beribiškumo sankirta. Egzistencinis saugumas pajuntamas tada, kai suvokiamas Amžinybės ir sielos beribiškumas. Todėl vėlesnei kūrybai būdingesnis nusiramimas dėl ateities, suvokta antgamtinių tikslų svarba bei žemiškų problemų laikinumas: „Aš taip pat norėjau įsikurt / Čia – sutrūko grandys, virvės, gijos... / Ir visa žaizdota, bet pagijus – / Išskrendu... Tačiau nežinot kur. //“ (eil. „Net pati dvasia staiga pamėgsta“, *NS*, 34)

Būtent suvokta begalinė sielos gelmė viršlaikiškos amžinybės perspektyvoje nuramina, suteikdama egzistencinio saugumo jausmą. Nors mistikoje neatmetamas intelekto vaidmuo, antgamtiniai dalykai neišmąstomi tiesiog protu. Prioritetas skiriamas širdies suvokimui bei intuicijai. O. Baliukonės kūryboje apstu tik mistikui būdingo stebėtino užtikrintumo, jog mirtimi gyvenimas nesibaigia: „Sveikinuos atsisveikindama / Saulė grimzta į jūrą / be galo ramiai ir džiaugsmingai / Rytoj ir per amžius / Bus giedra <...>“ (eil. „Sveikinuos atsisveikindama...“, *NS*, 120). O. Baliukonės Anapusinio pasaulio suvokties kelionėje saugumo ir nesaugumo dinamiką geriausiai iliustruoja P. Wusto teorija. Jo teigimu, religinis žmogus antgamtėje ieško sielos ramybės. Tačiau dažniausiai šio

³³ *Ibid.*, p. 15.

tikslo pasiekimui būtinas pasaulio atsižadėjimas. Taip siekdamas laimės ir metafizinio saugumo bei rizikuodamas būti išjuoktas pasaulio žmogus keliauja į erdvę, kurioje viešpatauja visiškai kita vertybių sistema (Wust 2000, 12). O. Baliukonės eilėraščių lyriniam subjektui tai ne kliūtis: „Parašysiu tenai nuėjus / Pagaliau nusimetus / Akmenėjančių žodžių naštą / Nukirpus likimo bambagyslę / Teberišančią prie žemės / Tarp ego ir id / <...>“ (eil. „Pilno mėnulio virš marių...“, *NS*, 113). Desperatiškai ilgintis Anapusybės, eilėraštyje neskatinama nusisukti nuo šalia esančio regimojo pasaulio. Poetė supranta, kad ir koks sunkus gyvenimas – tai Dievo dovana:

Tu amžinas bet
Neardyk savo laikino lizdo
Tegul jis dar šiandien
Dar šiomet pasisupa vėjuos
Pamigdo ir vorą ir musę
Sušildo peteliškes
O tai pilis ar pašiūrė
Prabangus nuvorišo rūmas
Ar kukli vienuolyno celė
Jau ne tavo rūpestis vaike
Taip pat lengvai užsimirštantis
Lopšy ir karste (eil. „Tu amžinas bet...“, *NS*, 117)

Užtikrintumo jausmui dėl laukiančios Amžinybės sustiprinti pasitarnauja ne tik mistiniai išgyvenimai, bet ir ypatingi regėjimai. Vienoje iš savo esė O. Baliukonė pasakoja, kaip tėvo laidotuvių dieną (prieš pat Kalėdas) išvydo jį žvelgiantį į savo palaikus iš viršaus. Šis atvejis poetės sielą pripildė džiugaus ilgesio: „Mačiau jo gerą besišypsantį veidą, meilės kupinas akis. Net dabar šypsaisi, tai prisimindama. Džiaugiasi siela. Bet, žinoma, ir liūdžiu, ir ilgiuosi...“ (*AST*, 257). Panašu, jog tai buvo ne vienintelis „žinios iš Anapusybės gavimo“ atvejis. O. Baliukonei įsimintini buvo ir mamos pasakojimai apie tai, jog dažnai sapnuodavusi mirusį sūnų Jonuką, kuris prašydavo neliūdėti ir neverkti jo, nes jam dėl to esą labai negera. Vėliau mama sūnaus dvidešimtmečio proga pasimeldusi Švč. Mergelei Marijai (kurios balsą tvirtino girdėdavusi) ir paprašiusi parodyti jai Jonuką. Tą naktį mama sapne pamačiusi „aukšto, gražaus, švytinčio jaunuolio su karūna pavidalą“ (*Ibid.*, 288). Kiekvienas panašus atvejis, anot O. Baliukonės, pasitarnauja kaip sielą sukrečianti ir drauge pamokanti patirtis. Galbūt todėl mirtis jai buvo ne siaubą keliantis beprasmiškas biologinis reiškinys, bet esminė žmogaus gyvenimo vertybių atvertis bei egzistencijos dalis. Poetė nuoširdžiai pripažįsta: „Aišku tik viena: net šiapus būvant įmanoma kai ką išvelgti, sutikti iš TEN... Jei nuoširdžiai meldiesi. Jei nepaprastai trokšti. Jei labai myli...“ (*Ibid.*). Krikščioniškos O. Baliukonės įžvalgos apie anapusinį pasaulį neretai nuskamba kaip mistinių patirčių ar regėjimų atgarsis. Mirtis jai pirmiausia – ontologinė kategorija. Grynosios Dieviškosios Būties amžinumo ir tobulumo, kaip ją apibūdino šv. Bonaventūra, apmąstymas

skleidžiasi ne tik O. Baliukonės esė ar publicistiniuose straipsniuose, bet ir lyrinuose tekstuose, kuriuose *Mirtis* ir *Būtis* autorės įvardijamos kaip vieno – Šviesos pasaulio – atstovės:

Šis gruodis
Aštriausiu ledo peiliu
Perrėžė baisia
Sulysusią tavo krūtinę
Ir prigyde naująją širdį
(Pelno siekiančiame pasauly / Jos niekas nepasigedo?..) –
Kupinų kupiniausią
gailaus dėkingumo
Abiem Šviesos seserim: Mirčiai ir Būčiai...

(eil. „Šis gruodis...“, *ES*, 124)

Panašiai savo ilgesį Anapusiniam pasauliui, kuris yra Dievo regėjimo sąlyga, išsakė ir Teresė Avilietė: „Žmogaus būtis juk taip menka / Skaudi kančia šio ištrėmimo! /“, „Niūrioj tamsoj klajoju žemėj /“, „Mirtie, Tu man kančioj paguoda!“ (Avilietė 2008, 245). Dievas kaip Kūrėjas ir būties pagrindas išgyvenamas betarpiškai suprantant Jį širdimi ir besąlygiškai Juo pasitikint. Nuolatinis ryšys tarp *Šiapus* ir *Anapus*, tikėjimas Amžinybės realumu jautriai skleidžiasi eilėraštyje „Melstis ir melstis...“ (*ES*, 92):

Melstis ir melstis –
Net žodžiams visiems išsekus,
Lyg kiekviena akimirka
Būtų jau paskutinė – –
Sekundžių lengvus lukštelius,
Valandų pilkas išnaras,
Dienų ir mėnesių mumijas
Laidot giliai širdyje – –Pagaliau
Jūs galėsite užrašyti:
Čia ilsisi ta,
Kurią nugalėjo Laikas – –
O gal –
Kuri pati nugalėjo,
Nes tikėjo Amžinatve – –

3.3. Sakralumo ilgesys sekularioje kasdienybėje

Kai kurie kritikai O. Baliukonės kūryboje linkę išryškinti jos dramatišką maksimalizmą, egzaltaciją bei nuolatinę frustraciją. Jeigu šiame darbe būtų analizuojamas visas poetės kūrybinis palikimas, būtų galima pabandyti atskleisti emocinių būsenų dinamiką nuo kūrybinio kelio pradžios iki paskutiniųjų darbų. Suprantama, jaunystės laikų lyrika natūraliai skiriasi nuo brandos amžiaus sulaukusio kūrėjo darbų, tačiau esminiai motyvai, elementai, idėjos, pažiūros išlieka. Šiame darbe

susitelkiama ties 1992-2003 metų O. Baliukonės kūryba. Tai pakankamas laiko tarpas retrospektyviai įvertinti pasaulėžiūrinius pokyčius bei išliekančias dominantes.

Daugelyje O. Baliukonės tekstų pastebimas akivaizdus nepritarimas vartotojiškos politikos sklaidai kultūroje. Aštriuose visuomeniškuose pasisakymuose poetė ne tik kritikuoja žmonių susvetimėjimą, šaltą pragmatizmą, populiariosios masinės kultūros skverbimąsi į visas kasdienio gyvenimo sferas, bet ir jautriai išgyvena dėl gamtos desakralizacijos bei šventojo matmens praradimo: „Gyvenimas žemėje – rimtas, kartais net sukrečiantis išbandymas. Svarbu <...> nesileisti sugundomam hedonistinės, vartotojiškos „filosofijos“, ieškant išėities nebandyti plaukti pasroviui ar pulti ant dugno“³⁴. Robertas Wuthnow pastebėjo, jog Šventybė kartu yra pastovi ir kintanti. Dievas, Šventybė visada lieka pastovi, tačiau keičiasi jų apraiškos, vieta intymioje žmogaus erdvėje ir tų apraiškų kosmologinė vertė (Wuthnow 1996, 7). O. Baliukonė ją supančioje sekuliarioje aplinkoje desperatiškai ieško hierofanijos. Jos kūrinuose atsiskleidžia šventybės ir buitškos kasdienybės santykio sukuriama įtampa: nusivylimą ją supančia aplinka keičia ilgesingas sielos veržimasis į antgamtinę dimensiją. Eilėraštyje „Pašaukta“ (V, 58) neslepiamas nusivylimas šventybės išstūmimu į žmogaus gyvenimo paribius:

Jau nestatom šventovių – su dievišku ilgesiu tuoktis.
Siela vysta nekrikštyta – jau nei gerai, nei bloga
Paukščiui, gyvuliui, žmogui... Tada ir ateis pabaiga,
Kai visi iki vieno nustosime melstis ir juoktis...

Viename esė O. Baliukonė viltingai kreipiasi į šių dienų žmogų: „Taigi net sujauktame, chaotiškame ir ciniškame nūdienos pasaulyje būtina siekti PRISIKĖLIMO STEBUKLO“ (AST, 123). O eilėraščio „Ecce Homo!“ eilutėse: „Koks ilgesys: gelmių, erdvių, prisikėlimo.../ Palaiminti praradusieji – jie bus paguosti rytoj,“ atsiskleidžia tiek troškimas atsiplėšti nuo smulkmeniškų žemiškų rūpesčių, tiek parafrazuotais Švento Rašto žodžiais išreikštas tikėjimas dievišku teisingumu. Teresė Avilietė apie vien materialiais dalykais susirūpinusią sielą rašė: „Yra sielų, tokių skurdžių ir sukasdienėjusių, taip užsiėmusių išoriniais dalykais, kad joms atrodo neįmanoma įeiti į savo vidų. Įprotis bendrauti su šliužais³⁵ <...> sielą beveik su jais sulygina“ (Avilietė 2008, 30).

Bandant šiek tiek daugiau susitelkti ties pačia šventenybės ir kasdienybės santykio problema, norėtūsi išskirti esmines idėines atramas M. Eliade‘s ir R. Wuthnow‘o darbuose bei atitinkamai O. Baliukonės kūryboje. Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog problema matytina tik įtemptoje emocinėje poetės būsenoje arba perdėtame jausmingume, tačiau kaip pastebėsime minėtų autorių darbuose, šventybės ir pasaulietiškumo dialektiniai santykiai leidžia įžvelgti gilesnes prasmes ir

³⁴ *Dabar*: Svečiuose – poetė, Nacionalinės premijos laureatė Onė Baliukonė, p. 105, 106.

³⁵ Knygoje išnašoje paaiškinta, jog šliužais šventoji vadina nežabotas aistras ir blogus sielos įpročius.

situacijos sudėtingumą. Kaip teigė R. Wuthnow, šventybė kaip ir dieviškoji dvasia visada yra tarp mūsų. Kaip mes ją regėsime ir koks bus mūsų santykis su ja priklauso nuo mūsų suvokimo sandaros bei jautrumo šventybei (Wuthnow 1996, 11). O. Baliukonės išskirtinis jautrumas sakraliajai dimensijai galėjo būti įtakotas pamatinių krikščioniškojo tikėjimo tiesų (įgytų iš motinos, šiltų santykių su monsinjoru Kazimieru Vasiliausku) bei aukštos erudicijos. Suprantama nereikėtų ignoruoti ir jos prigimtinio jautrumo antgamtinėms patirtims bei intuityvioms pajautoms. Apie vertybių eroziją O. Baliukonė su pranašišku susirūpinimu rašė: „Matyt, filosofams paskelbus, jog „Dievas mirė“ (ir patiems tuo tikėjus) kartu ėmė irti ir pirminė pasaulio tvarka, prarasti galią pamatiniai etikos principai bei elgesio normos, nykti net elementarus padorumas. <...> atsivėrusią juodąją skylę vis desperatiškiau bandom „užkišti“ alkoholiu, narkotikais, prostitucija, nežaboto turėjimo bet kokia kaina aistra, kitais savižudos ir žudymo malonumais“ (AST, 196). Autorė gana konkrečiai nusakė desakralizuoto pasaulio situaciją, t.y. kas nutinka, žmogui nusisukus nuo Dievo. Anot M. Eliade's, „religingas žmogus gali gyventi tik šventame pasaulyje, nes tik toks pasaulis yra būties dalis, *realiai egzistuoja*. <...> Religingas žmogus trokšta *būti*. Siaubas, kurį jis patiria jo gyvenamąjį pasaulį supančio „chaoso“ akivaizdoje, tolygus siaubui, kurį jam kelia nebūtis“ (Eliade 1997, 46). Kaip šventybės gelmę jaučiantis žmogus, O. Baliukonė troškimą *būti* sakraliame pasaulyje atskleidžia eilėraščiuose. Pavyzdžiui,

Kiek sykių
Esu apkabinusi
Tave mirdama
Iš net slapčiausioj maldoj
Neatskleisto Dangui troškulio,
Ekstaziškai grimzdama
Į mūsų jungtusių sapną – –
Tobulą Hierofaniją – – <...> (eil. „Kiek sykių...“, ES, 151)

Sakralumo ilgesio inspiruotos vizijos ir pajautos aplanko subjektą tiek sapnuose, tiek svajojant ir mintimis nuskeliant į viduramžius, laikus, kai sielos grožis ir dvasios polėkis buvo vertinamas labiau už racionalumą ir „šaltą“ protą. Sielos kaip sužadėtinės ir Dievo kaip jos Sužadėtinio jungtusių motyvas dažnas krikščionių mistikų darbuose. Šv. Teresė Avilietė aiškindama *Giesmių giesmės* žodžių prasmę, rašė: „Tai toks susijungimas su Dievo valia, kai tarp Dievo ir sielos nebėra jokios ribos <...> Tada siela suvokia galinti savo sužadėtiniui kuo daugiau patarnauti“. O kiek vėliau šventoji pateikia troškimo patikti Dievui atpažinimo ženklus, vienas kurių – pasaulio dalykų niekinimas: „Jos nebetrokšta žemiškųjų gėrybių, nes jau pažino tų gėrybių tuštumą <...>. Gyvenimas joms yra pasišlykštėjimas. Turtus jos vertina ne daugiau, negu jie verti“ (Avilietė 2006, 46-47). O. Baliukonės kūryboje taip pat jaučiamas pasibjaurėjimas pasaulio tuštybe bei moraliniu nuosmukiu: „Paskutine, sunkiausia, visai sušunėjusi Žeme, – / Kaip aistringai stumi pagaliau nuo tavęs atsiplėšti!“ (eil.

„Paskutine, sunkiausia, visai sušunėjusi Žeme...“, *ES*, 73), „Virš prigimties žemumų / Gyvuliškumo klampynių / Kur skleidžia dvokiančią šilumą / Negyvosios porno pelkės / Kur tvyro net dangų siekiantis / Atsitiktinių sueičių triukšmas / <...>“ (eil. „Virš prigimties žemumų...“, *NS*, 100). Poetė negaili kritikos visuomenei, kurios situaciją galima apibūdinti Ephraimas žodžiais: „<...> meilė su laisve sudaro prakeiktą porą tiek laukiniam, tiek moderniajam žmogui, nusikračiusiam antgamtinės moralės ir kančios mistikos“ (Ephraim 2011, 114). Atrodytų, jog O. Baliukonei išgyvenamų dvasinių patirčių bei antgamtinių regėjimų raiškai dažnai pasitarnauja muzikos ir triukšmo sąvokų opozicija. Susižavėjimą keliančios klasikinės muzikos ir į nevirtį varančio triukšmo metaforomis poetė atskleidė dieviškos srities palaimingą grožį bei modernaus desakralizuoto pasaulio žlugdantį bjaurastį. Kaip šv. Teresė nusivylusi kreipiasi: „O niekingasis pasauli, tu taip išradingai temdai akis gyvenantiems tavyje, kad jie nebemato turtų, kuriais galėtų praturtėti visai amžinybei!“ (Avilietė 2006, 53), taip O. Baliukonė nevengia tiesių ir atvirų visuomeniškų pasisakymų. Jos kritikos strėlės dažnai buvo kreipiamos į sumaterialėjusią, universaliosioms dvasinėms vertybėms abejingą, vartotojiškumu persmelktą šių dienų visuomenę:

Šioje planetoj ir po šiais žvaigždynais
Kur net vaikai svajoja apie seksą
Prisodrinami jį keiksmazodžių ir nešvankybių
Beždžioniškai kartodami tėvus
Dabar ir čia
Virš įgimto pasaulio vulgarumo
Viršum parduodančiųjų perkančiųjų kakofonijos
Ją vėl aplenkia pašaukties tyla <...> („Nuskink raudoną rojaus obuoliuką...“, *NS*, 101).

Paminėtina dar viena krikščionių mistikė, drąsiai (Viduramžių moteriai) reiškusi savo visuomeninę poziciją ginant Bažnyčios reikalus. Tai – Hildegarda Bingenietė (Hildegarda von Bingen). Popiežius Benediktas XVI³⁶ itin akcentavo šios šventosios eksplicitinį susitelkimą raštuose į ydų, tolinančių nuo Dievo ir dorybių, artinančių prie Jo, santykį.

Bandytas pažvelgti į šventybę per kasdienybės prizmę padeda atskleisti sudėtingą žmogaus kasdienio regimojo pasaulio santykį su antgamtine tikrove. O. Baliukonė bodisi primityviu materializmu, kuris užgožia žmogaus orumą ir tikrąjį jo pašaukimą – šventėti ir tiestis Dievop. Kartu prie Dievo meilės priartinantys mistiniai potyriai skatina aktyviai veiklai, keičiančiai ne tik mistiko gyvenimą, bet ir jį supančią aplinką. Moterų mistikų gyvenime bei darbuose dažnas veiklios meilės ir pasiaukojimo artimui akcentavimas. Šv. Teresė Avilietė rašė: „Negerai būtų, jeigu Dievo ieškoti galėtume tik tada, kai pasauliui jau būtume mirę. Magdalena, Samarietė ir Kanaanietė Jį rado, kai dar

³⁶ Mindaugas Buika, „Vienuoliškas šventumas, išmintis ir vizijos: Didžioji viduramžių intelektualė šv. Hildegarda Bingenietė oficialiai pripažinta šventąja“, *XXI amžius*, 2012-05-21, Nr. 21 [žiūrėta 2014-04-21]. Prieiga internetu: http://www.xxiamzius.lt/numerai/2012/05/25/krsiand_01.html.

nebuvo mirusios pasauliui³⁷. Šventoji kritikuoja neveiklumą, pasyvumą ir bėgimą nuo pasaulio, net jei jame kartais nelieka vietos Dievui bei hierofanijai. Šios mistikės pamatinė idėja – veiklaus ir kontempliatyvaus gyvenimo apjungimas („Morta ir Marija turi būti kartu“), t.y. veikimas pasaulyje susivienijus su Dievu³⁸. Panašiu, *žemišku* mistikos, principu vadovavosi ne tik Teresė Avilietė, bet ir Kotryna Sienietė, Hildegarda Bingenietė, Brigita Švedė, Kotryna Genujietė, Žana d'Ark ir kitos veiklia meile, giliu visuomeniškumo jausmu, empatija pasižymėjusios moterys. Jos visos ne tik gyveno maldingai bei asketiškai, bet ir aktyviai dalyvavo visuomeniniame-politiniame gyvenime: bendravo su popiežiais, vyskupais, valstybių vadovais, kūrė vienuolynus, mokymo įstaigas, slaugė ligonius. Kaip mistikės jos buvo ne tik apdovanotos malone išgyventi mistinius potyrius, antgamtinius regėjimus, bet ir talentu kurti (rašyti, piešti, kurti muziką). O. Baliukonė kūryboje taip pat demonstruoja gebėjimą apjungti savą būtį su kūryba, pasiaukojančiu veiklumu bei intuityviu troškimu gyventi dėl *kito*. Teresės Avilietės išsakyta mintis apie veiklumą ir meilę randa atgarsį O. Baliukonės įžvalgose: „<...> būtina skirti kuo daugiau dėmesio viskam, visiems šalia esantiems, linkint jiems tikrai gero, stengiantis neužgauti, neišskaudinti <...>“, o antgamtinį atspalvį turi mintis, jog „lengva mirtis skirta nedaugeliui“, nes ją reikia užsitarnauti „veiklia meile, gerais darbais ir šviesiomis, pasaulį kuriančiomis, o ne griaušančiomis mintimis³⁹“. O. Baliukonė ne tik suvokė savęs dovanojimą kaip kiekvienos būties pamatą, bet ir aistringai ieškojo pasaulietiškoje erdvėje vartų į sakralią transcendentinę dimensiją. Analizuojamuose tekstuose atsiskleidžiantis skausmingai išgyvenamas šventumo matmens ilgesys sekularioje erdvėje gali būti vertimas kaip O. Baliukonės krikščioniškąja mistikos tradicija paremtos patirties poveikis tiek jos kūrybai, tiek visai pasaulėjautai. Poetė tvaresnėmis vertybėmis įprasminant kasdienybę suvokė kaip esminį būties principą. Tačiau, net ir sunkiai pakeldama buitiskomis problemomis persmelktą rutiną bei savo negales, ji stengėsi neužsisklęsti, nepasislėpti už savo mistinių patirčių, bet rūpintis žmonių santykiai, prisidėti prie estetinio ir dvasinio tautiečių sąmoningumo augimo.

3.4. Nuodėmės skverbimasis ir slėpingos Dievo malonės raiška

Paskutinės vakarienės metu paėmęs taurę Jėzus savo mokiniams tarė: „Gerkite iš jos visi, nes tai yra mano kraujas, Sandoros kraujas, kuris už daugelį išliejamas nuodėmėms atleisti“ (Mt 26, 27-28). Nuodėmės tema nuo senų laikų svarstoma įvairių sričių specialistų bei mąstytojų. Katalikų Bažnyčios

³⁷ Aleksandras Žarskus, „Įžanga“, *Šv. Teresė Avilietė, Apie Dievo meilę*, iš vokiečių kalbos vertė Vynmedžio Šakelė ir Aleksandras Žarskus, Kaunas: „Mažoji poligrafija“, 2006, p. 12.

³⁸ *Ibid.*, p. 13.

³⁹ *Dabar*: Svečiuose – poetė, Nacionalinės premijos laureatė Onė Baliukonė, kalbėjosi Leonas Peleckis-Kaktavičius, *Varpai: Literatūros almanachas*, 2006(20), p. 110.

katekizme nuodėmės definicija apima tiek nusižengimą „protui, tiesai, teisingai sąžinei“, tiek Dievo įžeidimą ir jo meilės nepaisymą⁴⁰. Nuodėmės tyrinėjimas betarpiškai susijęs su Dievo ir žmogaus santykiais, jų bendryste. Katekizme teigiama, jog nepripažindami ir nepaisydami gilaus žmogaus ryšio su Dievu, esminio nuodėmės blogio priežasties neatskleisime, kuri iš tiesų yra ne kas kita „kaip Dievo atmetimas ir savęs supriešinimas su Juo“ (KBK 386-387). Mistinis nuodėmės skverbimosi į žmogaus sielą, visa apimančio Dievo gailestingumo regėjimas ir pajautos – neatsiejama O. Baliukonės kūrybos dalis. Ankstesniame skyriuje aptartas šventybės ilgesys ir hierofanijos paieškos kasdienybėje leidžia detaliau apžvelgti poetės patiriamas pasaulyje egzistuojančio blogio ir jaučiamo Dievo atleidimo sankirtas, Atpirkimo aukos suvokiamą svarbą. Nors O. Baliukonės eilėraščiuose apie mirtį kalbama kaip apie išsilaisvinimą ir vartus į Amžinybę, tačiau atskleidžiama ir kita ontologinė mirties vaizdavimo pusė – mirtis kaip nuodėmės pasekmė. „Todėl kaip per vieną žmogų nuodėmė įėjo į pasaulį, o per nuodėmę mirtis, taip mirtis prasiskverbė į visus žmones, nes visi nusidėjo. Nuodėmė buvo pasaulyje ir iki įstatymo, bet, nesant įstatymo, nuodėmė negalėjo būti įskaitoma“ (Rom 5, 12-13). O. Baliukonės kūryboje nevengiama atvirai, be pagražinimų apnuoginti nuodėmingos žmogaus prigimties bei nuodėmės padarinių sudarkyto gyvenimo: „žmogau ar nebemoki nežudyti kito / jausmų ledynmetis tvaresnis nei žiema / kai sūnus per žilą galvą kirto senoliui tėvui arba motinai duktė/“, tačiau atliepiant Laiško romiečiams eilutę: „Bet kur buvo pilna nuodėmės, ten dar apstesnė tapo malonė, kad kaip nuodėmė viešpatavo mirtimi, taip malonė viešpatautų teisumu amžinajam gyvenimui per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų“ (Rom 5, 20-21), pro makabrišką žmogžudysčių miglą („pro kūdikio pasmaugto“) „švinta Dievo veidas“, kuris spinduliuoja visiems, net didžiausiems nusidėjėliams. Tiesiog žmogus pats renkasi alternatyvą – nuodėmė ar malonė: „tu pats renkiesi pulk tamsėk daiktėk“ (eil. „iš turgaus grįžta Saulės sesuva...“, *NS*, 142). Įdomi ir savita pagundų klastos, žmogaus silpnumo, Dievo gailestingumo ir atleidimo siekimo variacija atsiskleidžia eilėraštyje „Namo“ (*ES*, 38):

Krūtinėje – ir vėl širdis priklauso
Tik tau, Dangau... Tad pulki į mane!
Bet saldžiabalsių demonų minia
Dar tiek suneš raudono juodo aukso
Į sielą – vienuolyno aikštę plyną,
Tiek būdų netikėti prikuždės –
Net gimusios Betliejuje žvaigždės
Nebeįžvelgsiu... Vien žili pelynai
Ant sniego kruvino...Staiga pašviečia
Sesuo Mirtis ir klausia: aš ar ne?
Tave, priklydęs pusaklis šunie,
Veduos Namo lyg paskutinį svečią.

⁴⁰ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 1849-1850, 1996 m. lietuviško leidimo 2003 metų webteksto redakcija, atsižvelgianti į 1997 m. norminio galutinio lotyniško leidimo papildymus [žiūrėta 2014-05-18]. Prieiga internetu: <www.katekizmas.lt>.

Eilėraščio žmogus imanentiškai ilgisi Dangaus, tačiau begalė pagundų ir sužeista prigimtis priverčia jį nusidėti dar kartą. Nuodėmė pasklinda po pasaulį ir taip užvaldo subjektą, jog darosi sunku atpažinti atėjusį Išganytoją bei patikėti Dievo gailėstingumu. Puolęs angelas ne tik daro pražūtingą įtaką gundydamas žmogų nusidėti nepaklusnumu, bet ir melagingai verčia nepasitikėti Dievo gerumu. Nepaisant mirties kaip nuodėmės pasekmės, įėjusios į žmonijos pasaulį ir istoriją, eilėraštyje *Mirtis* švelniai vadinama seserimi, nes viltis ir antgamtinio pasaulio tikrovės ilgesys stipresnį už desperaciją ir gniuždančią baimę. Analogiškai apie mirtį Šv. Teresė nustebusi rašo: „O mirtie, o mirtie, nežinau kodėl tavęs bijomasi, - juk tavyje yra gyvenimas!“ (Avilietė 2006, 87) Ypač dramatiškai nuodėmės sukulto visuotinio pasaulio sugedimo apokaliptinės nuotaikos nuskamba O. Baliukonės eilėraštyje „Krintant“ (V, 75):

<...> Praraja
Pilna civilizacijos riebiausių kirmių.
Sukrito visos mūsų sielų atmatos į ją...
Vėl – įsitvėrę godžiai mėsininkų kirvių,
Virėjų peilių sidabrinių – grįšim į Žvėries,
Į Gyvulio laimingą, sočią, šiltą karaliją...
Kaip trūksta oro! <...>

Apie mistiškai išgyvenamą suirusią pirmąją pasaulio harmoniją pasklidus nuodėmei kalba ir kito O. Baliukonės eilėraščio eilutės:

<...> Dugnas!
It žuviai skrodžiamai – tik prasižioti?
O, kaip žvarbu nežmoniškai...
Net gėrimas iš pragaro – per drungnas!
Nei Kūnu, nei Krauju netapo žodis – –
<...> Atsiveria chimėrų akys, burnos, iščios...
Kvatoja drignės, pro akiduobes išstybę.
Žaibai, kurie po milijonų metų švysčios, –
Jau žada audrą – –
Erdvę – –
Beprotybę – – (eil. „Kai Dievas miršta“, V, 74)

Kaip rašė Antanas Maceina, bet kuri nuodėmė „yra Dievo paneigimas“ ir jo atstūmimas⁴¹. Tačiau sunkiausia laikoma nuodėmė Šventajai Dvasiai. Šv. Luko evangelijoje sakoma: „Kas tartų žodį prieš Žmogaus Sūnų, tam bus atleista, o kas piktžodžiautų Šventajai Dvasiai, tam nebus atleista“ (Lk 12, 10). A. Maceina šios nuodėmės sunkumo išskirtinumą aiškina ontologine prigimtimi:

Nusidėdamas Šv. Dvasiai, žmogus paneigia Dievą Kūrėją bei Palaikytoją, paneigia dieviškąją Apvaizdą, paneigia tuo būdu savo pirmavaizdį, pripažindamas tik savo kasdieninę tikrovę, kokia ji yra. Kūrinyš šioje nuodėmėje bando atsipalaiduoti nuo Kūrėjo. Nuodėmė Šv. Dvasiai yra visados liuciferiško pobūdžio: *netarnauti*, tai yra neprisipažinti esant

⁴¹ Antanas Maceina, „Dievo avinėlis“, *Raštai IV*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1994, p. 649 [žiūrėta 2014-05-19]. Prieiga internetu: <<http://maceina.lt/html/dievoavinelis.html>>.

kūriniu ir mėginti iškelti savo būties sostą aukščiau žvaigždžių. Jeigu visas kitas nuodėmes pavadintume moralinėmis nuodėmėmis, tai nuodėmei prieš Šv. Dvasią tektų *ontologinės* nuodėmės vardas, nes šios nuodėmės autorius kėsina į ontologinę būties sąrangą, sukeisdamas kūrinio ir Kūrėjo vietas. Štai kodėl ji ir nėra atleidžiama — ne iš Dievo pusės, bet iš žmogaus: *nusidėjėlis Šv. Dvasiai neprašo atleidimo*⁴².

O. Baliukonė savo kūriniuose išsako egzistencinį susirūpinimą nepaliamu nuodėmės skverbimusi ne tik į žmogaus sielos gelmes, bet ir į jo aplinką. Poetė ragina nepasiduoti demoniškam išdidumui, kuris paneigia dieviškąją Apvaizdą ir žmogų prikausto prie jo ydų. Esė „Prieš saulės pakylėjimą“ poetės susirūpinimas aštrių epitetų ir vaizdingų metaforų pagalba įgauna apčiuopiamą ir sukrečiantį pavidalą: „<...> kas įstengtų parodyti kelią: virš klampių instinktų pelkynų, baugių pašamonės gelmenų, nežmoniškumo bedugnių, į kurias ne vienas atkritom? <...> atsidavę visa ryjančiam gašlumo slibinui, visuotinio palaidumo demonui, galutinai praradę prasmės pojūtį, apakę bet kokiai dvasios prošvaistei“ (*AST*, 6). Panašu, jog O. Baliukonei bet kuri nuodėmė – ontologinė, paneigianti žmoguje imanentinį Dievo paveikslą, todėl baisi ir smerktina. Panašiai į paklydusias sielas kentėdama kreipiasi Šv. Teresė:

O jūs, kurie vaikotės pasaulio džiaugsmų, pasitenkinimo bei malonumų ir kurie esate įpratę vykdyti tik savo valią, pasigailėkite savęs! Pagalvokite, kad būsite atiduoti pragaro furijoms amžinai! <...> viskas, kas baigiasi su šiuo gyvenimu, yra tik dvelktelėjimas. Ji bus apsupta šlykščios ir neapykantos kupinos draugijos, su kuria pasmerkta amžinai kentėti <...> Ji bus įmesta į dvokiančią, pilną gyvačių pelkę ir kiekviena šių baisybių visomis išgalėmis ją kankins (*Avilietė* 2006, 92-93).

Dramatizmo išryškinimui poetė kaip ir mistikai savo ypatingai patirčiai nusakyti naudoja priešpriešas, paradoksus, aporijas, įvairias metaforines konstrukcijas. Oksimoroninėmis metaforomis, prieštarų sampynomis sukuriama amžina įtampa tarp subjekto ir pasaulio, kartu atskleidžiamas Dievo gailėstingumo ir Išganymo motyvas: „Kai rožių pumpurus sukrovė kiečiai, / Karališkom lelijom virto dilgės, -/ Nustebo ir pradžiugo: prisikelti kviečia / Ir tuos, kurie netobulųjų ilgis...// (eil. „Jis buvo tobulas...“, *NS*, 13). Kitokie, tačiau implikuojantys panašią idėją, vaizdiniai išskyla Kotrynos Sienietės darbuose: „Būdamas gailėstingas, apvalai mus savo krauju ir pasilieki su savo kūriniiais <...> Savo gerumu pažadi gera tiems, kurie tiesoje Tau tarnauja, todėl nužengei sukviesti savo tarnus iš jų kančios, kad atlygintum už jų darbus!⁴³“ Eilėraštyje „Mišios“ mistiškai regimo nuodėmėje skęstančio pasaulio fone lyrinis subjektas nuolankiai išpažįsta savo kaltumą: „Pamiršus ilgai gyvenau – lyg pamišus, – / Bet puolu ant kelių – ir širdį atleidžia: / Vėl gyvos eilėraščių saulėtos mišios... / Dėkoju Tau, Kristau, už atgailą aidžią.“ (*V*, 46). Katekizme (421) aiškinama, jog krikščioniškoje tradicijoje tikima, kad „pasaulis yra sukurtas ir palaikomas Kūrėjo meilės; nors jis yra patekęs į nuodėmės vergiją, bet

⁴² *Ibid.*

⁴³ Mary E. Penrose, *Gaivinantis senovės šaltinių vanduo: moterų mistikų išmintis, iš anglų kalbos vertė Rita Vaitkevičiūtė-Foley*, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2006, p. 44.

nukryžiuoto ir prisikėlusio Kristaus buvo išlaisvintas, sutrupinus piktojo galybę...“ O. Baliukonė ši nuoširdų tikėjimą Dievo gailestingumu atskleidžia eilėraštyje „Žydėjimas“ (V, 47):

<...> Velku tolyn šakotą ir spygliuotą naštą –
Gyvenimo vis kruvino, baisaus, tačiau gražaus.
Tik be Tavęs – per žema ir per ankšta
Visatos cementinėj celėje... Nusigrįžau
Nuo nežinia kur skubančių pilkųjų tako –
Ir praregėjau, Viešpatie... Tu – baltanti vyšnia!
<...> Ir Tavo spindulius dalijantys delnai –
Nuo smilkinio nubraukia gėdos dėmę...
Aš nuodėminga – ir be nuodėmės nūnai – –
Bet vis godžiau save pasaulis ryja...
Meldžiu – vaduok mane iš tos aklų šalies <...>

Eilėraščio „Šviesioji Betliejaus žvaigžde...“ (ES, 117) eilutėse girdimas troškimas pasidalinti pasaulio nuskriaustaisiais ir atstumtaisiais ta mistiškai jaučiama Dievo meile ir Jo begaliniu gerumu:

Šviesioji Betliejaus žvaigžde
Virš prabangiausių rūmų
Ir skurdžiausių lūšnelių –
Pripildyk ramybės
Žmogaus chaotišką sielą,
Ant jo paveldėtos
Amžinos Išminties griuvėsių
Atstatyki erdvią šventovę
Su Saule siekiančiais bokštais,
Kur galėtų
Šiek tiek pailsėti
Paniekinti ir apspjaudyti
Dienąnakt jį sergėję angelai,
Grįžta į Tėvo namus...
Negėstanti Meilės žvaigžde!

O. Baliukonės tekstuose naudojamos dėmės, purvo, pelkės, kraujo metaforos padeda artikuluoti blogio ir kaltumo semantinę prasmę. Pritaikius Paulo Ricoeuro hermeneutinę nuodėmės ir kaltumo analizę⁴⁴, pastebimas blogio paradigmoje egzistuojantis laipsniškumas, kuris išreiškiamas skirtingais simboliais. Dėmė ir susitepimas pirmiausia signalizuoja, jog nuo šventumo einama nuodėmės link. Eilėraščiuose užčiuopiamas vertikalusis matmuo, kuriuo poetė nusako blogio substancijos tirštumo ir atitinkamą kaltumo laipsnį. Kuo nuodėmė sunkesnė, kuo smarkiau ji persmelkusi žmogaus būtį, tuo tamsesnis, purvinesnis, niūresnis vaizduojamas pasaulis. Kaltės pripažinimas ir atgaila mažina tamsiosios substancijos tankumą; Dievo gailestingumo dėka tampa įmanomas nuskaidrėjimas ir

⁴⁴ Paul Ricoeur, *Egzistencija ir hermeneutika: Interpretacijų konfliktas*, sudarė iš prancūzų kalbos vertė ir įvadinį straipsnį parašė Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 111-132.

sutepties nuplovimas, t.y. tapimas nekaltu. Teresė Avilietė šį nuodėmės tamsumą iliustruoja nešvaraus vandens metafora:

Aukščiau minėjau gyvenančius mirtinoje nuodėmėje ir koks juodas bei dvokiantis yra vanduo, kuriuo jie maitinasi. <...> Tačiau jeigu tokios sielos aukščiau nepakyla, tai jos visada pradeda siurbti iš to dugno kylantį bailumo, silpnadvasiškumo, nusiminimo ir nevilties vandenį. (Avilietė 2008, 38)

Nepaisant religiniame diskurse suteikiamos vilties, jog „kur buvo pilna nuodėmės, ten dar apstesnė tapo malonė“ (Rom 5, 20), O. Baliukonės kūryboje išryškėja atleidimui būtina sąlyga – kaltės pripažinimas ir atgaila. Tačiau atgaila turi generuoti viltį, antraip nuodėmių skaičiavimas gali virsti, kaip aiškino Kotryna Sienietė, demoniška taktika, stumianti į neviltį. Kotryna Sienietė, daug kentėjusi dėl Dievo užgauliojimų, išlaikė optimistinį požiūrį į žmogų ir pasitikėjimo džiaugsmą, „kad Dievas įveiks tą visą blogį“ (Plancke, Knockaert 1998, 12-13). Apie nuodėmės ir atgailos santykį ji rašė, jog tik nuoširdžiai išpažinus nuodėmę, Apvaizda atsiunčia du angelus. Vienas atneša Dievo meilės ir gailingumo dvasią artimui, kitas – neapykantos nuodėmei ir kantrybės dvasią (Ibid., 63). Taip išpažįstant nuodėmę pritraukiama išlaisvinanti malonė, kurios atgarsius galima išgirsti ir O. Baliukonės lyrikoje.

3.5. Onė Baliukonė: „Pradedant mylimiausia mano seserimi Hildegarda von Bingen“⁴⁵

O. Baliukonę ir viduramžių vokiečių mistikę Hildegardą von Bingen giminiškais sielos saitais jungė ypač savitai jaučiama dvasinė muzikos galia. Benediktinė vienuolė ne tik regėjo pranašiškas vizijas, bet ir buvo savo meto žymi gamtamokslininkė, teologė, poetė, kompozitorė. Lietuvių poetę ir šv. Hildegardą suartino ne tik meilė muzikai, bet ir poetinė simboline kalba išreikšti atgamtiniai potyriai, itin mėgiami kosmologiniai motyvai. Muzikos reikšmingumą ir svarbą šventoji mistikė apibūdina vaizdingais epitetais: „Žodžiai be muzikos – lyg tuščios kriauklių geldelės. Žodžiams muzika reikalinga kaip dvasia kūnui. Jie gyvi tik dainoje“⁴⁶. Net apie dvasių hierarchiją Šv. Hildegarda kalba kaip apie suderintų srovių bei atspalvių muzikinę harmoniją (Holböck 2003, 188). O. Baliukonei muzika – tai būdas pakilti į ekstazę, kai atsiveria atgamtiniai pojūčiai: „Todėl svaigulingiausia man šiandien – MUZIKA, teikianti energiją ir informaciją gryniausiu pavidalu, pakylėjanti arčiausiai Dangaus. Kalba, kuriai turbūt atitaria ir angelai, ir augalai; ką jau kalbėt apie žmogaus dvasią...“ (AST, 206). Panašūs O. Baliukonės ir Hildegardos muzikos ir spalvų dermės vizijos. Viduramžių mistikė apie gamtoje esančius elementus kalbėjo: „Kiekvienas elementas skamba Dievo tik jam suteiktu autentišku

⁴⁵ AST, p. 97.

⁴⁶ Vision: The music of Hildegard von Bingen, composed by Richard Souther, EMI Angel / Angel Records, 1994, p. 4.

garsu; ir visi šie garsai sudaro tokią harmoniją, kokią sukuria arfos ir citros⁴⁷. Lietuvių poetei muzika taip pat inspiruodavo savitus regėjimus: „O klausydama geros muzikos tartum žvelgiu į tobulai nušlifuotus brangakmenius <...> įstabiai žaižaruojančius“. O. Baliukonė prisipažįsta, jog subtilūs muzikos įkvepia, priartina ekstazę, kūrybinį polėkį (Ibid., 209). Kaip mistinės vizijos nuskamba su jauduliu išvardyti mėgstamiausių kompozitorių kūriniai: „Taip, iš Mozarto dieviškosios žaismės, nežemiškos Bacho ramybės, Chopino saulėtųjų lietu bei sielvartingos giedros, nežinia kur skraidinančių Mahlerio demoniško švelnumo šuorų, Rachmaninovo dvasinių sukrėtimų ir nuskaidrėjimų, Skriabino vidinių kosminių įžvalgų...“ (Ibid., p. 210)

Esė „Nuo pilies šeimininkės bokšto“ O. Baliukonės aprašytoji patirtis dar labiau ją priartina prie šv. Hildegardos mistinių išgyvenimų: „Gelbsti ir spalvų, ir garsų, o labiausiai TYLOS muzika... Ir viename atsitiktiniame koncerte staiga atsivėrusi neapsakomo grožio *vidinė ornamentika*, nuolat kintanti erdvinė struktūra, subtiliausių linijų ir formų sampyna, kuriai išties negalėtų prilygti jokie kiti menai <...> Ir syki, besiklausant vargonuojamo Bacho, išvysta begalinė švytinti spiralė, tartum kelianti, traukianti aukštyn ir mane. Tiesa, po to labai svaigo galva ir teko ilgam atgulti...“ (Ibid., 218)

O. Baliukonės išskirtinės simpatijos šv. Hildegardai atsiskleidžia per lyrikoje išreikštą meilę klasikinei, sakraliai muzikai, kuri poetės žodžiais tariant „įstengia pakylėti mus virš mūsų pačių menkumo ir egoizmo, sugražinti į tikrai žmogaus vertą būvį“ (Ibid., 33): „choralai antifonos psalmės giesmės / kol siela prisipildo išminties / ar Hildegarda tampa vėl girdėsim / ką visad mylintieji kužda iš mirties“ (eil. „Choralai antifonos...“ NS, 150). Eilėraštyje integraliai išryškinami tiek Viduramžių šventosios mistiniai muzikiniai sugebėjimai, tiek O. Baliukonės subtili muzikos jausena. Ten pat atsiveria ir autentiškas pačios lietuvių poetės mistinis išgyvenimas, pasireiškiantis labiau garsais, nei vaizdiniais: „ir nuskaidrėjęs pinasi į sferų / harmoniją viršūnių kantatas / kai Kristus vėl atleidžia Ahasferui / tu džiaugsmo ašarom jiems perrašai natas“. Išganyto motyvas išgyvenamas dieviškoje muzikoje ir per muziką, kurią regis, nuodėmės sužeistas žmogus išgirsti gali tik nuskaidrėjęs taip trokštamoje tyloje. Dar vienas šv. Hildegardos ir O. Baliukonės atgamtinių patirčių ir pasaulėjautos bendrumas – pačios muzikos kaip ypatingos dangiškos substancijos suvokimas. Lietuvių poetę ne tik inspiruodavo klasikinė muzika, bet ir „apsukusios, inertiškos materijos perpildytame buvime muzikos nematerialumas, skrajumas, transcendentinis polėkis išties kelia, stiprina ir net sotina. Panis angelicus...“ (AST, 238)

Su Hildegarda lietuvių poetę sieja ir atgamtiškai išgyvenamos šviesos vizijos, saulės, ugnies motyvai. Šviesos, saulės vaizdiniais Hildegarda bandė nusakyti Šventosios Dvasios veikimą ir vedimą link Dievo. Ji pabrėždavo, jog šalia šviesos glūdi šešėliai, simbolizuojantys žemiškuosius rūpesčius.

⁴⁷ Ibid.

Šventoji teigė, jog siela nejaus nerimo tik priimdama veržimąsi į Dievą ir rūpestį žmonėmis kaip neišvengiamą vienovę.⁴⁸ O. Baliukonė ugnies ir saulės poetinėmis metaforomis nusako hierofanijos suvokimą. Esė „Prieš saulės pakylėjimą“ (AST, 6) ji saulę sutapatina su Kristumi, Šventąja Dvasia ir tiesiog su gyvybę teikiančia galia: „Atsiveriame sugrįžtančiai Saulei ir gimstančiam Kristui.“ Aliuzija į Šventąją Dvasią ugnies pavidalu aptinkama ir šiose eilutėse: „Mirtis tik žemuosius pažemina. / Mes pargrįžtame Saulėn... Gyvoji ugnie, / Atstatyki namus Amžinatvėje...Amen.“ (eil. „Amen“, ES, 49) arba „Visa, ką užgyvenai, sukrovei / Ir atidavei gyvos Ugnies tikrovei: / Kas gi panorės joje sušilti?“ (eil. „Gyvoji Ugnis“, ES, 37). Pasitelkdama saulės metaforą, poetė kartu bando išsakyti ir savo visuomenišką poziciją, kviesdama atsisakyti egocentriškumo, neapykantos, pykčio, godumo, pavydo, nes „Saulė šildo ir šviečia visiems, nieko neišskirdama, iš nieko nereikalaujama dėkingumo ar užmokesčio.“ Ugnies simbolinė prasmė O. Baliukonės kūryboje nurodo jaučiamą besąlygišką Dievo meilę žmogui: „Sapnuodama Namus... O, ilgesys / Ugnies, kuri prieš gimstant pažymėjo, / kad neužmirštum: iš liepsnos ir vėjo / Karščiausios meilės gimusi esi!“ (eil. „O, platūs praradimo vandenai!, ES, 14). Vandens, šaltinio simbolinėmis prasmėmis O. Baliukonė išryškina antgamtinę dimensiją, kur prasideda Gyvojo vandens versmė. Eilutėmis: „Vandenys įsčių sugrįžta į tyrą Šaltinį“ (eil. „Laimė pasenti, džiaugsmas daugiau negimdyti!“ ES, 20) ir „O vandenys dieviškai skaidrūs ir dangišškai gilūs“ (eil. „Žemiau nei žemai jau ieškota iliuzinių lobių...“, NS, 33) poetė, regis, panyra į tą laikų pradžios dimensiją, kada „tamsa gaubė bedugnę, ir vėjas iš Dievo dvelkė viršum vandenų.“ (Pr 1, 2), kur „*Bedugnė*: pasak senovės semitų kosmogonijos, pirmapradis vandenynas⁴⁹“. Pasak Mircea Eliade, vandenys, būdami pirmesni už bet kokią formą, kaip bendra potencialumo visuma simbolizuoja tiek mirtį (tvanas), tiek atgimimą (Eliade 1997, 91). Taigi O. Baliukonė eilėraščiuose atskleidžia šią mistišką vandens kaip naujos sankūros, naujos gyvybės substanciją. Vandens kaip gyvybės versmės (aliuzija į Kristų) motyvai dažni ir mistikų darbuose. Hildegarda Bingenietė viename laiške rašė: „Mažas šaltinis, tekantis rytuose tarp akmenų, kitus vandenį padaro grynus, nes jo tėkmė stipresnė. Toks vanduo naudingesnis, nes jame nėra nešvarumų“⁵⁰. Analogiškai Teresė Avilietė vandens ir šaltinio metaforomis apibūdina Dievo ir žmogaus pamatinį būtiškąjį santykį bei teikiamų malonių versmės ištakas:

Kaip ir upeliai, teką iš tyros versmės, visi yra tyri ir skaidrūs, taip ir darbai tų sielų, kurios yra malonės būsenoje, yra malonūs Dievui ir žmonėms. Juk jie trykšta iš to gyvenimo šaltinio, kur siela yra tarsi įsodintas medis. Šaltinis tam medžiui teikia grožį ir vaisingumą, nes vanduo jį palaiko ir gaivina, kad nenudziūtų, bet neštų gerus vaisius. Jei siela savo

⁴⁸ Mary E. Penrose, p. 77-78.

⁴⁹ Pradžios knyga, *Rubšio ir Kavaliausko Biblija*, LVK (katalikų) leidimas 1998 m. (Biblija RK_K1998) [žiūrėta 2014-04-13]. Prieiga internetu: <http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Pr_1>.

⁵⁰ Mary E. Penrose, p. 79.

kalte atsitolina nuo šio šaltinio ir persisodina į nešvarų dvokiantį vandenį, tai ji iš ten siurbs tik purvą ir sugedimą (Avilietė 2008, 34).

Krikščionių moterų mistikų išminties kontekste hermeneutiškai perskaityti O Baliukonės tekstai lietuvių poetės kūrinuose leidžia pamatyti per simbolinę kalbą išreikštą religinės minties ir jausmo tradiciją. Analizuotose šv. Hildegardos bei O. Baliukonės mistinėse patirtyse išvelgiama į sakralią erdvę pakylėjančios muzikos svarba, suvokta moters dvasinio pašaukimo kvintesencija – atnašauti savo rūpesčius, širdies skausmus, save ir dalintis su artimu veiklia meile. Vienoje savo esė O. Baliukonė rašė: „Kūryboje kaip ir meilėje esi tai, ką atidavei, kuo pasidalinai negailėdamas savęs <...> iki beprotybės tobulindama tekstus – keičiu, gydau ir patį gyvenimą, likimą, laiką, erdvę, save!“ (AST, 312).

3.6. Vidinė celė ir Sielos pilis Kotrynos Sienietės, Teresės Avilietės ir Onės Baliukonės mistinės patirties kelionėje

Mistinė kontempliacija beveik neįsivaizduojama be tylos ir susikaupimo, todėl daugelis pasišventusių Dievui ramybės ieškodavo dykumoje. Kotryna Sienietė taip pat ieškojo nuošalumo ir slėptuvių maldos susikaupimui. Nepavykus tokios vietos rasti, ji susikuria „vidinę celę – savęs pažinimo Dieve ir Dievo pažinimo savyje celę“, kurią ji gali gabentis visur: pas vargšus, į ligonines, kitus miestus – visur, „kur sprendėsi Vakarų Europos tautų ar Bažnyčios ateitis“. Šventoji, suradusi ramybės užuovėją savo sieloje, nebesišalina pasaulio, bet „Kristaus siunčiama“ pasineria į visuomeninę ir labdaringą veiklą. Pasakojama, jog aktyviausiu savo apaštalinio gyvenimo laikotarpiu, šventoji niekada nepalikdavo savo vidinės celės. Viename laiške ji rašė, jog Dievo santykio su žmogumi pažinimo celė reikalinga nusižeminimo ir gailingumo ugdymui (Plancke, Knockaert 1998, 9, 26). O. Baliukonė kaip ir šv. Kotryna nepaprastai troško tylos ir negalėjo pakęsti žmonių keliamo triukšmo: „artimieji, bičiuliai, kaimynai, nekelkite tiek triukšmo.<...> paskolinkit man tylos! Kad sykį paliudyčiau mūsų Būties šventumą“⁵¹. Eilėraštyje „O ne!“ (ES, 31) poetė kaip ir šv. Kotryna, kuri surado slėptuvę-celę savo viduje, meldžia: „Jau galit kaip raupsuotą iš visur išvyti – / Palikit tik vardo celę ankštą.../ O ne!“ O. Baliukonė atvirai prasipažįsta: „Turbūt jau nuo lopšio ilgėjausi šių dviejų „nuosavybių“ – dykumos ir vienuolyno. Ir retsykais – bent vaizduotėje – pavykdavo juos susigrąžinti. Bet kaip sunku būdavo iš ten parėjus <...> į ankštą kasdienybę“ (AST, 255). Dykumos simbolis kaip Tikrųjų namų, ramybės pirmavaizdis aptinkamas eilėraštyje „Namai šilti ir jaukūs...“ (ES, 18): „Tačiau sparnus patyrus... / Juos keldama pamos: / Į dykumą, į tyrus – Namu Namu Namu...“

⁵¹ Onė Baliukonė, „Paskolinkit man tylos“, *Metai*, 2008, Nr. 1 (sausis) [žiūrėta 2014-05-24]. Prieiga internetu: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/3115-on-baliukone-paskolinkit-man-tylos> >.

Teresė Avilietė knygoje *Sielos pilis* sielai įvardyti pasitelkia pilies metaforą. O. Baliukonė kaip ir Teresė Avilietė pilies simboliu žymi sielos erdvę – priebėgą, bet ne slėptuvę nuo gyvenimo:

Šiņakt
Vėl atgavau
Prarastą savo rojų
Kalnų vienuolyno sodą
Sielų skaisčiausiais viduramžiais
Tik nereikia
Per staigiai pabust
Į puolusio laiko pabaigą/
Plikiausia ironija
Pilkiausias dangus
Gūdi vienatvė minioj
Jausmų žemuma Žiema (eil. „Šiņakt“, *NS*, 109)

Nuošalios vietos kontempliacijai ieškoma ne tik celėje-širdyje, bet ir viliantis ją rasti ypatingoje pašaukimo erdvėje, trokštant „Paskutinį kartą pareiti / Į Namus, į Pilį, į Bokštą.../ (eil. „Laikinumas laukiniškumas...“, *ES*, 17), kur galima atsiduoti sakraliam kūrybos aktui. Jei bandytume palyginti Teresės Avilietės sielos kaip pilies su septyniomis buveinėmis modelį ir O. Baliukonės mistinių išgyvenimų dinamiką, pastebėtume savotišką tendenciją: tvirtus krikščioniškuosius pamatus iš mamos gavusi lietuvių poetė ir sėkmingai pradėjusi mistinę maldos kelionę, dėl tam tikrų priežasčių taip ir neištrūksta iš pirmųjų (antros ar trečios) buveinių. Šią prielaidą galima būtų bandyti grįsti šiais jos žodžiais: „Todėl tikėjimas ir pasišventimas – tik jau aukštesniu lygmeniu – tampa kertiniais vidinio gyvenimo akmenimis. Ir netgi melstis pradėjau panašiai kaip mama: išlaikydama beveik nuolatinę visa ko sakralumo pajautą, sąsają, sąskambį su Kūrėju...“ Toliau aptinkame atpasakojamą Martino Buberio prisipažinimą apie religingumą kaip stebuklo regėjimą, kaip nuskaidrėjimą, kaip ekstazę, kur vėliau kai kas įvyksta ir... paslaptis daugiau jam nebeatsiveria. Atrodo, kad šiais mįslingais M. Buberio žodžiais poetė išsako savo autentišką patirtį, pripažindama, jog „ten pasakyta ir tai, ko tu (Onė – S.B.) tartum nepalietei (šis *atsivėrimas* jau savaime tai liudija)“ (*AST*, 297). Šv. Teresės *Sielos pilies* komentatoriai aiškina, jog kelionėje iš vienos buveinės į kitą (ypač žemesniuose lygmenyse) tam tikrais atvejais galima ir regresija. Suprantama, šiame darbe nesiimama detaliai aptarinėti O. Baliukonės dvasinio gyvenimo (tai turbūt būtų galėjusi padaryti tik pati poetė), tačiau kalbant apie jos mistines patirtis neišvengiamai tenka paliesti ir šią temą. Juolab kad susiduriama su gana įdomiu atveju, kai krikščioniškoji tradicija ryškiau juntama ankstesniuose poetės kūriniuose, o vėlesniuose mistinė patirtis įgauna ezoterinį atspalvį.

Bandant nors ir apibendrintai palyginti tokią O. Baliukonės mistinės patirties transformaciją su šv. Teresės Avilietės maldos patirtimi *Sielos pilyje*, būtų galima pritaikyti ne tik mistikės išsakomas įžvalgas, bet P. Wusto filosofinius samprotavimus apie religinio žmogaus mistinės kelionės sunkumus.

Beje, pats P. Wustas taip pat rėmėsi šv. Teresės Avilietės darbais. Filosofas aiškino, jog mistiniame kelyje žmogus susiduria su žiauriu antgamtinės galybės žaidimu, t.y. keliaujantį pakaitomis lanko Dievo artumos ir atokumos kaita. Mistikas įžengęs į šį kelią patiria netikrumo vargą. Jis būna draskomas vidinių prieštaravimų dėl juslinių pagundų ir antgamtinės palaimingos ramybės pajautos kovos. Pajutusi antgamtinio pasaulio džiaugsmą ir supratusi atotrūkį tarp šių dviejų pasaulių, siela pasibaisėja savo ligšioline niekinga egzistencija, trokšdama kuo greičiau pasiekti begalinę tobulybės tikslą. Anot P. Wusto, po pirmąją *Aš* apvalymo seka gilios ramybės laikotarpis. Tačiau tai tik tarpinė pakopa. Mistinėje kelionėje laukia daug naujų kančių, netikrumo ir tamsos. Patiriamas naujas nesaugumo jausmas ir depresyvios reakcijos gali būti išprovokuojamos pernelyg didelio sielos susitelkimo ir nuovargio. Laikinai nutilus antgamtiniam balsui, sielą gali apimti Dievo apleistumo jausmas, užlieti liūdesys ir neviltis (Wust 2000, 171-177). Mistiko kelionė tęsiasi toliau, tačiau O. Baliukonės atveju šioje vietoje ji lyg ir nutrūksta arba pasukama kitu keliu. Analizuojamoje jos kūryboje (poezijoje, esė, publicistikoje) pastebima analogiška mistinės patirties kelio pradžia. Šv. Teresė rašė: „Kiek suprantu, vartai, per kuriuos galima įeiti į šią pilį, yra malda ir mąstymas“ (Avilietė 2008, 30). Tačiau apžvelgta dvasinio gyvenimo plėtotė atskleidžia, jog poetė lieka pradinėje pakopoje (pagal Wust) arba sielos pilies vienoje iš pirmųjų trijų buveinių. Kelionė nutrūksta galbūt todėl, jog pajutusi svaigų sielos ir Dievo susitikimo džiaugsmą, ji stačia galva neria į antgamtinio pasaulio sukurį, maksimaliai susitelkdama sieloje, koncentruodamasi ties pačiais mistiniais potyriais, manant, jog visus atsakymus galima surasti tik savasties pažinime. Tačiau kaip komentuodamas R. Otto pastebėjo Gintaras Beresnevičius, šventybė „neiškviečiama technine mąstymo operacija nei pažinimu“⁵². Grįžtant prie anksčiau minėtos šv. Teresės Avilietės pamatinės idėjos, kad „Morta ir Marija turi būti kartu“, t.y. veikiama pasaulyje susivienijus su Dievu, O. Baliukonės eilėraštyje išgirstame apgailestavimą, jog „Tarp Mortos ir Marijos – dvigubai bejėgė / Apčiuopti gyvą šventumo branduolį...“ (eil. „Namo“, V, 73). Tokį požiūrį galėjo įtakoti skirtingo dvasinio pobūdžio knygų skaitymas, kaip išsireiškė pati O. Baliukonė: „<...> vis dar esu knygų kirminas. Tik graužiu jau ne **viską iš eilės kaip kadaise** (paryškinta – S.B.), o vis priekabiau rinkdamasi <...>. Andai temdavausi namo kas tik pakliūdavo į nagus“ (AST, 98). Viename interviu paklausta, ką poetė skaito, ji atsakė: „daugiausia – ezoterikų, mistikų knygas; jos man tiesiog padeda *prisiminti*“, be to literatūra „plečia, erdvina mūsų sąmonės lauką, gilina vidinį kontekstą, ugdo fantazijos galią“ (Ibid., 93, 211). Gali būti, jog būtent ezoterinė literatūra nemaža dalimi įtakoją O. Baliukonės pasaulėjautą (ezoterinis lygmuo kūryboje bus apžvelgtas skyriuje „Krikščioniškojo tikėjimo ir ezoterikos santykio problematika rašytojos kūryboje“), nulėmusia nesėkmingą bandymą peržengti slenkstį į tolimesnes Dievo pažinimo sieloje buveines.

⁵² Gintaras Beresnevičius, *Šventybės fenomenas*, Naujasis Židinys-Aidai, 1992, Nr. 6, p. 25.

Ezoterinės literatūros neigiamas poveikis galėjo pasireikšti klaidinančiomis idėjomis, jog „nušvitimą“ galima pasiekti tik prisimenant arba pažįstant savyje esantį neišnaudotą dieviškumą, kai šv. Teresė aiškino, jog patekimas į kontempliatyviąją dimensiją nepriklauso nuo mūsų pastangų, nes tai išskirtinai Dievo veikimo mumyse antgamtinė sritis⁵³ ir „<...> mes niekada tobulai savęs nepažinsime, jei nesistengsime pažinti Dievą“ (Avilietė 2008, 37). Žiūrint iš antgamtinės dimensijos perspektyvos ir aiškinant visa tai remiantis Teresės Avilietės teorija, žmogus įžengęs į savo sielos pilį, atsiduria dideliame pavojuje dėl šėtono puolimo. Šventoji aiškina, jog būtent pirmojoje buveinėje šis klaidinantis puolimas gali labiausiai sutrukdyti tobulėjimo augimui. Šv. Teresė įspėja: „klastingi velnio puolimai ir jo gudrybės yra baisios. Jis stengiasi sutrukdyti sielai pažinti save ir neleisti susigaudyti tame kelyje, kuriuo ji eina“ (Ibid., 39). Kaip vieną iš puolimo būdų šventoji mistikė įvardija per didelį norą tobulėti (Ibid.,41), kuris ir galėjo įtakoti minėtą pernelyg didelį susidomėjimą įvairaus pobūdžio ezoterine literatūra. Patekus į antrąją buveinę, kur atrodytų O. Baliukonė įstengė įžengti, anot ispanų mistikės, „piktosios dvasios čia sukelia tokią audrą ir vargšė siela patenka į tokį suspaudimą, jog nebežino, ar jai eiti toliau, ar grįžti į pirmąją buveinę“ (Ibid., 47). Apie patekimą į antrąją buveinę liudytų ir tokia analogija su šv. Teresės aprašomais šioje buveinėje girdimais Dievo kvietimais, kurie gali nuskambėti „dievotų žmonių arba pamokslininkų žodžiai, kuriuos mes girdime, geros knygos, kurias skaitome, ligos ir kančios bei daug kitų dalykų, per kuriuos <...> Viešpats mus šaukia“ (Ibid., 46). Čia galima būtų prisiminti į O. Baliukonės gyvenimą daug šventumo įnešusį monsinjorą K. Vasiliauską, ir jos kurso draugę Marytę Kontrimaitę, ir nemažai perskaitytos krikščioniškos literatūros, ir, pagaliau, O. Baliukonės ligą. Nepalankiai susiklosčius gyvenimo aplinkybėms ir nepavykus surasti ramios vietos kontempliacijai išorinėje erdvėje, poetės susikurta vidinė erdvė Dievo pažinimui netapo ta priebėga, ramybės oaze taip trokštamam dvasiniam tobulėjimui. Galima tik pasvarstyti, ar galėjo tam sukliudyti neteisingai suprastas šv. Kotrynos ir Teresės Avilietės įvardytas esminis veiksnys – nusižeminimo ugdymas: „O štai dabar sąmoningai suvokiau: esu potencialiai lygi Kūrėjui <...> dirbtinis žeminimasis, menkinimasis Dievo <...> akivaizdoje kartu esti ir vidinio augimo stabdis“ (AST, 296), kada nusižeminimas einant Dievop laikomas ne skatinamuoju faktoriumi, bet stabdančiu faktoriumi. Deja, kaip pastebi šventosios, tai tai veda ne prie Dievo pažinimo, bet prie žmogaus sudievinimo, kai tuo metu Šventoji Teresė dvasinio gyvenimo kelionėje sėkmingam kliūčių įveikimui ir aukštesnio tobulumo pasiekimui itin akcentavo savo ir Dievo valios visiškame suderinime:

Juo labiau savo valią sutapatinsime su Dievo valia, tuo labiau patiksime Viešpačiui ir dėl to toliau nueisime šiuo keliu. Negalvokite, kad čia yra kokios kitos paslaptys ar nežinomi bei nesuprantami dalykai. Ne: visas mūsų išganymas yra paremtas šituo sutapatinimu“ (Avilietė 2008, 50).

⁵³ Sam Anthony Morello OCD, *Lectio divina* ir šv. Teresės maldos praktika, iš anglų kalbos vertė Nida ir Marius Norkūnai, Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2007, p. 11-12.

3.7. Krikščioniškojo tikėjimo ir ezoterikos santykio problema

O. Baliukonės lyrikos semantinio lauko daugiabriauniškumas didžia dalimi suponuojamas metafizinio matmens ir transcendentinių potyrių polifonijos. Todėl poetės mistiniai išgyvenimai kartais redukuojami iki idėjiniu požiūriu netikslios sąvokos – *krikščioniškai ezoteriška* patirtis arba visa kūryba niveliuojama iki ezoterinio lygmens. Panašiai konotuojama O. Baliukonės lyrika Viktorijos Daujotytės knygoje „Šokėja virš liepto per prarają“. Ir nors V. Daujotytė daugumą poetės dvasinių išgyvenimų įvardija pakankamai taikliai, sinkretinis nevienodą semantinę reikšmę turinčių sąvokų (*metafizika, mistika, magija, ezoterika, onirika*) jungimas, sukuria neadekvačią kūrybos refleksiją. Nepaisant aptinkamų ezoterinių vaizdinių, niveliuojant O. Baliukonės pasaulėvoką ir perkeliant pastarąją tik į ezoterinį lygmenį, menkinamas ne tik krikščioniška tradicija paremtos dvasinės patirties vaidmuo, bet ir universalioji žmogaus egzistencijos kosminė prasmė. O. Baliukonės lyriniai tekstai dėl juose itin savitai užkoduotų mistinių išgyvenimų polifonijos išprovokuoja abejones bei svarstymus dėl poetės pasaulėžiūros ir vertybių dominantės. Priežastis – mistinės patirties autentiškumo nustatymo sudėtingumas; atskirti, kurie mistiniai išgyvenimai yra krikščioniškai autentiški, o kurie kitokios prigimties kartais sunku buvo net patiems krikščionių mistikams. Todėl eilėraščiai interpretuoti atidžiai įsiskaitant, nesusitelkiant vien ties krikščioniškąja arba vien ezoterine dimensija.

Nepaisant tiriamo mistinės patirties lauko dėmenų prieštaravimo bei skirtingų dvasinių patirčių koreliacijos, O. Baliukonės kūryboje poetinėmis raiškos priemonėmis užfiksuotos mistinės patirties polifonijoje pastebimai girdimas krikščioniškosios tradicijos balsas, kuris neretai jausmingai susipina su gamtos bei kosminės tvarkos pajautos sąskambiais. Šias įžvalgas mums padeda pagrįsti tiek jos eilėraščiuose atsiskleidžiančios autentiškos patirtys, tiek jų ryškios sąsajos su pamatiniais teologijos šaltiniais – Šventuoju Raštu ir Bažnyčios Tradicija. Naujajame testamente sutinkamas Jėzaus pažadas ištikimiesiems:

„Mano Tėvo namuose daug buveinių. Jeigu taip nebūtų, argi būčiau pasakęs: 'Einu jums vietos paruošti!' / Kai nuėjęs paruošiu, vėl sugrįšiu ir jus pas save pasiimsiu, kad jūs būtumėte ten, kur ir aš./ Kas pripažįsta mano įsakymus ir jų laikosi, tas tikrai mane myli. O kas mane myli, tą mylės mano Tėvas, ir aš jį mylėsiu ir jam apsiireikšiu“ (Jn 14, 2-3, 21),

ypatingu būdu atsikartoja O. Baliukonės eilėraštyje „Tėvo namuos...“ (ES, 118):

Tėvo Namuos
Yra daugybė buveinių,
Paruoštų mums,
Neišsitenkantiems
Savo ankštose širdyse, –
Kur vieni
Nuo sutemų lig aušros
Prievartauja ir žudo,
Meluoja ir piktžodžiauja,

Kiti – meldžiasi
Už tuos nelaimingus brolius
Ir paklydusias seseris,
Be galo pigiai –
Už trisdešimt sidabrinių,
Už kelis geismų skatikus –
Pardavusius erdvų būstą
Aukštuosius
Tėvo namus.

Prasminiu aspektu šis eilėraštis gana turtingas pamatinėmis krikščioniškomis įžvalgomis. Autorė glaustai, bet taikliai parinktais žodžiais perteikia aktualumo neprarandančias tiesas: nuodėmės sužeista žmogaus prigimtis, gėrio ir blogio dichotomija, egzistencinė pasirinkimo dilema. Poetė suvoktų Apreiškimo tiesų refleksijomis bei savitais tikrovės regėjimais išreiškia egzistencinę dabarties žmonijos dramą. O. Baliukonės kūryboje aptinkame ir kitą biblinio diskurso aspektą – pirmą pradės nuodėmės sukurto chaoso ir Dievo gailestingumo patirties variacijas, kuriose ryškus vaidmuo tenka žmogaus atgailos motyvui. Eilėraštyje „Kalba, kalba ir kalba...“ poetė pateikia savitą krikščioniško mistinio regėjimo, gilaus Atpirkėjo kančios ir žemiškų kančių menkumo, pasaulio tuštybės suvokimo sintezę:

Kalba, kalba ir kalba...
Lygina savo neviltį,
Sveria kančias ir žaizdas:
Mano didesnės,
Ne – mano...
O Kristus nuo kryžiaus
Žvelgia ir švelniai šypsosi:
Atleisk, Tėve,
Jos iš tikrųjų nežino – – – (ES, 119)

Eilėraštis yra tarsi padalytas į du prasminius segmentus: viename – savo buitiskų problemų jūroje paskendusio žmonija, kitoje – atlaidus ir gailestingas Išganytojas. Atrodo, tokios paprastos eilutės – „O Kristus nuo kryžiaus/Žvelgia ir švelniai šypsosi“ – skleidžia tiek daug antgamtinės šviesos. Anot Th. Merton, mistinė kontempliacija yra paties „Kristaus gyvenimo sieloje pilnatvė“ (Merton 2012, p.20). Būtent eilutė „Žvelgia ir švelniai šypsosi“ – neabejotinai savito mistinio išgyvenimo rezultatas, nes tokie paprasti žodžiai panardina skaitytoją skaisčioje antgamtinėje Išganyto šviesoje. Nepaprastai gražiai krikščioniškoji tradicija skleidžiasi eilėraštyje „Šio sekmadienio saulė ir Bachas“ (NS, p. 57)⁵⁴. O. Baliukonė poetinėmis metaforomis bei parafrazėmis nukelia skaitytoją į antgamtinę erdvę, mistinės būsenos dimensiją. Kiekviena eilutė alsuoja skaidriu nežemišku patyrimu. Poetės kalba priverčia

⁵⁴ Onė Baliukonė, Neregio sodai, Vilnius: Vaga, 2001.

išgirsti „amžintąjį sielų choralą“ ir būti persmelktam horizontus praplečiančios „Atpirkimo šviesos“, regėti „Niekad nenusileidžiantį šviesulį nepraeinančiuose sekmadienio danguose“.

Kaip jau buvo pastebėta ankstesniame skyriuje, tenka pripažinti, jog O. Baliukonės lyrikoje jaučiamas ne tik dekartiškasis dualizmas, bet ir gnostiniam (ezoteriniam) mąstymui priskiriamų motyvų (kuriems taip pat būdingas sielos ir kūno dualizmas), persipinančių su Rytų religijų idėjomis, raiška: „Tai mūsų sielos iškilnių drabužiais / Karalių purpuru ir faraonų drobe / Suvalgusiuose kūnuose puotauja / Šešėliai jas uždare į kalėjimą / Su šonkaulių neperskiriamom grotom / <...>“ (eil. „Tai mūsų sielos“, *NS*, 119).

Ezoterinių vaizdinių ir motyvų radimuisi įtakos galėjo turėti kaip jau minėta poetės aistringas domėjimasis dvasine literatūra bei populiariais tapusių įvairių ezoterinių mokymų sklaida. Šį domėjimąsi paskatino jos, kaip žmogaus, nutolusio nuo mūsų laiko ir erdvės, nenoras apsiriboti pilka vartotojiškumu persunkta kasdienybe, kentėjimas dėl atotrūkio nuo gamtos, pasaulio desakralizacijos, vertybių erozijos. Vienoje savo esė O. Baliukonė rašė, jog įmanoma išgirsti iš didžiųjų mistikų liudijimų atsklindantį esybę persmelkiantį Tylos balsą. Toliau jos išvardytų mistikų sąrašė: krikščionių šventieji šv. Jonas ir Hildegarda Bingenietė, meisteris Eckhartas, vizionieriškais regėjimais pasižymėję rašytojai – Willamas Blake'as, Oskaras Milašius, Dante, Daniilas Andrejevas, XVIII a. spiritualistas Emanuelis Swedenborgas, lietuvių menininkas Čiurlionis (*AST*, 97). Dalies jų, pavyzdžiui, E. Swedenborgo, D. Andrejevo mistiniai regėjimai nepripažįstami Katalikų Bažnyčios autentiškais dėl jų turinio neatitikimo apreikštoms Dievo tiesoms. Literatūrologas Marijus Šidlauskas pastebi, jog sunkiausia žmogui išgirsti save, amžinosios dieviškosios Išminties dvelksmą ypač šiomis modernių laikų specifinėmis sąlygomis, kai viską užgožia nuolatinis veiksmas, o kontempliacijai paprastai neberandama laiko. Šioje būsenoje postmodernus žmogus dažniausiai išgyvena netikrumo jausmą; atramos jis pradeda ieškoti ne abejonių nekeliančiose tradicinėse vertybėse, bet egzotiškuose Rytų religijų ritualuose, protestantiškuose susibūrimuose ar religija prisidengusiose ezoterinėse praktikose⁵⁵. Medard Kehl'as SJ perspėja, jog **ypatingai dvasingumo beieškantiems** (paryškinta – S.B.) krikščionims gnozė tebėra didžiausias išbandymas, nes ji formuoja naują panteistinę gamtos ir kosmoso mistiką⁵⁶. Žvelgiant į polifoniškų patirčių sklaidą O. Baliukonės kūryboje, nesunku pastebėti poetės perskaitytų minėtų autorių koncepcijų įtaką jos pasaulėžiūrai. Tačiau, atsižvelgus į M. Eliade koncepciją, jog tiek kosmosas, tiek kosmoso ir laiko sąsaja yra religinės prigimties (kaip Dievo kūriniai) (Eliade 1997, 51), visatą, kosmosą ir laiką implikuojančias sąvokas, kurių apstu O. Baliukonės

⁵⁵ Marijus Šidlauskas, „Dievoieškos formos nūdienos Lietuvių poezijoje“, *Biblija ir literatūra*, Tiltai. Priedas: Mokslo darbai, 2005, Nr. 27, Sudarytoja Roma Bončkutė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005, p. 242.

⁵⁶ Medard Kehl SJ, „Įvadas“, in Hans Urs von Balthasar, *Credo: Apaštaly tikėjimo išpažinimo meditacijos*, iš vokiečių kalbos vertė Giedrė Sodeikienė, Vilnius: Aidai, 2013, p. 16.

kūryboje, galėtume laikyti tiesiog kosmologiniais simboliais, kaip ir jos aistringą veržimąsi į dvasios aukštumas, į žmogaus protu nesuvokiamas erdves. Astra Lilijana sakralybės pasireiškimui pasaulyje priskiria kosmologinę vertę, todėl giliai tikintis, religingas žmogus gali gyventi tik sakraliame pasaulyje kaip realiai egzistuojančiame (Lilijana 2012, 89-90). Pavyzdžiui, frazės „Kosminį Kūdikių skurdą“ (eil. „Kuklioji Kalėdų eglutė...“, *ES*, 115) arba „Tapdami gyvomis plonytėmis gijom / Audeklui Visatos Violeto – – –“ (eil. „Klausimas nėra vienas neatsakomas?...“, *ES*, 75), galėtų būti vertinamos kaip krikščioniškame kontekste įpinti ezoteriški arba kaip kosmologiniai motyvai. Pasak M. Eliade, „Kosminės šventybės apraiškos tam tikra prasme yra pirmą kartą: jo įvyko pačioje seniausioje religinėje žmonijos praeityje <...>“ (Eliade 1997, 97). O. Baliukonė dažnai savo išgyvenimus bei patirtis užkoduoja pamėgta metafizine-kosmocentrine simbolika (Visata, kosmosas, gryniosios būties okeanas, dangus, žvaigždynai). Todėl vadinamoji ezoterinė dimensija (*kosminis religiozumas*) gali būti interpretuojama ir kaip kosmocentrinis pasaulio suvokimas. Giliausius sielos vidinius išgyvenimus neretai labai sunku apibūdinti dėl jų neapčiuopiamumo bei nesulyginamumo. Todėl, pvz., tokios sąvokos kaip „Visata“ ir „Kosmosas“ laikytinos daugiaprasmiškos bei daugiareikšmiškos. Analizuojant ir interpretuojant poeziją svarbus ir konteksto vaidmuo, tačiau kartais dėl eilėraščio hermetiškumo, tiksliai patirties įvardijimui gali nepakakti ir konteksto. Ezoterikoje sutinkamų ryškesnių ir mažiau abejonių keliančių sąvokų pastebime eilėraštyje „Skolintis...“ (*ES*, 128):

Skolintis, Atiduoti, Vėl skolintis –
Ir šitaip be paliovos,
Kol galiausiai užmokėsi visų visom –
Fizine, eterine ir astraline –
Savo palaikėm išnarom,
Pasilikus tik mažmožį:
Gyvą širdies atomą <...>

Šiame eilėraštyje atsiskleidžia abstraktesnė, išsklaidytos būties matymo perspektyva, ezoterinio ištirpimo, išsiskaidymo beasmeniame dieve, visumoje, pajautos. Relevantiškais ezoteriniam lygmeniui poetės kūryboje galima būtų priskirti aptinkamus gnosticizmo idėjas atliepiančius motyvus: kalbos apie eterines daleles, emanaciją, dievišką iniciaciją, pašvęstuosius ir mokytojus, didžiąsias misterijas ir pan.⁵⁷

Vertinant O. Baliukonės kūryboje užkoduotą mistinę patirtį – krikščioniška ji ar ezoteriška, patikimiausiu orientyru galėtų pasitarnauti apibendrinta įvairių tyrinėtojų ir pačių mistikų autentiško religinio misticizmo samprata bei mistinių patirčių poveikis poetės gyvenimui. O. Baliukonės ne tik poezijos, esė, bet ir publicistiniuose tekstuose apstu minčių, kurios skleidžiasi kaip Dievo potyrio,

⁵⁷ Tokio pobūdžio tekstų dažniau sutinkame vėlesnėse esė (Ant sapnų tilto, 2003) ir poemoje Dangaus Akmuva (2002).

religinės-mistinės patirties refleksijos. Panašu, jog kūryba buvo O. Baliukonės kasdienybė, savastis ir pašaukimas. Th. Mertono parafrazuojamas XVI a. mistiko šv. Kryžiaus Jono pamatinis postulatas, jog mistinis gyvenimas – tai visiškas savęs atsižadėjimas vardan susivienijimo su Dievu (Merton 2012, 78), nuskamba kaip atraminė O. Baliukonės gyvenimo pozicija. Eilėraštis „Lapas po lapo...“ (ES, 129) implikuoja poetės savęs atsižadėjimo vardan pašaukimo intenciją:

Lapas po lapo,
Akimirka po akimirkos,
Kibirkštis po kibirkšties – Išsirašyti, Išgyventi, Sudegti –
Ir pakilti iš pelenų
Nelyginant feniksui...
Paskui, praplėšus krūtinę,
Girdyti jus tyriausiu
Širdies krauju –
Lašas po lašo...
Tobuloji savimeile!

Pačia bendriausia prasme, pašaukimą galime traktuoti kaip Dievo žmogui paskirtą gyvenimo kelią ir veiklą. Tik atradęs savo pašaukimą žmogus išgyvena gyvenimo pilnatvę. Regis, O. Baliukonė taip jaučiasi rašydama. Tačiau kūryba, jai nėra tiesiog „konstravimas“ ar „eilėraščio darymas“, kūrybą O. Baliukonei – sakralus aktas: „Nelyginant feniksui <...> praplėšus krūtinę, girdyti jus tyriausiu krauju“. Pašaukimas kurti jai lyg būtiškoji duotybė. Krikščionybėje feniksas – prisikėlusio Kristaus simbolis⁵⁸. Šis savęs atidavimas, sunaikinimas vardan Dievo plano ir „girdymas širdies krauju“ – tai ne tik aliuzija į Kristaus auką ant kryžiaus, nes tokia buvo Tėvo valia, bet ir krikščioniškosios egzistencijos atvertis.

Literatūros teologijos lauke hermeneutiškai perskaityti tekstai leidžia O. Baliukonės poezijoje atskleistus mistinius išgyvenimus laikyti artimesniais krikščioniškai tradicijai nei ezoteriniam pažinimui. Skirtis tarp šių paradigmų įžvelgiama mistinės patirties sklaidoje bei jos poveikyje žmogaus kasdienybei. Darytina išvada, jog autentiškas mistinis potyris sustiprina religinį jausmą ir tradiciją. O. Baliukonės patirties mistiškumas pastebimai reiškiasi ne tik santykiu su Biblija ir meditatyviu elgesiu, kuris, Kurto Wuchterlio žodžiais tariant „apibrėžtas krikščioniškai orientuotos laikysenos“ (Wuchterl 1994, 294), bet ir atskleidžia baltiškojo kultūros palikimo svarbą poetei, kur sakralus pasaulis visu ryškumu skleidžiasi šalia pilkos kasdienybės, o jų sąlytyje – per mistinę patirtį, sakralų poetinį žodį – atsiveria itin savita metafizinė patirtis, Kosmoso tvarkos pajauta ir pirmapradės būties išgyvenimai. M. Eliade‘s teigimu, turintiems religinę patirtį žmonėms Kosmosas visa savo didybe ir apimtimi gali tapti hierofanija (Eliade 1997, 9), o tai suponuoja sakralios erdvės ir šventybės pasireiškimo pasaulyje

⁵⁸ Fenikso simbolis (Phoenix), Catholic-Saints.info [žiūrėta 2014-02-17]. Prieiga internetu: <<http://www.catholic-saints.info/catholic-symbols/phoenix-christian-symbol.htm>>.

realybę, kuri iš esmės konfrontuoja su religijų periferijoje esančia ezoterikos sritimi, pretenduojančia į religijos statusą, tačiau tesudarančią įvairių filosofinių dvasinių tradicijų eklectiką. Neneigiant svarios ezoterinių veikalų įtakos O. Baliukonės pasaulėjautai ir kūrybai, galima laikyti nuomonės, jog poetės pamatinės idėjos buvo paremtos krikščioniškąja tradicija, jau vien dėl kūryboje dažno Atpirkimo/Išganymo motyvo (ezoterikoje išganymo Kristaus auka ant kryžiaus nepripažįstama). Tėvas J.-M. Verlinde'as patikslina, jog ezoterikos kelias nėra toks mistinis kelias, koks aptinkamas įvairiose religinėse tradicijose, nes mistikas siekia panaikinti tai, kas jam trukdo susiliesti su Dievu, o ezoterikas labiau domisi tarpininkais bei technikomis, padedančiomis atsiverti vidiniam žvilgsniui jo kūrybingos vaizduotės galia (Verlinde 2007, 30).

3.8. Onės Baliukonės ir Gražinos Cieškaitės kūrybinis pasaulėvaizdis: dvi vienos kartos „mistikės“

Onė Baliukonytė (Baliukonė) ir Gražina Cieškaitė – dvi vienos kartos poetės, Lietuvos rašytojų sąjungos narės. Abiejų poečių gyvenimą pažymėjo išgyventos sudėtingos trauminės patirtys. Abiejų kūrybos pasaulėvaizdis peržengia regimojo pasaulio ribas ir nusitęsia begalybės horizontų link.

Lyginat O. Baliukonės mistines pajautas su G. Cieškaitės ekstatinių patirčių atvertimis lyrikoje, pastebimas G. Cieškaitės poezijos išskirtinis savitumas – daug prasmės sutalpinantis filosofinis abstraktumas. Vos keliose eilėraščių eilutėse vietos randa metafizinė ir religinė kosmologija, Šventojo Rašto įvykiai, mitologiją, Rytų religijų motyvai. Įdomiausia tai, jog G. Cieškaitės poezija nepaisant jos abstraktumo ir lakoniškumo yra pakankamai giliamintė bei tiksli. O. Baliukonė savo darbuose G. Cieškaitės kūrybai negalėjo šiltų ir nuoširdžiai pagiriančių žodžių, mėgdavo ją pacituoti. Abiejų poečių lyrikoje labiau pastebimi antgamtinių regėjimų bei išgyvenimų raiškos skirtumai, nei jaučiam panašumai. Bendra jų lyrinei kūrybai turbūt būtų dieviškosios tiesos paieškos ir bandymas suvokti žmogaus gyvenimo prasmę. G. Cieškaitės eilėraščių rinkinyje „Antgamtėje klajojanti šviesa“ dažnas eilėraštis nuskamba kaip dedikacija Dievui – Tėvui, Kūrėjui, Sutvėrėjui. Nors recenzijoje Donata Mitaitė tokį dažną žodžio Dievas kartojimą pavadina antrojo Dievo Įsakymo pažeidinėjimu⁵⁹, vis tik galima pažvelgti į tai iš religinio žmogaus perspektyvos. Nepaisant filosofinių abstrakcijų, begalinės eilėraščio kosminės erdvės, šio rinkinio lyrika persmelkta nuoširdaus Dievo ir žmogaus santykio intymumo. Lyrinis subjektas žavėdamasis sukurtuoju pasauliu (kad ir koks jis kartais būna šaltas ir negailestingas), visame kame regi hierofaniją bei nuolatinį Dievo kūrybos procesą. Šiuo aspektu O.

⁵⁹ Donata Mitaitė, *Gražina Cieškaitė. Antgamtėje klajojanti šviesa*, 2004-07-12 [žiūrėta 2014-05-22]. Prieiga internetu: <http://www.rasyk.lt/knygos/antgamteje-klajojanti-sviesa/125.html>.

Baliukonės mistinių patirčių ekspresija poezijoje skiriasi nuo G. Cieškaitės. O. Baliukonės eilėraščiuose hierofanijos ilgimasi, ieškoma, jos neradus – kenčiama. G. Cieškaitės eilėse tokio aštraus ir dramatiško santykio tarp žmogaus ir pasaulio, tarp žmogaus ir Dievo lyg ir nejaučiama, tačiau stipri metafizinė problematika atskleidžia apokaliptinės baigties neišvengiamumo suvokimą. Kaip O. Baliukonės poezijoje giliausios patirtys atskleidžiamos prieštarų ornamentika, taip G. Cieškaitės eilėraščiuose metafiziniai ir mistiniai išgyvenimai užkoduoti netikėtom intertekstų jungtimis. Atsivėrimo Dangui, atsidavimo Kūrėjo valiai, pasaulėkūros, teisingumo triumfo motyvų atskleidimui reikalingas ypatingos dvasinės būsenos bei intuicijos dešifravimo raktas:

Krentu į Dievą, žvaigždėse atvertą,
o amžinybės veidrodi gilus, –
tave, tarytum iš tylos sutvertą,
regiu, bekūnis groži ovalus,
kai skleidžiasi tavy paveikslai tykūs,
o atspindėję tai, ko nebebus –
ir tavo dvasią, ir širdies vainiką,
ir iš visatos išmestus stabus – – (eil. „Krentu į Dievą...“, 56)

Paskutine eilute poetė palygint ramia intonacija apibūdina nuo stabų išlaisvintą visatą; tai gali būti visa sutvertoji Visata arba žmogaus vidinio pasaulio mikrovisata. Svarbiausia žinia čia išsakyta pirma ir paskutine eilute – atsidavimas Dievo valiai kaip būtina sąlyga amžinybės palaimai. Panašūs motyvai sutinkami ir O. Baliukonės eilėraštyje:

ratu ovalu spiralės
vija aukštyn ir šviesyn
liepsnoja šventasis Gralis
tik tavo kakta vėsi
žili smilkiniai kaip ledas
šio juodo meto nemirk
dar bus dar ateis Kalėdos
ir siela sugrįš rami [...] (eil. „ratu ovalu spiralės“, *NS*, 153)

Abi poetės pasitelkia Amžinybės, Tobulumo, Dangaus simboliką (ratas, ovalas, spiralė, vainikas) dvasios polėkiui, šventybės ilgesiui, išgyvenamam, bet neišsakomam Dievo tobulumui ir gerumui atskleisti.

O. Baliukonės ir G. Cieškaitės mistinių išgyvenimų sąlyčio erdvė – Dievo sutvėrta Visata, Kosmosas, savosios vietos ieškantis žmogus, teisingumo ir harmonijos ilgesys. O. Baliukonės lyrinis subjektas dažniau maištaujantis, jaučiantis įtampą, kylančia iš dialektinio kaltės ir nekaltumo santykio, trokštantis maksimalaus rezultato (tiesos, gėrio, grožio) ir dėl to labai kenčiantis. G. Cieškaitės žmogus į pasaulį žiūri kaip į nedalomą visumą, kur viršum visko ir visur stovi Dievas. Todėl eilėraščiuose daugiau beribės erdvės, bedugnės gylio, šalto stebėjimo, nuolankaus žavėjimosi stebuklais ir Dievo Būties didybe. Subtili monotonija G. Cieškaitės lyrikoje sukuria ekstatišką sklendimą erdve. Šią

savotišką eilėraščio intonacijos vienodumą suponuoja poetės antgamtinių pajautų tolydus skleidimasis, desperatiškai netrokštant ypatingos viršprotinės žinijos. Gal dėl abstrakcijų, gal dėl minties talpumo kai kuriais aspektais G. Cieškaitės patirtys skamba gal šiek tiek mistiškiau, nei kai kurie O. Baliukonės lyrikos motyvai, kuriuose krikščionišką tikėjimo tradiciją keičia gnostinis pažinimas. Tokio rezultato G. Cieškaitė pasiekia taikliai parinktais simboliais bei pusiausvyra subjektyvumo ir objektyvumo santykiyje (kai kuriuose eilėraščiuose objektyvesnė žiūra dominuojanti). Kur kalbama apie pasaulio sąrangą jaučiamas objektyvus konstatavimas, kur apie santykį su Dievu – dvasinis intymumas:

Kai visata iš amžinybės ėmės,
kai begalybės klodai sujudėjo –
ugninių saulių subangavo dėmės
ir Dievas darė daiktus iš idėjos,
švieson Jis juos kaip simbolius įpynė,
į žemės tankmę su aušra išleido, –
dabar dangus mums – amžina Tėvynė,
o saulė – atvaizdas Dievybės veido... (eil. „Kai visata iš amžinybės ėmės...“, 15)

Tačiau O. Baliukonės lyrikoje atsiskleidžiantis paryškintas subjektyvumas jos išgyvenimams eilėraščiuose suteikia daugiau individualumo, autentiškumo, reflektyvumo, parodo poetės susirūpinimą moraliniu pasaulio nuosmikiu bei indiferentiškumu. O. Baliukonės kūryba artimesnė krikščionių mistikų darbams dėl jau anksčiau įvardyto mistinės patirties raiškos ne tik kūryboje, bet ir kasdienybėje.

IV. IŠVADOS

Hermeneutinės metodologijos bei literatūros teologijos principai yra bene efektyviausia priemonė analizuojant mistinės patirties raišką literatūroje. Literatūros teologijos lauke hermeneutiškai skaitomi tekstai įgalina užmegzti pokalbį tarp kūrinio ir krikščioniškosios tradicijos. Mistikos fenomeno krikščioniškoje paradigmoje suprantamas kaip krikščionio ir Dievo susitikimas kontempliacijoje, kuri nepasiekama jokia technika, bet reiškiasi kaip betarpiškas Dievo meilės veikimas.

Darbe analizuota poetės Onės Baliukonės mistinės patirties raiška pasirinktuose kūriniuose iš eilėraščių rinkinių: „Vaduok“ (1992), „Elgetaujanti saulė“ (1998), „Neregio sodai“ (2001) bei esė knygos „Ant sapnų tilto“ (2003). Šaltiniai pasirinkti atsižvelgiant į kūriniuose akivaizdžiausiai atsiskleidžiančius metafizinio mąstymo principus bei mistinių patirčių išgyvenimus. Mistikos sampratos žiūra metafizinės filosofijos ir teologijos istorinėje perspektyvoje atskleidė metafizinio susidomėjimo Būties paslaptimi transformaciją į Dievo kaip Būties ir būtybės, Kūrėjo ir kūrinio santykio paieškas. Krikščioniškoje mistikos tradicijoje Dievo santykio su žmogumi idėja laikoma pamatine. Anot A. Maceinos, Dievas yra žmogaus buvimo pagrindas. Šv. Bonaventūra Dievą įvardija „už visų rūšių esančia Būtimi“. Per būtiškąjį santykį su krikščioniškąja tradicija hermeneutiškai analizuota ir O. Baliukonės kūryboje besireiškianti mistinė patirtis.

Atsižvelgiant į teiginius, jog antgamtiškoji sfera yra svetima žmogiškajai prigimčiai, analizuojamoje O. Baliukonės kūryboje pastebimas savęs kaip kitaip mąstančios reflektavimas ir egzistencinis nerimas suponuojamas saugumo ir nesaugumo dialektiško santykio. Nors poetė prisipažįsta, jog buvimas *ne tokiai kaip kiti* jai sukėlė daug dramatiškų išgyvenimų, tačiau ši kitoniškumo kvintesencija itin savitai artikuluojama jos kūryboje. O. Baliukonės vienišumo bei buvimo paratopinėje erdvėje jausena sąlygoja Anapusbės kaip Tikrųjų namų ilgesį, kuris poetinėmis priemonėmis išreiškiamas poezijoje ir esė. Šis kančią sukeliantis ilgesys koreliuoja su krikščionių mistikės šv. Teresės Avilietės išsakomomis mintimis apie Dievo ilgesį. O. Baliukonės antgamtinėse patirtyse atsispindi ne tik Anapusinio pasaulio realumo suvokimas, bet ir skausmingai išgyvenamas pasaulio moralinis nuopuolis, sumaterialėjęs požiūris į žmogų, Dievo ir šventybės išstūmimas į žmogaus gyvenimo paribius. Mistinis nuodėmės skverbimosi į žmogaus sielą, visa apimančio Dievo gailėstingumo regėjimas ir pajautos – neatsiejama O. Baliukonės kūrybos dalis. Joje išsakomas nerimas dėl nuodėmės apraiškų giliausiuose žmogaus egzistencijos srityse atskleidžia poetės dialektišką požiūrį į kaltės ir nekaltumo santykį. Nepaisant kai kuriuose esė išsakytų minčių, jog jai nemalonu jaustis nusikaltusiai prieš Dievą, poezijoje kaip ir daugelis krikščionių mistikų į pasaulį žvelgia iš puolusio

žmogaus požiūrio taško, meldama Dievo gailestingumo ir atleidimo. Panašu, jog būtent dėl to eilėraščiuose jaučiamas kankinantis nerimas – žmogaus prigimties nuodėmingumo kaip kliūties percepcija sklandžiam grįžimui į išsiilgtus *Namus*. O. Baliukonei bet kuri nuodėmė – ontologinė, paneigianti žmoguje imanentinį Dievo paveikslą, todėl baisi ir smerktina. Lyrikoje vyraujantis dramatismas, emocines įtampas bandant iš paskutiniųjų teigti savo egzistenciją kuriamos Baliukonės mėgstamomis vaizdais-prieštaromis, oksimoroninėmis metaforomis, kalbos paradoksais. Palyginus O. Baliukonės lyrikoje artikuliuojamą Amžinybės ilgesį su mistikų troškimu kuo greičiau regėti Dievą veidas į veidą, daroma prielaida, jog šis tvirtas įsitikinimas, kad tik *ten* atgaunama ramybė ir palaima, yra mistinių ekstatių potyrių pasekmė. O. Baliukonės atvejui galima pritaikyti P. Wusto teiginį, jog žmogus gyvenimo iracionalumą dažniausiai iš pradžių priima kaip kažką priešišką prigimčiai ir tik vėliau atpažįsta kaip išmintį. Suvoktoje *Šiapusybės-Anapusybės* mistinio išgyvenimo dinamikos atvirtyje saugumas įgauna metafizinę svarbą, todėl O. Baliukonės kūryboje širdies bei intuicijos suvokta tiesa suteikia tik mistikui būdingo užtikrintumo, jog mirtimi gyvenimas nesibaigia. Išgyventi poezijoje atsispindintį Amžinybės realumą poetei padėjo ir regėtos mirusiųjų vizijos Nepaisant šios suvokties, poetė neskatina nosisukti nuo šalia esančio regimojo pasaulio. Įvertinus ankstyvąją ir vėlesnio laikotarpio kūrybą, pastebimas esminių motyvų, pasaulėžiūrinių idėjų pastovumas. Poetinio žodžio pagalba kritikuodama žmonių susvetimėjimą, šaltą pragmatizmą, populiariosios masinės kultūros suviešėjimą, šventojo matmens išstūmimą, O. Baliukonė atskleidžia nusivylimo supančią aplinką ir sielos veržimasis į antgamtinę dimensiją santykio dinamiką. Remiantis atraminėmis M. Eliade' s ir R. Wuthnow' o šventybės ir pasaulietiškumo dialektiniai santykių idėjomis, O. Baliukonės išskirtinis jautrumas sakraliajai dimensijai traktuotinas kaip pamatinių krikščioniškojo tikėjimo tiesų, aukštos erudicijos bei prigimtinio jautrumo antgamtinėms patirtims sintezės rezultatas. Kaip šventybės gelmę jaučiantis žmogus, O. Baliukonė troškimą *būti* sakraliame pasaulyje atskleidžia poezijoje, esė, publicistiniuose straipsniuose. Šis troškimas atsiskleidžia mistikų darbuose aptinkamais sielos kaip Dievo sužadėtinės motyvais. Šis vaizdinys reikšmingas tuo, jog noras patikti Dievui suponuoja pasaulio dalykų, žemiškų gėrybių niekinimą. O. Baliukonės kūryboje neretai atsiveria pasibjaurėjimo pasaulio tuštybe bei moraliniu nuosmukiu pajauta. Ji pademonstruoja ypatingą gebėjimą apjungti savą būtį su kūryba, pasiaukojančiu veiklumu bei intuityviu troškimu gyventi dėl *kito*. Nepaisant religiniame diskurse suteikiamos vilties, jog Dievo gailestingumas didesnis už Jo teisingumą, O. Baliukonės kūryboje išryškėja atleidimui būtina sąlyga – kaltės pripažinimas ir atgaila, nes išpažįstant nuodėmę pritraukiama išlaisvinanti malonė.

Analizuojat mistinės patirties raišką pasirinktuose O. Baliukonės kūriniuose, pastebimas išsakomų idėjų tiesioginis ryšys su viduramžių mistike šv. Hildegarda von Bingen ir analoginis ryšys

su XVI amžiaus ispanų mistike šv. Terese Aviliete. Šv. Hildegardą su lietuvių poete suartino savitai išgyvenama muzikos ir sakralumo dimensijos dermė; šventoji buvo vadinama mylimiausia seserimi, jai paskirti kūriniai. O. Baliukonę su viduramžių mistike siejo ir per kosmologinius simbolius išgyvenamos mistinės patirtys. Lietuvių poetės bendrumas su Terese Aviliete atsiskleidžia per pastarosios sielos kelionę apibūdinant pilies metafora. Viena vertus, O. Baliukonei vienuolyno, celės, pilies simboliai asociatyviai siejosi su ramybės ir kontempliacijos vieta, kita vertus, poetės mistinės patirties transformacijos analizei galima pritaikyti šv. Teresės *Sielos pilies* modelį. Apžvelgta dvasinio gyvenimo plėtotė atskleidė, jog poetė mistinės patirties kelionėje lieka savo sielos *pilies* vienoje iš pirmųjų trijų buveinių (tai itin intymi sfera, todėl tiksliai įvardyti būtų sudėtinga). Darytina išvada, jog negalėjimas peržengti antros (trečios) buveinės ribų buvo sąlygojamas intensyvaus domėjimosi skirtingo dvasinio turinio knygomis, kurių nemažą dalį sudarė, pačios poetės teigimu, ezoterinė literatūra. Šios išvados pagrindimui atkreipiamas dėmesys į faktą, jog ezoterinė literatūra daugiausia paremta gnosticizmo idėjomis, kur skelbiama, jog išganymas pasiekiamas išimtai per pažinimą, kai šv. Teresė aiškino, jog patekimas į kontempliatyviąją dimensiją nepriklauso nuo mūsų pastangų, nes tai išskirtinai Dievo veikimo mumyse antgamtinė sritis. Dėl tos pačios priežasties darbe analizuotas ir O. Baliukonės patirčių polifoniškumas, norint pagrįstai išskirti dominantę. Literatūros teologijos lauke hermeneutiškai perskaityti tekstai leidžia O. Baliukonės kūryboje atskleistus mistinius išgyvenimus dėl jų poveikio poetės kasdienybei bei pasaulėžiūrai laikyti artimesniais krikščioniškai tradicijai nei ezoteriniam pažinimui, net jei poetė ir lieka *sielos pilies* pirmosiose buveinėse. Neneigiant gana nemažos ezoterinių veikalų įtakos O. Baliukonės pasaulėjautai ir kūrybai, galima laikytis nuomonės, jog poetės pamatinės idėjos buvo paremtos krikščioniškąja tradicija ir Šventuoju Raštu.

Darbe buvo paminėta ir tos pačios kartos O. Baliukonės mėgiama poetė Gražina Cieškaitė. Į jos kūrybą apibendrintai pažvelgta dėl kūrybinio pasaulėvaizdžio panašumo bei poezijoje aptinkamų mistinių patirčių savitumo. Palyginus abiejų poečių antgamtinių išgyvenimų raišką kūryboje, skirtumas pastebimas patirčių objektyvumo ir subjektyvumo santykiyje. G. Cieškaitės poezija abstraktesnė, metafiziškesnė, patirtys skleidžiasi kaip objektyviai stebimas reiškinys. O. Baliukonės kūryba individualesnė, mistinės vizijos pasirodo kaip subjektyviai išgyvenamas įvykis. Pastebima O. Baliukonės ir G. Cieškaitės mistinių išgyvenimų sąlyčio erdvė – Dievo sutverta Visata, Kosmosas, savosios vietos ieškantis žmogus, teisingumo ir harmonijos ilgesys.

KRIKŠČIONIŠKOSIOS MISTIKOS TRADICIJA ONĖS BALIUKONĖS KŪRYBOJE

V. SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: *Onė Baliukonė, šv. Hildegarda Bingenietė, šv. Teresė Avilietė, Būtis, krikščioniškoji mistika, ekstazė, mistinė patirtis, ezoterika.*

Darbo autorė analizuoja mistinės patirties fenomeno sampratą, jos suvokimo ir raiškos galimybes. Mistinė patirtis – tai ribinė patirtis anapus laiko ir erdvės, nekasdienis fenomenas, priklausantis dvasinei-religinei dimensijai. Ši transcendentinė patirtis labai skiriasi nuo juslinės patirties, todėl yra pakankamai sunku ją atgaminti, kuo tiksliau aprašyti, pritaikyti tinkamas definicijas. Literatūros ir teologijos paradigmos susiduriama tiek rašytojams, tiek teologams pažįstama ribinės egzistencinės būsenos raiškos problema. Darbo objektas – idėjinė ir poetinė mistinių išgyvenimų raiška Onės Baliukonės daugiasluoksne kūryboje. Tyrimo atlikimui pasitelkiami hermeneutinės metodologijos bei literatūros teologijos principai.

Nuo Antikos laikų metafizika svarsto svarbiausius būties klausimus. Viduramžiais paveikta krikščionybės antikinė metafizika mąstoma kaip Dievo metafizika, kurioje jau supriešinamas baigtinis žmogaus ir begalinis Dievo intelektas. Antanas Maceina kritikavo Dievo metafiziką nesugebėjimu atskleisti visos Dievo prasmės. M. Heideggerio filosofijoje Būtis apibūdinama kaip švytėjimas, kurio dėka atsiveria esinys. Šiame kontekste esinio ir būties santykio interpretacijoje įžvelgiama A. Maceinos filosofijoje sutinkama analogija su „būtybės ir būties“ arba „Kūrėjo ir kūrinio“ santykio svarstymu. Darbe atkreipiamas dėmesys į ontologinį Būties ir būtybės ryšį, akcentuojant esminę Dievo ir žmogaus santykio svarbą. Šv. Bonaventūra Dievo Būtį suvokia kaip visuotinai veikiančią, absoliučią visų dalykų priežastį. Tiesos ieškojimas tampa egzistenciniu rūpesčiu, suponuojančiu žmogiškosios patirties ribų peržengimą, atsiribojimą nuo regimosios baigtinės tikrovės. Dieviškumo patyrimas turi ir ambivalentišką pobūdį: žmogus jaučia jį apgaubiantį ir pripildantį *buvimą*, kartu ieško Dievo, pajutęs Jo *stoką*. Mistinio potyrio mechanizmas sunkiai apibrėžiamas, taip kaip sudėtingas ir šios patirties perdavimas kalba. Paradoksalu, tačiau daugelis mistikų tvirtina, jog neregimasis pasaulis realesnis už regimąjį. Krikščioniškosios mistikos tradicijos paradigma implikuoja Dievo apreiškimą ir jo veikimą bei krikščionio sugebėjimą priimti teikiamas Dievo malones. Mistinėje patirtyje taip pat akcentuojama tikėjimo ir meilės svarba.

Darbo tiriamos temos problemiškas atsiskleidžia iškilus klausimui: mistinis kelias skirtas tik išrinktiesiems ar yra esminis krikščionio gyvenimo dėmuo? Analizuojant O. Baliukonės tekstus

ypatingas dėmesys kreipiamas jos antgamtinės patirties specifiškumui bei įtakai jos pasaulėžiūrai ir išgyvenamai kasdienybei. Dėl poetės ypatingai kūryboje išgyvenamo Anapusbės ilgesio, daroma prielaida, jog tai mistinių potyrių pasekmė. Nepaisant pastebimo analizuojamos patirties polifoniškumo, kuris aiškinamas ezoterinės minties įtaka pasaulėžiūrai, lyrikoje jaučiama krikščioniškosios tradicijos dominantė. Ši teiginį pagrįsti padeda poetės lyrikoje atsiveriančios autentiškos patirtys bei akivaizdžios sąsajos su Šventuoju Raštu. O. Baliukonės antgamtinių išgyvenimų ir regėjimų tyrimui ypač padeda paralelinė krikščionių mistikų (Hildegardos Bingenietės, Teresės Avilietės) rašytinio palikimo apžvalga. Tyrinėtojų pastebėta, jog jau Viduramžių ortodoksinėje filosofijoje mistika buvo vertinama kaip praktiškas dalykas, padedantis keisti žmogaus asmeninį gyvenimą, pasaulio matymo perspektyvą. Tyrimo metu prieita prie išvados, jog O. Baliukonės kūryba, gyvenimo pozicija, implikuoja savęs atsižadėjimo vardan pašaukimo intenciją, kuri koreliuoja su krikščionių mistikų savęs atsižadėjimu vardan susivienijimo su Dievu.

THE CHRISTIAN MYSTICAL TRADITION IN ONÉ BALIUKONÉ'S CREATIVE WORK

VI. SUMMARY

Key words: *Oné Baliukoné, Saint Hildegard of Bingen, Saint Teresa of Ávila, Being, Christian mysticism, ecstasy, mystical experience, esoterism.*

The author of this work examines conception of the mystical experience phenomenon, its perception and expression possibilities. Mystical experience tends to be the liminary experience beyond time and space, non-everyday phenomenon of the spiritual/religious dimension. This transcendent experience differs from sensual experience, so for this reason it can be very difficult adequately to describe or convey it in words. The problem of liminary existential experience expression is familiar for writers as well as for theologians. The object of this work is ideological and poetical expression of the mystical experience in Oné Baliukoné's creative work.

Metaphysics has discussed fundamental questions related to being and existence since ancient times. Ancient metaphysics under influence of Christianity was considered as metaphysics of God in the Middle Ages. In this paradigm finite human intellect was contradistinguished from infinite eternal intellect of God. Antanas Maceina's critical view emphasized inefficiency of this theory as it could not enable revealing whole sense of God. M. Heidegger's philosophy *Being* defines as shining with entities inside it. Within this context, the relation between *Being* and *entity* could be interpreting as A. Maceina's reflection on the internal relation between *the Maker* and *a creation*. The relation between *Being* and *entity* is emphasized at the present work due to highlighting essential significance of relation between God and human. The Being of God Saint Bonaventure conceived as the absolutely perfect, universally acting cause who entails beings to exist. Search for eternal verities leads to existential anxiety which determine transcending the human experience, and dissociating from visible, finite reality. Experience of Divinity possesses an ambivalent nature as well. Human feels God's filling presence, and simultaneously he is searching Him because he feels abandoned. It is very difficult to define mystical experience, but it is rather complicated to convey it in words. It is paradoxical, but many mystics insist that invisible world is more genuine than the visible reality. The tradition of Christian mysticism implicates Revelation and capability by Christian to accept the love and mercy given him by the Lord.

The author of the work states that the research problem of this work comes out of the question: mystical way is the privilege of favoured beings or the essential component of Christian life? Analyzing O. Baliukonė's writings particularly attention is paid to the specificity of her supernatural experience, and its influence on the world-view and everyday life. Due to peculiarity of O. Baliukonė's yearning for otherworldly life it could be seen as a pretext to make assumption about her genuine mystical experience. Despite conspicuous polyphonic experience, which is interpreting as influenced by esoteric literature ideas, it is possible to sense a Christian dominant in Baliukonė's lyrics. To base on this assertion helps authentic poet's experiences and obvious links with Bible. For the examination of Baliukonė's mystical experiences and visions, parallel review of the writing heritage of Christian visionaries (Hildegard of Bingen, Teresa of Avila) is extremely useful. Researches noticed that already in the Middle Age orthodox philosophy mysticism has been appreciated as valuable and functional thing changing personal life and world outlook. In conclusion, it could be seen that O. Baliukonė's attitude and genuine spiritual experience finding in her writing work implicates an intention to sacrifice in the name of creative calling, which correlate with Christian mystics' self-sacrificing in the name of the mystical union with God.

VII. LITERATŪRA

1. Baliukonė, Onė, *Akmuva*, Vilnius: Vaga, 2003.
2. Baliukonė, Onė, *Ant sapnų tilto*, Vilnius: Alma litera, 2003.
3. Baliukonė, Onė, *Neregio sodai*, Vilnius: Vaga, 2001.
4. Baliukonytė, Onė, *Elgetaujanti saulė*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998.
5. Cieškaitė, Gražina, *Antgamtėje klajojanti šviesa*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.
6. Avilietė, Šventoji Jėzaus Teresė, *Apie dievo meilę*, iš vokiečių kalbos vertė Vynmedžio Šakelė ir Aleksandras Žarskus, Kaunas: Mažoji poligrafija, 2006.
7. Avilietė, Šventoji Jėzaus Teresė, *Sielos pilis*, iš vokiečių kalbos vertė Vynmedžio Šakelė ir Aleksandras Žarskus, Kaunas: Mažoji poligrafija, 2008.
8. Baliukonė, Onė, „Paskolinkit man tylos“, in *Metai*, 2008, Nr. 1 (sausis), žiūrėta [2014-05-24]. Prieiga internetu: <<http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/3115-on-baliukone-paskolinkit-man-tylos>>.
9. Baliukonytė, Onė, „Poetas yra svetimšalis“, in *Literatūra ir menas*, 1993, vasario 27.
10. Balthasar, Hans Urs, *Credo: Apaštaly tikėjimo išpažinimo meditacijos*, iš vokiečių kalbos vertė Giedrė Sodeikienė, Vilnius: Aidai, 2013.
11. Beresnevičius, Gintaras, *Religijotyros žodynas: pagrindinės sąvokos*, Vilnius: Tyto alba, 2003.
12. Beresnevičius, Gintaras, *Šventybės fenomenas*, in *Naujasis Židinsys-Aidai*, 1992, Nr. 6, p. 25.
13. Bonaventūra, *Sielos vadovas į Dievą*, iš lotynų kalbos vertė Darius Alekna, Vilnius: Aidai, 2009.
14. Brague, Rémi, *Teologija ir filosofijos „įrankių dėžė“*, 2013-02-09 [2014-04-20]. Prieiga internetu: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-02-09-remi-brague-teologija-ir-filosofijos-irankiu-deze/95139>>.
15. Buber, Martin, *Dialogo principas II. Dialogas. Klausimas pavieniui. Tarpžmogiškumo pradai*, vertė ir įvadą parašė Tomas Sodeika, Vilnius: Katalikų pasaulis, 2001.
16. Budriūnaitė, Agnė, „Mistinės patirties tyrinėjimo galimybės“, in *Logos* Nr. 58, 2008, p. 71 [žiūrėta 2014-02-17]. Prieiga internetu: <http://litlogos.eu/L58/logos58_063_075budriunaite.pdf>.

17. Buika, Mindaugas, „Vienuoliškas šventumas, išmintis ir vizijos: Didžioji viduramžių intelektualė šv. Hildegarda Bingenietė oficialiai pripažinta šventąja“, in *XXI amžius*, 2012-05-21, Nr. 21 [žiūrėta 2014-04-21]. Prieiga internetu: http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2012/05/25/krsiand_01.html.
18. *Catholic-Saints.info* [žiūrėta 2014-02-17]. Prieiga internetu: <http://www.catholic-saints.info/catholic-symbols/phoenix-christian-symbol.htm>.
19. Croissant, Jo, *Moteris, arba širdies kunigystė*, iš prancūzų kalbos vertė Irena Eglė Laumenskaitė ir Aistė Masiokaitė, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2004.
20. Daujotytė, Viktorija, *Mažoji lyrikos teorija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
21. Daujotytė, Viktorija, *Šokėja virš liepto per prarają: Onės Baliukonės kūryba*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2008.
22. Ephraim, *Juozapas: naujojo tūkstantmečio tėvas*, vertė Birutė Demkutė FMA, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011.
23. Eliade, Mircea, *Amžinojo sugrįžimo mitas: archetipai ir kartotė*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1996.
24. Eliade, Mircea, *Šventybė ir pasaulietiškumas*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1997.
25. Faricy, Robert, Pecraio, Luciana, *Maldos gelmėje: šv. Ignaco, šv. Teresės Avilietės ir šv. Kryžiaus Jono vedami*, iš italų kalbos vertė Vytautas Langas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
26. Girnius, Juozas, *Raštai, T. 1*, parengė Giedrė Bautrienienė, Vilnius: Mintis, 1991.
27. Grondin, Jean, *Filosofinės hermeneutikos įvadas*, iš vokiečių kalbos vertė Nerija Putinaitė, Vilnius: Aidai, 2003.
28. Hartmann, Nicolai, *Filosofijos įvadas*, iš vokiečių kalbos išvertė Nikodemas Juršėnas, Vilnius: Pradai, 2001.
29. Heideggeris, Martinas, *Rinktiniai raštai*, sudarė ir iš vokiečių kalbos vertė Arvydas Šliogeris, Vilnius: Mintis, 1992.
30. Holböck, Ferdinand, *Drauge su angelais ir šventaisiais*, Kaunas: Naujasis Amžius, 2003.
31. Jacopozzi A. *Religijos filosofija*, iš italų kalbos vertė Rita Šerpitytė, Vilnius: Aidai, 1998.
32. „Jėzus Kristus – gyvojo vandens nešėjas: „Naujojo amžiaus“ (New Age) krikščioniškasis apmąstymas“, *Popiežiškoji kultūros taryba. Popiežiškoji tarpreliginio dialogo taryba*

- (elektroninė versija), 2003 [žiūrėta 2014-02-08] Prieiga internetu: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/jezus-kristus-gyvojo-vandens.html>.
33. Jokubaitis, Alvydas, *Moralės mistika*, p. 9 [žiūrėta 2013-08-13], prieiga internetu: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Problemos/Problemos_79/7-14.pdf>.
34. Jurgutienė, Aušra, *Literatūros suvokimo menas: hermeneutikos tradicija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013.
35. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*, (1849-1850), 1996 m. lietuviško leidimo 2003 metų webteksto redakcija, atsižvelgianti į 1997 m. norminio galutinio lotyniško leidimo papildymus (elektroninė versija) [žiūrėta 2014-05-18]. Prieiga internetu: <www.katekizmas.lt>.
36. Kuschel, Karl Joseph, „Kelyje į teopoetiką“, iš vokiečių kalbos išvertė Violeta Jociuvienė, Dalia Jakaitė, Juldita Nagliuvienė, *Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai*, Šiaulių universiteto leidykla, 2008, p. 28 [žiūrėta 2013-06-08]. Prieiga internetu: <http://su.lt/bylos/fakultetai/humanitarinis/litk/jakaite_nagliuviene_literatura_ir_teologija_2008.pdf>.
37. Lilijana, Astra, „Sakralybė senojoje lietuvių kultūroje“, in *Sakralieji baltų kultūros aspektai*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.
38. Maceina, Antanas, *Religijos filosofija*, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1990.
39. Maceina, Antanas, „Dievo avinėlis“, in *Raštai IV*, sudarė Antanas Rybelis, Vilnius: Mintis, 1994, p. 649 [žiūrėta 2014-05-19]. Prieiga internetu: <<http://maceina.lt/html/dievoavinelis.html>>.
40. Maceina, Antanas, *Moterystės filosofija*, 2006 [žiūrėta 2014-03-16]. Prieiga internetu: <<http://maceina.lt/pdf/moterystesfilosofija.pdf>>.
41. Merton, Thomas, *Kopimas į tiesą*, iš anglų kalbos vertė Rasa Tuskenytė, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
42. Mitaitė, Donata, *Gražina Cieškaitė. Antgamteje klajojanti šviesa*, 2004-07-12 [žiūrėta 2014-05-22]. Prieiga internetu: <<http://www.rasyk.lt/knygos/antgamteje-klajojanti-sviesa/125.html>>.
43. Morello, Sam Anthony, OCD, *Lectio divina ir šv. Teresės maldos praktika*, iš anglų kalbos vertė Nida ir Marius Norkūnai, Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2007, p. 11-12.
44. Oniščik, Marija, *Mistika ir metafizika: onto-teo-loginės šv. Tomo Akviniečio interpretacijos apgynimas*, p. 35 [žiūrėta 2013-08-08]. prieiga internetu: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2010~ISSN_1392-7450.N_35_63.PG_33-46/DS.002.0.01.ARTIC.>

45. Pažeraitė, Aušra Kristina, „Ezoterinė kasdienybė: okultizmo, parapsichologijos, ezoterizmo, magijos diskurso problema Lietuvoje“, p. 42 [žiūrėta 2014-02-16]. Prieiga internetu: http://www.leidykla.eu/fileadmin/Religija_ir_kultura/2011_9/21-44.pdf.
46. Peleckis-Kaktavičius, Leonas, „Dabar: Svečiuose – poetė, Nacionalinės premijos laureatė Onė Baliukonė“, in *Varpai: Literatūros almanachas*, 2006 (20), p. 104.
47. Penrose, Mary E. *Gaivinantis senovės šaltinių vanduo: moterų mistikų išmintis*, iš anglų kalbos vertė Rita Vaitkevičiūtė-Foley, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2006.
48. Platonas, *Dialogai*, vertė Merkelis Račkauskas, Vilnius: Vaga, 1968.
49. Plancke, Chantal van der, Knockaert, André, *15 maldos dienų su Kotryna Sieniete*, iš prancūzų kalbos vertė Genovaitė Dručkutė, Vilnius: leidykla „Katalikų pasaulis“, 1998.
50. Pradžios knyga, in *Rubšio ir Kavaliausko Biblija*, LVK (katalikų) leidimas 1998 m. (Biblija RK_K1998) [žiūrėta 2014-04-13]. Prieiga internetu: http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Pr_1.
51. Rahner, Karl, „Mistika – tikėjimo kelias Dievop“, iš vokiečių kalbos vertė G. Sodeikienė, in *Naujasis židinys-Aidai*, 1992, Nr. 6, p. 16.
52. Rahner, Karl, *Dievo potyris šiandien*, iš vokiečių kalbos vertė Antanas Gailius, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
53. Ratzinger, Joseph, *Krikščionybės įvadas*, iš vokiečių kalbos vertė Aldona Budreikaitė, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991.
54. *Religijotyros žodynas*, sudarytojas Romualdas Petraitis, Vilnius: Mintis, 1991.
55. Ricoeur, Paul, *Egzistencija ir hermeneutika: Interpretacijų konfliktas*, sudarė iš prancūzų kalbos vertė ir įvadinį straipsnį parašė Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Baltos lankos, 2001.
56. Rubšys, Antanas, *Kūrėjo ir kūrinio sąveikos-pokalbio teologija Senajame Testamente*, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011.
57. Stončienė, Dalia Marija, Žilionis, Juozas, *Ankstyvoji scholastika: ugdymo filosofijos metmenys*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010.
58. Šidlauskas, Marijus, „Dievoieškos formos nūdienos Lietuvių poezijoje“, in *Biblija ir literatūra*, Tiltai. Priedas: Mokslo darbai, 2005, Nr. 27, Sudarytoja Roma Bončkutė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005, p. 242.
59. Tillich, Paul, *The religious situation*, translated by Richard Niebuhr, Living Age Books published by Meridian Books, INC. New York, 1956.
60. Verlinde, Joseph-Marie, *Kai uždanga plyšta: Ezoterikos iššūkis krikščionybei*, iš prancūzų kalbos vertė Edita Janulevičiūtė, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2007.

61. *Vision: The music of Hildegard von Bingen*, composed by Richard Souther, EMI Angel / Angel Records, 1994.
62. Wuchterl, Kurt, *Religinis protas: analizė ir kritika*, iš vokiečių kalbos vertė Tomas Sodeika, Vilnius: Taura (Atviros Lietuvos knyga: ALK), 1994.
63. Wust, Peter, *Netikrybė ir rizika*, iš vokiečių kalbos vertė Nerijus Šepetys, baigiamąjį žodį parašė Tomas Sodeika, Vilnius: Aidai, 2000.
64. Wuthnow, Robert, *Šventybės atgavimas: Religija šiuolaikinėje visuomenėje*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Aidai, 1996.

VIII. ANOTACIJA

Skaistė Barkutė, *Krikščioniškosios mistikos tradicija Onės Baliukonės kūryboje. Magistro darbas*, vadovė doc. dr. Dalia Jakaitė, Šiaulių universitetas, Literatūros istorijos ir teorijos katedra, 2014, 65 p.

IX. ANNOTATION

Skaistė Barkutė, *The Christian Mystical Tradition in Onė Baliukonė's creative work. Master Thesis*, academic adviser Assoc. Prof. Dr. Dalia Jakaitė, Šiauliai University, Department of History and Theory of Literature, 2014, 65 p.

X. PRIEDAI

1 Priedas. Magistro darbe cituojamų Onės Baliukonės kūrinių rinkinių (šaltinių) pavadinimų

SANTRUMPOS

AST	-	Ant sapnų tilto (2003)
ES	-	Elgetaujanti saulė (1998)
NS	-	Neregio sodai (2001)
V	-	Vaduok (1992)